ARISTOPHANES

PLOUTOS
(SERVET)

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ESKİ YUNANCA ASLINDAN ÇEVİRENLER:
ERMAN GÖREN - ESER YAVUZ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 4176

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ARISTOPHANES
PLOUTOS
(SERVET)

ÖZGÜN ADI
ΠΛΟΥΤΟΣ

ESKİ YUNANCA ASLINDAN ÇEVİRENLER
ERMAN GÖREN - ESER YAVUZ

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
KORAY KARASULU

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

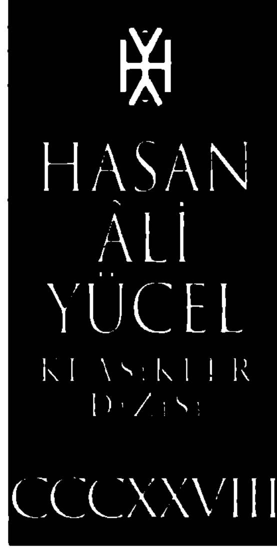
1. BASIM, NİSAN 2018, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-438-6 (CİLTLİ)
ISBN 978-605-295-437-9 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CADDESİ YÜKSEK SOKAK NO: 11/1 MERTER
GÜNGÖREN İSTANBUL
Tel: (0212) 637 04 11 Faks: (0212) 637 37 03
Sertifika No: 22826

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ARISTOPHANES

PLOUTOS
(SERVET)

ESKİ YUNANCA ASLINDAN ÇEVİRENLER:
ERMAN GÖREN-ESER YAVUZ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Αἱ Χάριτες τέμενός τι λαβεῖν ὅπερ οὐχὶ πεσεῖται
ζηλοῦσαι, ψυχὴν ηὗρον Ἀριστοφάνους.

Yok olmayacak bir tapınak ararken Kharisler,
bulmuşlar Aristophanes'in ruhunu.
Platon

İçindekiler

Giriş[1]

Aristophanes'in Yaşamı ve Eserleri

Antikçağ'da yaşamış pek çok ünlü kişi gibi, keskin dili ve dili kıvraklıkla kullanışıyla tanınan komedya şairi Aristophanes'in de yaşamına dair bilgimiz oldukça kısıtlıdır. Yine de doğum tarihini ve komedya şairliğinde geçirdiği aşamaları belirlemek, ya da hiç değilse tahmin etmek için bazı ipuçları bulunmaktadır. MÖ 423 tarihli *Bulutlar* komedyasının *parabasis*'inde ilk komedyasını, yani MÖ 427 tarihli *Daitaleis*'i yazdığı dönemde ne kadar genç ve bu nedenle ne denli çömez olduğundan bahseder. O dönemi için "[...] bâkireydim henüz doğum yapmam mümkün değildi," ifadesini kullanır.[2] Muhtemelen *Bulutlar*'daki bu ifadeye dayansa da, doğum tarihini belirlemede yardımcı olabilecek başka bir veri de *Kurbağalar* komedyasına yazılan *skholia*'da sağlanmıştır. Buna göre yine ilk komedyası sahnelendiğinde Aristophanes'in "neredeyse tıfıl bir delikanlı" olduğu ifade edilmiştir.[3] Bu veriler ışığında çoğu kaynak şairin doğum yılını

1 Bu kısım Aristophanes'in aşağıdaki metnine dair ön bilgi sahibi olarak okuma yapmak isteyen okura bir "Giriş" olarak hizmet edebileceği gibi, hiçbir ön bilgi olmadan önce metni okumak isteyen okur tarafından bir "Sonsöz" olarak da değerlendirilebilir. Burada Aristophanes'le ilgili genel bilgi veren bir kısmın hemen arkasından oyunun olay örgüsünü özetleyen ve tarihlendirmesine dair tartışmayı içeren birer kısım, bunun ardından da *Ploutos*'un tarihsel bağlamına ve Aristophanes'in sanatsal gelişimi içindeki yerine dair bir inceleme sunacağız.

2 Ar. *Nub.* 530: *Parthenos gar et' en kouk eksēn pō moi tekein.*

3 Schol. ad Ar. *Ran.* 501.26: *Skhedon meirakiskos.*

MÖ 444 olarak bildirse de, belirli bir tarihten daha çok MÖ 450-444 gibi bir tarihsel aralıktan söz etmek daha makuldür.[4] Hakkındaki tanıklıklardan Philippos oğlu Aristophanes'in Atinalı Kydathenaion aşiretinden (*dēmos*) olduğunu öğreniyoruz.[5] Dördüncü yüzyıldaki komedya şairlerinden Araros, Philippos ile Philetairos'un (ya da Nikostratos'un?) da onun oğulları olduğu aktarılmaktadır.[6]

Antikçağ'da Aristophanes'e ait olduğu rivayet edilen komedyalarla ilgili pek çok konu hâlâ karanlıktadır: (1) Başlıkları günümüze kalmış komedyalar gerçekten ona mı aittir? (2) Aynı başlığı taşıyan kimi komedyalar aynı içeriğe mi yoksa farklı içeriğe mi sahiptir? (3) Bizzat kaleme aldığı komedyaların tam sayısı nedir?[7] Aristophanes'in 11 komedyası tam metin olarak, diğer komedyalarına ait dizelerden toplamda 924 adet fragman olarak günümüze ulaşabilmiştir. Elimizdeki en erken tarihli Aristophanes komedyası MÖ 425'te Lenaia Şenlikleri'nde sahnelenen *Akharnialılar*'dır (*Akharneis*). Bunu bir yıl sonra, MÖ 424'te yine Lenaia Şenlikleri'nde seyirci karşısına çıkan ve Aristophanes'in ilk kez koro eğitmenliği (*khorodidaskalos*) yaptığı *Atlılar* (*Hippeis*) komedyası izlemiştir. Bu iki komedya da yarışmada birinci seçilmişlerdi. Üst üste gelen bu başarılı sonuçların ardından Aristophanes MÖ 423'teki Dionysos Şenlikleri'ne *Bulutlar* (*Nephelai*) komedyasının ilk haliyle katılmış ancak yarışmayı kötü bir dereceyle tamamlamıştı.[8] Aldığı dereceye içerlediğinden midir bilinmez, bir sonraki

---

4 Dover 1993, 2 dn. 10.

5 Ar. *test.* 1.1-2 *PCG*.

6 Ar. *test.* 7-8 *PCG*.

7 Aristophanes'e ilişkin *testimonia* ona atfedilen komedyaların sayısı konusunda farklı tanıklıklar içermektedir. Toplamda 44 (Ar. *test.* 1.59-61 *PCG*) ya da 54 olduğunu (Ar. *test.* 4.10 vd. *PCG*) söyleyen ifadelere rastlanmaktadır. Bu çelişkili veriler yüzünden kaç komedyası olduğu sorusunun kesin bir cevabı bulunmamaktadır.

8 Kimi araştırmacılar *Barış* komedyasının ikinci versiyonunun MÖ 421'deki Nikias Barışı'nın hemen ardından MÖ 420'deki durgun dönemde sahnelendiğini söylerken, kimileri de Spartalıların işgali altında barış özleminin ayyuka çıkmasından ötürü MÖ 413 yılında gerçekleştiğini belirtmektedir (Zimmerman 2014, 134).

yarışmaya, MÖ 422'deki Lenaia Şenlikleri'ne, iki komedyayla katılmıştır. Bunlardan günümüze ulaşmamış *Proagōn*'la birinciliği alıp *Eşekarıları* (*Sphēkes*) komedyasıyla ikinci olmuştur. MÖ 421'deki Dionysos Şenlikleri'nde *Barış*'la (*Eirēnē*) yine ikinciliği elde etmiştir. Daha sonra *Kuşlar* (*Ornithes*) komedyasıyla MÖ 414'te Dionysos Şenlikleri'nde bir kez daha ikinci seçildi. 411 yılına gelindiğinde Aristophanes'in iki komedya ürettiğini görüyoruz. Bu iki komedyanın hangi şenliklerde yer aldığına ilişkin bir veriye sahip değilsek de yaygın kanaate göre *Lysistrata*'nın (*Lysistratē*) Lenaia Şenlikleri'nde, *Thesmophoria Kutlayan Kadınlar*'ın (*Thesmophoriazousai*) ise Dionysos Şenlikleri'nde yarışmaya katıldığı kabul edilmektedir. 408 yılına gelindiğinde *Ploutos* adlı komedyasının günümüze ulaşmamış ilk halini sahnelemiştir. Daha sonra *Kurbağalar* (*Batrakhoi*) komedyasıyla MÖ 405'te Lenaia Şenlikleri'nde birinci seçilmiştir. *Kurbağalar*'ı, tarih olarak MÖ 393 yılını saptayabildiğimiz ama hangi şenlikte sahne aldığını ya da kaçıncı geldiğini bilmediğimiz *Kadınmebuslar* (*Ekklēsiazousai*) komedyası takip etmiştir. MÖ 388 yılındaki *Ploutos* ise Aristophanes'in kendi eğitmenliğiyle sahnelediği, ayrıca günümüze kalabilmiş son komedya olarak bilinmektedir. Bunun dışında iki komedyayı da yukarıda adlarını andığımız oğullarına bıraktığı rivayet edilir.

Mevcut komedyalarında, özellikle *parabasis* bölümlerinde geçen ifadeler Aristophanes'in komedya şairi ve icracısı olarak yer aldığı aşamalara dair kimi değiniler içerir. Buna göre Aristophanes önceleri kendi adıyla seyirci önüne çıkmamıştır. Zimmermann'ın (2014, 132) da işaret ettiği gibi, Aristophanes, *Eşekarıları* komedyasında "açıkça değil gizlice başka şairlere yardımcı olduğunu" dile getirmiş, "başkalarının karınlarına" girerek, sanki onların içinde konuşuyormuş gibi kendi yaratıcılığını sergilemiştir.[9] Kendi adıyla yarışmala-

9 Ar. *Vesp*. 1018-1021: *Ta men ou phanerōs all' epikourōn krybdēn heteroisi poiētais* [...] *eis allatrias gasteras*: krş. *Eq*. 541-550. Aristophanes'in bir vantroloğu andıran bu niteliği konusunda ayrıntılı bir çalışma için bkz. Dobrov, 1995, 47-97.

ra katıldığı dönemlerdeyse kendi yazdığı ama koro eğitimini, sahnelemeyi Kallistratos ya da Philonides'in gerçekleştirdiği söylenen komedyaları[10] olduğu gibi yazımını ve koro yönetimini kendisinin üstlendiği komedyaları da olmuştur.[11]

Aristophanes'in bir şair olarak niteliğine yoğunlaşıldığında muazzam bir mizah gücü ve kendiyle özdeşleşmiş özgün bir üslup karşımıza çıkar. Klasik Atina'nın, Perikles'in önderliğinde yaşadığı parlak dönemin ardından Peloponnesos Savaşları'yla yaşadığı gerileyiş çağına aşama aşama tanık olan Aristophanes'in bir lirik şairi hatırlatan etkili üslubunun en belirgin özelliği nüktedanlığıdır. Euripides, Sokrates, Kleon gibi Atina'daki önemli kişileri alaya alan tutumuyla Aristophanes şüphesiz kendi döneminde mizahın en önde gelen aktörlerinden biriydi. Ancak onun şiirinin gücü çarpıcı "mizahi" etkisinin ötesine geçer.

Aristophanes'in tam anlamıyla kendi adıyla özdeşleşen mizahı, hem Klasik Çağ Atinası'ndaki doğrudan izleyicilerinin, hem de onun dizelerini sadece okuma fırsatı bulanların zihinlerinde ortak bir izde belirir. Bu iz bir yandan kahkahalarla gülen bir taşkınlıkla, bir yandan da bıyık altından gülümseyen özel bir tür alaycılıkla ilişkilidir. Dolaysızlık ve dolaylılık arasında gidip gelen söz konusu gülünçlük ancak Aristophanes'in "ironi" kavrayışıyla birlikte anlaşılabilir. Bu kavrayışın Eski Yunancadan Batı dillerine üç terimle taşındığını görmekteyiz: *Eirōneia*, *eirōn*, *eirōneuomai*. Aristophanes'te bu üç terimin nasıl kullanıldığını ele almadan önce Philemon'a ait bir fragmana dikkatlerimizi yöneltmek "ironi"yle ifade edilmek istenenin bağlamını anlamamızı kolaylaştıracaktır. Philemon söz konusu fragmanda[12] tilkinin doğası gereği *eirōn* olduğunu ifade eder. Özellikle bu fragmandan çıkış noktasını alan Wolfsdorf (2008, 666-672) *eirōneia*'nın temelde tilkinin kurnazlığına vurgu yapar tarzda kullanıldığına dikkat çeker.

10 *Kuşlar* bağlamında bkz. Ar. *arg.* ad *Av.* 1.10 Dübner, *Lysistrata* bağlamında bkz. Ar. *arg.* ad *Lys.* 1.36 Dübner.

11 *Ploutos* bağlamında bkz. Ar. *arg.* ad *Plut.* 4.3 Dübner.

12 Philem. *fr.* 89.6 Kock: *Ouk est' alōp ks hē men eirōn tēi physei.*

Nitekim yukarıda değindiğimiz üç terim de Aristophanes'te kurnazlık bağlamında karşımıza çıkmaktadır: Örneğin *Eşekarıları*'ndaki[13] *hōs eirōnikōs* sözcüğü Philokleon'un ahırdan eşeğini çıkarabilmek için söylediği yalana gönderme yapar. Keza *Kuşlar*'daki[14] *eirōneuetai* ifadesi Iris'in yalancılığını vurgular. *Bulutlar*'daki[15] *eirōn* ise mahkemede karşıtını aldatıp istismar eden adamın kötü nitelikleri arasında sayılır. Onun ironisi *iambos* şiiri besteleyen bir lirik şairin taşlamasından daha etkili olan suskunluğunda duyulur hale gelir. Bu suskunluğun en belirgin örneklerini verdiği diğer komedyalarına göre, ironik üslup *Kadınmebuslar* ve *Ploutos*'ta çok daha silik bir görünümdedir. Bu değişimi önceleyen asıl dinamik ise şiirsel üslubudur.

Romalı hatip ve eğitimci Quintilianus, Eski Komedya'nın "oldukça belagatli ifade serbestliğiyle, neredeyse tek başına, Attika lehçesinin saf zarafetini koruduğunu" ve "Homeros'tan sonra hitabete daha benzeyen ya da hatipleri yetiştirmek için daha uygun" metinler olmadığından dem vurur.[16] Quintilianus'un Eski Komedya temsilcileri saydığı şairler arasında Eupolis ve Kratinos'tan da önce şüphesiz Aristophanes bulunmaktadır.

Aristophanes'in yukarıdaki nitelikleri ve büyük ölçüde Orta Komedya olarak nitelenen *Kadınmebuslar* ve *Ploutos*'la başlayarak ardından gelen Yeni Komedya'ya zemin hazırlayan eğilimlerinden önce sahnelediği komedyaları için geçerlidir. Aristophanes'in komedyalarındaki lirik şiir biçimlerini ayrıntılı bir şekilde inceleyen Silk (1980, 149-150) yerinde bir saptamayla Aristophanes'in bu son iki komedyasında daha "aşağı bir lirik" tınının kullanıldığına dikkat çeker. Nitekim

---

13 Ar. *Vesp.* 174.

14 Ar. *Av.* 1211.

15 Ar. *Nub.* 449.

16 Quint. *Inst.* 10.1.65-66: *Cum sinceram illam sermonis Attici gratiam prope sola retinet, tum facundissimae libertatis* [...] *aut similior sit oratoribus aut ad oratores faciendos aptior.*

Kadınmebuslar'da ve özellikle de *Ploutos*'ta lirik dizelerin hem sıklığı azalmış, hem konuşma diline daha yakın olan *iambos* vezni ağırlık kazanmış, hem de komedya dili lirik bir gösteriş halini almıştır.[17] Bu değişim ve görünürdeki yavanlaşma, Aristophanes'in değişen koşullar karşısında öngördüğü stratejik bir önlem olarak değerlendirilebilir. Büyük ölçüde *Kadınmebuslar* ve *Ploutos*'la birlikte yürürlüğe giren biçimsel değişikliklerle birlikte düşünüldüğünde bu saptama daha temellendirilebilir hale gelir. *Ploutos*'un tarihsel arka planına ve Eski Komedya'dan yapısal farklarına yoğunlaşarak bu sorunun cevabını arayabiliriz. Zira bu sorunun cevabı Aristophanes'in *Ploutos*'una yönelen eleştiriler kadar, *Ploutos*'un sanatsal niteliğini daha nesnel bir gözle değerlendirmemizi sağlayacaktır. Bu konuyu aşağıda ayrıntılarıyla ele alacağız.

Sonuçta tespit edilen bu tarihler yaşadığı ve komedya şairi olarak icrasıyla etkin olduğu tarihsel aralığı saptamak açısından önem taşımaktadır. Böylece yaşadığı dönemde Atina'da cereyan eden başlıca gelişmeleri ve Aristophanes'in kendine malzeme edindiği olayların dökümünü yapabiliriz. Nitekim ömrünün büyük bir bölümü, onu en fazla etkilemiş olması beklenebilecek Peloponnesos Savaşları (MÖ 431-404) dönemine denk gelir. Yukarıda değindiğimiz katıldığı ilk yarışma sırasında henüz egemen konumunu koruyan Atina, savaşın ilerleyen yıllarında Sparta karşısında güç kaybetmiş, bu çöküşün izleri ise Aristophanes'in komedyalarına açık bir şekilde yansımıştır. *Ploutos*'un bu tarihsel bağlamla ilişkisini aşağıda biraz daha ayrıntılı ele almaya çalışacağız.

Ploutos'un Olay Örgüsü

Ploutos'ta işlenen olay örgüsünü kısaca özetleyerek başlayalım. Fakir ancak namuslu bir aileden gelen yaşlı Atinalı

17 Krş. Ar. *Plut.* 290-321.

Khremylos'la kölesi Karion[18] sahnededir. Khremylos bir konuda fikir almak üzere Apollon'un kehanet merkezine gider. Oyun onun Delphoi'daki kehanet merkezinden dönüşüyle başlar. Apollon'un kehaneti Khremylos'a, tapınaktan çıkınca rastlayacağı ilk adamı takip etmesi ve onu kendi evine gelmeye ikna etmesi doğrultusundadır. Sonuçta kehanetin yönlendirdiği kişinin Tanrı Ploutos (Servet) olduğu ortaya çıkar. Bütün aksine beklentilere karşın, Ploutos kör bir dilencidir. Uzun süre çabaladıktan sonra, Ploutos görme yeteneğini yeniden kazanmasına vesile olacak olan Khremylos'un evine girmeye ikna olur. Bütün umutlar yeniden görecek Ploutos'un artık gördüğü için, sadece hak edenlere adını taşıdığı "servet"i dağıtacağı doğrultusundadır.

Khremylos'un temel fikri Ploutos'un gözleri gördüğünde serveti rasgele dağıtmak yerine, erdemli kişilere bahşedeceğidir. Bu nedenle Khremylos Ploutos'un gözleri açıldığında dünyanın daha iyi bir yer olacağına bütünüyle inanmıştır. Ancak ikinci kısımda birdenbire Tanrıça Penia (Yoksulluk) ortaya çıkar. Penia, Khremylos'un fikrine karşılık herkesin servet sahibi olması halinde –kendi özgürlüklerini satın alabilecekleri için– hiç köle kalmayacağını ya da –herkes zengin olunca kimse çalışmak istemeyeceğinden– hiç kimsenin herhangi bir zanaatla uğraşmayacağını, hiçbir iyi üretilmiş ürün ya da güzel yiyecek olmayacağını iddia eder. Ancak bütün ikna çabalarına rağmen Penia, Khremylos ve dostları tarafından kovulur ve Ploutos tercih edilir.

Ploutos'a eşlik eden Khremylos'la Karion'un Asklepios Tapınağı'ndaki komik maceralarından sonra Ploutos'un gözleri açılınca, servetin efendisi olan tanrı resmen Khremylos'un ev halkından biri olur. Bekleneceği üzere, bütün dünya ekonomik ve toplumsal olarak altüst olur. Sonuçta bu büyük değişim yüzünden, servete kavuşanların sevinçlerine, servetlerinden mahrum olanların şikâyet ve ya-

18 Karion'un özgür doğduğu anlaşılıyor (krş. sonnot 16).

kınmaları karışır. Zenginleşenler sevinirken, fakirken onları kullanan eski zenginler dizlerini dövmektedir.

Sonunda tanrıların habercisi Hermes belirerek Khremylos ve ailesine tanrıların olanlara öfkelendiğini bildirir. Bütünüyle Ploutos'a (Servet) odaklanan insanlar hiç kurban kesmediği ve tanrılara hiç sunu sunmadığı için tanrılar mağdur olmuştur. Ancak durumun değişmeyeceğini anlayınca Hermes de Khremylos'un himayesine girerek servetin tadını çıkarmak ister. Aynı şekilde bir Zeus rahibi kimse kurban kesmediği için –hatta Zeus'un kendisi bile– Khremylos'a sığınmak zorunda kalır.

Ploutos'un Tarihsel Arka Planı

Aristophanes'in yaşamının sonuna doğru *Kadınmebuslar*'dan birkaç sene sonra sahnelediği *Ploutos* komedyası, günümüze tam metin olarak ulaşmış 11 komedyasının sonuncusudur. Bu komedyanın ne zaman sahnelendiğine ilişkin elimizde iki veri bulunmaktadır. Katılımcıların hangi komedyayla, kimin döneminde katıldıkları ve hangi dereceyi aldıklarına dair bilgilerin kaydedildiği yarışma tutanaklarından, ya da yorumcuların aktardığı bilgilerden hareketle Aristophanes'in *Ploutos* başlıklı komedyayla iki kez yarışmalara katıldığını öğreniyoruz. Bu komedyalardan ilki MÖ 408'de Diokles'in *arkhōn*'luğunda[19] sahnelenmiştir.[20] İkinci komedyasının ise, aldığı dereceden bahsedilmeksizin aktarıldığı şekliyle, MÖ 388'de sahnelenmiş olduğunu öğreniyoruz:

---

19 Eski Yunancada "yönetici" anlamına gelen *arkhōn* kent-devletindeki dönemlik, sayıları belirli bir dönemde üçle sınırlı olan sonrasında dokuza kadar çıkan başyönetici için kullanılan bir unvandı. Bir yıl devam eden görev süresi onun adıyla anılırdı. Yıla adını veren *arkhōn*'a *arkhōn epōnymos* unvanı verilirdi. Diokles'in *arkhōn*'luğunda ifadesinden yola çıkarak oyunu MÖ 408/407 ve Antipatros'un *arkhōn*'luğunda ifadesinden yola çıkaraksa MÖ 388/387 olarak tarihlendirebiliyoruz.

20 Schol. ad Ar. *Plut.* 173, 179.

(Ploutos) Antipatros'un arkhōn*luğunda sahnelenmiştir. Ona, Lakonialılar oyunuyla Nikokhares, Admētos'la Aristomenes, Adōnis'le Nikophon, Pasiphaē'la da Alkaios rakip olmuştur. Kendi adıyla sunduğu son komedyasıdır ve oğlu Araros'u seyircilere tanıtmak istediği için, ona iki oyun bırakmıştır: Kōkalos ve Aiolosikōn.*[21]

Bugün elimizdeki *Ploutos*'un MÖ 388'de sahnelenen ikinci komedyası olduğu kabul edilmektedir. Bu aynı adlı iki oyunun biçim ve içerik açısından kıyaslamalarını yaparak ya da teknik detaylardan kimi ipuçları elde etsek de,[22] ikinci *Ploutos*'un birincisinden ne gibi izler taşıdığını belirlemek maalesef mümkün değildir. *Ploutos*'un ilk sahnelenişinde yani MÖ 408'de Atina toplumu Peloponnesos Savaşları'nın son yıllarını yaşıyordu. Pers Savaşları sonrasında elde ettiği muazzam gelir artık Atina için sadece bir hayaldi. Peloponnesos Savaşları'nın son yıllarında pek çok köle Atina'dan kaçmıştı. Gümüş yataklarıyla meşhur Laurion madenleri artık işletilmiyordu. Ancak *Ploutos*'un ikinci sahnelenişinde Atina'nın genel iktisadi durumu Yunan dünyasının geri kalanıyla karşılaştırıldığında görece daha iyi durumdaydı.[23] Örneğin Olson'un (1990, 224) da dikkat çektiği üzere, Argos'ta borçların silinmesi ve toprakların halka pay edilmesi talepleriyle ayaklanan bir kalabalık

---

21 Ar. *arg.* ad *Plut.* 4 Dübner = IG 2(2).2325.120: *Edidakthē epi arkhontos Antipatrou, antagōnizomenou autōi Nikokharous men Lakōsin, Aristomenous de Admētōi, Nikophōntos de Adōnidi, Alkaiou de Pasiphaēi. teleutaian de didaksas tēn kōmōidian tautēn epi tōi idiōi onomati kai ton hyion hautou systēsai Ararota di' autēs tois theatais boulomenos, ta hypoloipa dyo di'ekeinou kathēke, Kōkalon kai Aiolosikōna.*

22 Örneğin 179. satırda bahsedilen adın Laïs mi yoksa Naïs mi olduğuna dair soru işareti metnin tarihlendirilmesine dair tartışmalara yol açmıştır (krş. Athen. 13.592). Yorumcular *Ploutos*'un ilk sahnelenişi sırasında meşhur kibar fahişe Laïs'in henüz on dört yaşında olacağını ifade etmektedirler (Hickie, 1901, 693).

23 Özellikle Isokrates'in dönemin iktisadi koşullarına dair sağladığı bilgiler için bkz. Fuks, 1972, 17-44.

tarafından 1200 zengin yurttaş öldürülmüş,[24] oysa Atina'da aynı dönemde buna benzer bir sosyal patlama kaydedilmemiştir. Bowie'nin (1993, 268) gayet yerinde işaret ettiği gibi, MÖ 405'te Aigospotamos'ta Spartalılar karşısındaki kritik bozgundan sonraki 10-15 senede Atina'nın iktisadi toparlanması zenginler ile fakirler arasındaki uçurumun kapanmasıyla sonuçlanmıştı. Zenginlerin genel olarak güç kaybetmesine karşın, bozgundan hemen sonra hızla ve oldukça fazla para elde eden belirli birkaç kişi hatiplerin konuşmalarında teşhir ediliyordu.[25] Aristophanes'in de aralarında bulunduğu kimi antik kaynaklar bu dönemde oldukça fakir olan halkın önemli bir kısmının kent-devletinin sağladığı kısıtlı yardımlarla hayatta kalmaya çalıştığını aktarır.[26] Ancak bu olgusal durum *Ploutos*'tan hareketle Atina'daki iktisadi bunalımın okunabileceği sanısını yaratmamalıdır. Nitekim özellikle *Ploutos*'un ikinci sahnelendiği dönemde, komedya korosu görece makul koşulların hüküm sürdüğü bir Atina toplumunun karşısına çıkmıştır. Dolayısıyla *Ploutos*'un sahnelendiği dönemden çok daha karanlık iktisadi bunalım dönemleri yaşayan bir Atina olduğu düşünülerek, fakirlerin zenginlik arzusunu doğrudan tarihsel arka planla ilişkilendirmek mümkün değildir.

Ploutos'un Drama ve Mizah Tarihindeki Yeri

Ploutos, Batı dillerine pek çok kez çevrilmesine rağmen, Batılı entelektüel çevrelerde Aristophanes'in diğer komedyalarıyla karşılaştırıldığında düşük değerde olduğu önyargısına maruz kalan bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki bu komedyayı yaratım gücü düşmüş ihtiyar bir ustanın

24 Isoc. 5.52; D.S. 15.57 vd.
25 Lys. 19.28 vd., 19.39 vd., 19.42 vd., 19.46-48, 20, 22, 27, 32.
26 Krş. Ar. *Vesp.* 303-306; Dem. 3.33.

maziyi aratan eseri olarak okuma eğilimi hayli yaygındır.[27] Oysa günümüze yazma eser olarak en çok örneği ulaşan,[28] Ortaçağ Avrupa'sında daha yaygın bir şekilde bilinen ve tercih edilen Aristophanes komedyası *Ploutos*'tur.[29] Dönemler arası bu tercih farklılığının arkasında *Ploutos*'un Atina'daki yerel sorunları alaya alan genel Aristophanes üslubunun dışına çıkarak, daha evrensel bir bakış açısıyla toplumun fakir ve zengin kesimleri arasındaki gerilimi konu edinmesi olduğu düşünülebilir.[30]

Elbette yazarın diğer eserleriyle kıyaslandığında *Ploutos*'un ve benzer şekilde *Kadınmebuslar*'ın diğerlerinden ayrı tutulması gerektiği ortadadır. Ancak bu ayrımı yaratıcılıktaki azalmaya yormak, yazarın yaşıyla bağlantılı doğrusal bir iniş çıkışa odaklanan düz bir okumadan öteye gitmez. Çünkü oyunlar arasındaki farklılaşma komedyaya yaklaşımdaki değişimin habercisi, bunun ilk adımlarını ortaya koyan belirgin örnekler olarak değerlendirilebilir. Komedya geleneğini tarihsel sınıflara böldüğümüzde, *Ploutos* komedyasının Eski Komedya'dan Yeni Komedya'ya geçişin bir örneği olarak karşımızda durduğunu görüyoruz. Bu ge-

---

27 Nitekim Sommerstein'a (1984, 314) göre, "daha erken dönemlerinde hissedilen ve sonra da belirginleşen teatral yaratıcılığındaki, sözel çevikliğindeki ve zekâ ışıltısındaki tazeliğin azalması ilerleyen yaşına ve azalan ilhama" bağlanabilir. Konuya ilişkin ayrıca bkz. Newiger, 1957, 162; McLeish, 1980, 156; MacDowell, 1995, 349; krş. Sommerstein, 2001, 25.

28 White (1906, 5) kimi tek bir komedyayı kimi birden çok metni içeren el yazmaların dökümünü yaparken 170 el yazmasından bahseder. Bu 170 el yazmasının 148'inde *Ploutos* vardır. Oldukça sık kopyalanan *Ploutos*'un bu konudaki en yakın rakibi 127 el yazmasıyla *Bulutlar*'dır. *Lysistrata* ya da *Barış* gibi günümüz okuyucusu tarafından daha çok bilinen komedyaların yer aldığı el yazması sayısı ise sekizi geçmez.

29 Örneğin Halliwell'dan (2009, 201) öğrendiğimize göre 19. yüzyıl öncesinde İngiltere'de yapılmış dokuz Aristophanes çevirisinden dördü *Ploutos*'tur. Keza *Ploutos*, İngiltere'de Cambridge'te 1536'da ilk sahnelenen Aristophanes oyunu olarak kayda geçmiştir.

30 *Ploutos*'un temalarının özellikle kendi tarihsel arka planıyla ilişkisine, Eski Komedya'ya göre bütün insanlık için ortak ve evrensel oluşuna dair bkz. Dillon, 1987, 155-183.

çiş gerek biçim, gerek içerik açısından belirgin bir farklılaşmayı ifade eder. Burada nasıl bir farklılaşma sürecinden bahsettiğimizi ve yeni olanın ne getirdiğini serimleyebilmek adına Eski Komedya'nın özelliklerini anahatlarıyla aktarmamız gerekecek.

Dionysos Festivali etkinliklerinde her yıl düzenlenen bir yarışma olarak komedya MÖ 487'de tesis edilmiştir. Atina'da dramatik yarışmaların yapıldığı bir diğer büyük festival olan Lenaia Festivali'nde ise ilk kez MÖ 440'ta yer almıştır. Bu bize Eski Komedya'yı tarih ve mekân bakımından sınırlandırarak hangi tarihsel aralıktan söz ettiğimizi sunma imkânı tanıyor. Öyleyse Eski Komedya'yı içeriğinden ve yapısından bağımsız olarak kabaca "beşinci yüzyılda Atina'da üretilen komedyalar" olarak tanımlayabiliriz. Çünkü MÖ 400'lü yılların sonuna değin komedya anlayışında bir değişmeden söz etmek mümkün değildir. Kratinos, Eupolis gibi komedya şairlerinden kalan fragmanlarla Aristophanes metinlerini kıyasladığımızda işlenen temaların, tutumların ve hatta kimi kelime oyunları ile esprilerin ortak olduğunu gözlemliyoruz (Whitman, 1964, 1).[31] Yine de ihtiyatı elden bırakmamak adına Eski Komedya'ya yönelik genellemelerin önemli bir kısmının –pek çok başka komedya şairinin fragmanıyla desteklense de– Aristophanes'in oyunlarından hareketle yapıldığını belirtmekte fayda var. Komedyanın nasıl başladığına dair saptama o döneme bizden daha yakın

31 Komedya şairlerinin kimi parlak fikirleri birbirlerinden ödünç aldıklarına dair kanıtlar mevcuttur. Her ne kadar çağdaş intihal tartışmalarının gözünden Antikçağ'da şairler arasındaki taklidin değerlendirilmesi mümkün olmasa da, bu ödünç almaların şairler arasında bazı ihtilaflara neden olduğu gözlemlenmektedir. Nitekim Eupolis'in *Bulutlar* ve *Atlılar*'daki bazı fikirleri kendi komedyalarında kullanmış olması şairler arasındaki bu tartışmalara bir örnek oluşturabilir. Sommerstein'ın (2009, 119) dikkat çektiği üzere, Eupolis'in *Atlılar*'dan bazı fikirleri kullandığı doğrultusundaki suçlamalara karşı saldırıda bulunmak yerine, *Atlılar*'ın dizelerinin oluşturulmasında yardımcı olduğu iddiası (Eupol. *fr.* 89 *PCG*) komedya yazarlarının deyiş yerindeyse ortak bir mizah havuzundan beslendiği fikrine temel oluşturabilir.

bir zaman diliminde yaşamış Aristoteles için bile belirsizdir. Nitekim Aristoteles komedya şairlerinin, komedya kendine özgü biçimine sahip olduktan sonra hatırlanır olduğunu, bu kendine özgü biçimi şekillendiren kimi teknik ve kullanımları kimin belirlediğinin ise bilinmediğini aktarır.[32]

Eski Komedya yapısal olarak beş temel bölümden oluşur: *Prologos* (öndeyiş), *parodos* (giriş), *agōn* (yarışma/atışma), *parabasis* (koronun öne çıkışı) ve *exodos* (çıkış). *Prologos* bölümünde oyunun kişilerince ya doğrudan seyirciye yapılan bir konuşma, ya da diyalog arasında dolaylı olarak değinmeyle, detaylara girilmeden işlenecek konuya dair bilgilendirme yapılır. *Eşekarıları* oyununda, açılışta diyalogla hikâyeye ilişkin kimi dolaylı veriler sunulup merak uyandırılır; ardından oyunun söylemini açıklayan uzun bir beyanda bulunulur.[33] Bundan farklı olarak *prologos*, sonradan konunun gidişatını sezdirecek ve koronun girişine zemin hazırlayacak sahnelerden de oluşur.[34] Bu bakımdan *Ploutos* komedyasının girişinde,[35] Karion'un seyirciye dert yanarak efendisiyle içinde bulundukları durumu tarif ettiği bölümde, Aristophanes'in oyunun açılışı için eski usulün yazım alışkanlığını sürdürdüğünü söyleyebiliriz.

Prologos'un hemen ardından koronun sahneye girdiği bölüm *parodos*'tur. Eski Komedya'nın en belirgin ayırt edici yanlarından birinin koro kullanımı olduğunu belirtmekte yarar var. Oyunların genellikle koronun adlarıyla anılması, yarışmalarda ödülün koroya verilmesi bunun birer göstergesidir.[36] Yarışılacak festivalden birkaç ay önce festivalden so-

---

32 Arist. *Poet.* 1449b3-4.

33 Ar. *Vesp.* 83-135.

34 Ar. *Lys.* 1-253.

35 Ar. *Plut.* 1-21.

36 Koronun idaresi, koronun festivalden aylar önce atanmasından icra gününe kadar oldukça emek ve para sarf edilen bir süreçtir. Koronun nasıl yönetileceği yasalarca belirlenen titiz kurallarla sınırlanmıştır. Öyle ki savaş zamanı bile aksatılmayan festivallerin –dolayısıyla koro yönetiminin– açık ve net biçimde yasalara bağlı olmasına karşın çıkılacak askerî seferlerin

rumlu yönetici başvuran adaylara yirmi dört kişilik bir koro tahsis ederdi.[37] Aristoteles ilk zamanlarda koroların gönüllülerden oluştuğunu, çok sonradan yöneticinin (*arkhōn*'un) bir koro hazırlattığını aktarır.[38] Koro çalışmalarını düzenleyerek (*didaskalia*) ödüle talip olan kişi –bu kişi oyunun yazarı olabileceği gibi, oyunu sahneye koyan başka biri de olabilir–[39] sahnede onlardan talep edileni gerçekleştirmeleri için tahsis edilen koroya eğitim verirdi. Anlatılan hikâyenin içerik ve akışında belirleyici bir yer tuttuğundan koronun sahneye giriş (*parodos*) bölümleri, seslendirdikleri şarkılar oldukça önemlidir.

---

belirsizliği Demosthenes'in eleştirilerinin hedefi olmuştur (Dem. 4.34-36). Atina'da bir koroyu bir araya getirmek ve masraflarını karşılamak bir "kamu hizmeti" (*leitourgia*) olarak kabul edilirdi. Seçimi hangi ölçüte göre yaptığı bugün pek bilinmese de *arkhōn* en zengin Atinalılar arasından hizmet edecek yurttaşı seçerdi. Koronun çalışmalarının masraflarını kamu hizmetini gerçekleştiren bu zengin kimse karşılardı. Günümüze ulaşmış kayıtlarda koro yönetimine yaptığı harcamaları aktaran bir konuşmacının bir komedya için yaptığı harcama 1.600 *drakhmē* olarak geçerken, bu miktar bir tragedya için 5.000 *drakhmē*'yi bulmaktaydı (Wilson, 2000, 89-92). Yarışmalarda koroları değerlendirerek karar veren hakemlerin kaç kişiden oluştuğu ya da karar alma süreci belirsizliğini korusa da, kararın (*krisis*) ya da karar alma süreçlerinin şeffaflığı ve tarafsızlığı polis tarafından alınan sıkı tedbirlerle korunuyordu (Wilson, 2000, 98).

37 Yarışmacının koro istemesi (*khoron aitein*) konusunda bkz. Ar. *Eq*. 513; *arkhōn*'un koro vermesi (*khoron didonai*) konusunda bkz. Arist. *Poet.* 1449b, Cratin. *fr*. 17 Kock; Plat. *Res*. 2.383c.

38 Arist. *Poet.* 1449b1.

39 Bir komedya şairi hem oyunun hikâyesi, müzikleri gibi içeriğe ilişkin unsurlardan hem de içeriklerin gerçekleştirilmesinden, sahneye koyulmasından sorumlu olabilirdi. Bunun yerine kimileyin şair sahneleme işini başkasına devrederek bir iş birliği içine girebilirdi. Nitekim *skholia*'da kaydedilen hypothesis'te mevcut Aristophanes oyunlarının beşini (Akharnialılar, *Eşekarıları*, *Kuşlar*, *Lysistrata* ve *Kurbağalar*) "sahneye koyan"ın (*didaskalos*) Kallistratos ya da Philonides olduğu belirtilmiştir. *Ploutos* komedyası için yukarıda yaptığımız alıntıda "kendi adıyla sunduğu son komedyasıdır" ifadesindeki "sunmak" (*didaskein*) fiili koroya "öğretim vermek," koroyu "hazırlamak" anlamındadır (Ar. *arg.* ad *Plut.* 4.3 Dübner). *Ploutos*'un ikinci sahnelenişinin Aristophanes yerine oğlu Araros'un *didaskalos*'luğunda gerçekleştirilmiş olabileceğine dair bir şüphe de Antikçağ'da ifade edilmiştir (Ar. *test.* 1.54-56 *PCG*).

Koro özellikle *parodos*'u takip eden *agōn* ve *parabasis* bölümlerinde işlevsel bir amaçla orada bulunur. *Agōn* (yarışma/atışma) iki soyut ilkenin ya da tarafın temsil(ci)leri arasında geçen tartışma bölümünün adıdır. Örneğin *Akharnialılar*'da çatışma Savaş ile Barış arasındadır; *Lysistrata*'da ise Kadın ile Erkek. Karşı karşıya gelen iki tarafın arasındaysa onları dinleyen, yargılayan bir taraf olarak koro bulunur. Koronun ya da onun sözcülüğünü yapan korobaşının rakipleri en iyi şekilde mücadele etmeleri için cesaretlendirmesiyle tartışma (*katakeleusmos*) açılır; sonunda da kararla (*sphagis*) bitirilir. Yine de koroyu yalnızca tarafsız bir hakem gibi edilgin bir konumda görmemek gerekir. Tartışma sık sık koronun bir tarafa karşı çıkışı ya da saldırısıyla bölünür. Koro her tartışmada bir tarafın destekçisidir çünkü. Koronun komedya ve tragedya için içerdiği anlamı Schlegel (1846, 70) yerinde bir ifadeyle "ideal seyirci" olarak tanımlıyor. Koro tartışma boyunca bazen bir tarafın destekçisi olarak başlayıp öyle kalmayı sürdürürken,[40] bazen de desteklediği tarafı terk edip karşı tarafa geçmeye ikna olur.[41] *Lysistrata* komedyasında ise koro ikiye bölünmüş olarak başlar ve *agōn*'un sonunda da bu bölünmüşlüğünü korur.[42]

Ploutos'ta da iki genel kavramın temsilcileri olarak iki figür belirir: Penia (Yoksulluk) ile zenginliğin savunucusu rolündeki Khremylos. Korobaşının açılışı yapmasıyla tartışma başlar.[43] Komedyanın eski uygulamalarıyla kıyaslandığında tartışmayı başlatma rolünün koroda kalması geleneğin kesintiye uğramadığı tek uygulamadır. Sonrasındaysa akışa hiç müdahil olmaz. Benzer şekilde böyle edilgin bir koro örneğine *Kurbağalar*'da da rastlıyoruz.[44]

40 Ar. *Eq.* 756-841.

41 Ar. *Av.* 451-626, *Vesp.* 540-749.

42 Ar. *Lys.* 476-613.

43 Ar. *Plut.* 487-488.

44 *Kurbağalar*'la *Ploutos* arasındaki bu teknik koşutluğa karşın, başoyuncular arasındaki ilişki bağlamında *Ploutos*'un Eski Komedya'nın yaklaşım-

O oyunda da koronun rolü bir ölçüde göz ardı edilmişse de, yargıç olarak en azından bir kişi (Dionysos) bulunmaktadır. Koronun cesaretlendirmesinin ardından iki tarafın savlarını öne sürüp haklılıklarını ispatlamaya çalıştıklarını görüyoruz.[45] Khremylos zenginliğin kendilerine daha rahat ve mutluluk vaat eden bir yaşam sunacağı fikrine karşı koymaya çalışmaktadır. Khremylos yoksulluğun neden olduğu zahmetli hayatın insanları nasıl feci durumlara düşürdüğünden dert yanar.[46] Penia "yoksulluk zenginlikten iyidir" temel varsayımıyla Khremylos'a cephe alarak zenginliğin eşit dağılımının insanları tembelliğe iteceğini, sahip oldukları zanaatları kaybettireceğini ileri sürer.[47] Böyle bir durumda zenginleşmiş kişileri daha rahat bir yaşam beklememektedir. *Agōn* bölümü diğer oyunlarda haklının haklılığının teslim edilmesiyle ya da en azından bir kazanan ile sonlanmaktadır. Oysa *Ploutos*'taki *agōn,* Penia'nın akıl yürütmelerine yetişemeyen ve karşılık vermekte zorlanan yaşlı Khremylos'un rakibinin düşüncelerini kabul etmeyi reddedip onu kovmasıyla sonuçlanır.

Oyuncuların sahneyi terk edip koroyu seyirciyle baş başa bırakmasıyla hikâyenin akışına ara verilip *parabasis* bölümüne geçilir. *Parabasis* oyunu ikiye bölen ve eylemi askıya alan uzun bir pasajdır. Sözcük anlamı "öne çıkma" ya da "ilerleme" olan *parabasis* bölümünde koro şair adına Atina

larından belirgin bir şekilde ayrıldığı da gözlemlenmektedir. Russo'nun (2002, 228-231) "sanatsal ekonomi" olarak nitelediği bu farklılığın temeli üslubun çekişmeye dayalı olup olmamasına dayanır. Hem *Eşekarıları*'nda hem de *Ploutos*'ta iki başoyuncu kullanılması bu karşılaştırmayı yapmaya imkân tanımaktadır. Öyle ki *Ploutos*'ta *prologos*'tan sonra karşılıklı konuşmaları olmayan başoyuncuların (Karion ve Khremylos) replikleri arasında atışmaya dayalı bir üslup yerine birbirinin fikrini destekleyen bir yaklaşım hâkim olmasına rağmen, *Eşekarıları*'nda başoyuncular sahnede daima çekişmeli bir üslupla birbirleriyle atışırlar.

45 Ar. *Plut.* 488-613.

46 Ar. *Plut.* 535-547.

47 Ar. *Plut.* 507-516.

halkına seslenir.[48] Korobaşı maskesini çıkarmış yüzü seyirciye dönük korosunu öne davet eder. İlkin girizgâh olarak birkaç satırlık kısa bir konuşma (*kommation*) yapar, sonra şairin mesajını dillendirmeye başlar. İlettikleri sözlerde politik meseleler kadar rakiplerinin bayağılığı karşısında şairin kendi övülesi meziyetleriyle yaptığı hizmetlerin hakkının teslim edilmesi talebi de vardır. Sifakis (1971, 38-40) dile getirilen oyunun mükemmelliği, politik tavsiyelerin sağlamlığı gibi yanların ve *parabasis*'lerin tematik kalıplarının aslında şairin yarışmada seyirciyi kendi yanına çekebilme, onları ikna edebilme girişimi olduğunu savunur.[49]

Ploutos oyununun yapısal olarak en belirgin farklılığı koro konusunda karşımıza çıkar. Koronun tamamen ortadan kalktığı Yeni Komedya'nın öncüsü *Ploutos* oyununda koronun rolü epey azaldığından önceki Aristophanes komedyalarından farklı bir konumdadır. Öyle ki *skholia* yazarı elindeki metinde koroya ilişkin bir ibare göremeyişini şaşkınlıkla aktarmıştır: "<Şairin> buraya koroyu koyması gerekirdi."[50] Yine de kimi el yazmalarında Karion'un Asklepios'ta Ploutos'un yeniden görebilmesi mucizesini müjdelediği bölümden onun eve döndüğü bölüme geçişte, yani 770-771 satırı arasında **KOMMATION XOPOY** (*kommation khorou*: koronun *parabasis*'teki açılış kısmı) ya da 801-802 arasında XOPOY (*khorou*: koronun) ifadesi yer alır. Bu ifadeler başka el yazmalarında da geçmektedir (Handley, 1953, 55). Farklı olarak başka el yazmalarında 321. ve 627. satırlarda yine XOPOY (*khorou*: koronun) ifadesine

48 "Öne çıkmak" ya da "öne adımlamak" anlamındaki *parabainein* fiilinden türetilen (LSJ, parabasis maddesi) *parabasis* sözcüğü, koronun bir adım öne çıkarak kendi eğiticisi olan kişinin –şairin ya da diğer bir *didaskalos*'un– kimliğini belli ettiğini kasteder (krş. Plut. *Quest. Conv.* 711f). *Akharnialılar* komedyası bağlamında *parabasis*'in önemini saptamaya girişen Bowie (1982, 29) bu kısmı "oyunun bütün temalarının içinden geçtiği bir prizma" olarak niteler ve *parabasis*'in Eski Komedya bağlamında merkezî rolüne dikkat çeker.

49 Krş. Ar. *Eq.* 544-550; *Pax* 765-774; *Nub.* 560-562; *Vesp.* 1051-1059.

50 Schol. ad Ar. *Plut.* 619.4: *Kantautha gar khoron ōpheile theinai.*

rastlanmaktadır. Beare (1949, 31) bu ifadelerin metinleri düzenleyenlerin serbestçe serpiştirmeleri olduğu yönünde bir eleştiride bulunur. Koronun muhtemel yerleri kimi kopyalarda böyle işaretlenmiş olsa da koronun bu bölümlerde ne söylediğine ilişkin hiçbir el yazması yoktur. Öyle ya da böyle *Ploutos*'ta koronun rolü *parodos*'a[51] sıkışmış durumdadır. Koro yalnızca Karion'la birlikte dans ettikleri bölümde etkin şekilde sahnede kalır, onun dışında ne alışıldık bir *parabasis* ne de koronun müdahil olduğu bir *agōn* vardır.

Eski Komedya ile Yeni Komedya arasındaki geçişin en önemli göstergelerinden biri de oldukça göze çarpan dil ve üslup özelliklerindeki değişikliklerdir. Sesbilim (fonoloji), kullanımbilim (pragmatik) ve sözlükbilim (leksikografi)[52] gibi alt başlıklarıyla *Ploutos*'taki "yeni dil"i sistematik bir şekilde inceleyen Willi'nin (2003, 66) ulaştığı sonuçlar metnin kendine özgü yeniliğini ortaya koymaktadır: Willi'ye göre, (1) daha amiyane, kimileyin de belirgin bir şekilde aşağı sınıfa özgü bir dile yönelik eğilim; (2) Attika lehçesinin etkisinin azalıp dildeki yabancı unsurların fazlalaştığı; (3) özellikle toplumsal değişimi ve zenginlerle fakirler arasındaki yükselmekte olan gerilimi yansıtan, kısmen yeniden oluşturulan bir sözcük dağarcığı gözlemlenmektedir.

Sonuçta, Aristophanes'in *Kadınmebuslar* ve *Ploutos* komedyalarında gözlemlenen, bu oyunların Orta Komedya olarak nitelenen bir kategoride değerlendirilmesine neden olan sahne tekniği ve dil kullanımıyla ilgili değişim bir yetersizlikten değil, bilinçli bir tercihten kaynaklanır. Aristophanes yaşamının sonuna gelirken, yeni toplumsal koşullara uymak üzere kendini yenilemeye ihtiyaç duyan, yeni bir komedyanın önderliğini yapmaktan geri durmamıştır. *Ploutos*'un özgünlüğü, daha sonra Menandros'ta gördüğümüz Yeni Komedya'nın, deyim yerindeyse kapısını aralamıştır.

---

51 Ar. *Plut.* 253-321.

52 Söz konusu araştırmacının leksikografik incelemeyi ayrıntılandırdığı bir diğer çalışması için bkz. Willi, 2006re, 190-193.

Ploutos'u Çevirmek

Türkçede *Ploutos* Eski Yunancadan yapılan bu çeviriyle okuyucuyla ilk defa buluşmaktadır. Aristophanes'in komedyalarını çevirmenin zorluğu, özellikle sözcük uydurma konusundaki muazzam yaratıcılığı yüzünden dünya çapında pek çok çevirmen tarafından kabul edilmiş, bu zorluğun bilimsel temeli dillendirilmiştir.[53] Aristophanes'in çevirmenlere çoğunlukla çıkardığı zorluk olan müstehcenlik çeviri sürecimizde başlıca engellerden biri olarak karşımıza çıktı. Örtük bir şekilde gönderme yapılan edilgin eşcinsel fahişe erkekler, kadın düşkünü zamparalar, gözünü para bürümüş jigololar *Ploutos*'ta da dil kullanımlarını zorlayan biçimlerde Aristophanes'in sivri dilinin hedefindedir. Belirli bir edebî usturupla ifade edilen bu kinayeleri başka bir dile aktarmak bazen imkânsız hale geldiğinde, buralardaki tercihlerimizi sonnotlarda açıkladık.[54] Keza Aristophanes'in dizelerinde tanrıların bile kaçamadığı küfürlerin ya da bedduaların (örneğin "kargalara gelesin" ya da "kargalara atılasın")[55] sözcük sözcük karşılığı Türkçede bulunmasa da, ifade ettiğinin anlaşılacağını düşünerek bunları olduğu gibi koruduk ve yan anlamlarını sonnotlarda belirttik.[56] Türkçe argonun imkânlarından yararlanarak bulduğumuz karşılıklar için Aktunç'un (2000²) elimizin altından ayırmadığımız çalışmasının yanı sıra Devellioğlu'nun *Türk Argosu: İnceleme ve Sözlük* (Devellioğlu, 1980⁶) Bingölçe'nin *Kadın Argosu Sözlüğü* (Bingölçe, 2001), *Osmanlı Argosu Sözlüğü* (Bingölçe, 2011) gibi çalışmalar ilham kaynaklarımız arasında yer aldı.

Aristophanes'in komedyalarının tam anlamıyla standart kabul edilen eleştirel basımlara sahip olmadığını hesaba ka-

53 Krş. Sommerstein, 1973, 140-154.

54 Örneğin bkz. sonnot 92.

55 Ar. *Plut.* 393, 604, 782.

56 Krş. sonnot 41.

tarak, çeviri için birden fazla eleştirel basımdan yararlandık. Ancak metnin temel çatısını için Coulon – van Daele'nin (1963re) Les Belles Lettres için hazırladığı basımdaki metni esas aldık. Oyunun rejisini belirleyen antik *didaskalia*'ya (koro yöneticisi olan *didaskalos*'un talimatları) ulaşamasak da, metinden hareketle Halliwell'in (2009) kaleme aldığı tiyatro terminolojisiyle *didaskali* olarak bilinen yönlendirici notlardan bazılarını uyarlayarak kurguyu daha anlaşılır kılması amacıyla metne yönerge olarak eklemeyi uygun bulduk. Bu notların bazılarını okuyucuyu oyunun sahnelenişi konusunda aşırı yönlendirdiğinden ihmal ettik. Bu oyunun Batı dillerinde yapılan bazı çevirileri doğrudan Ploutos adının anlamını, yani Servet'i başlık olarak kullanmıştır. Biz Ploutos'un mitolojik bir kişilik olarak kimliğinin ve adının gönderme alanının silikleşmemesi için Ploutos başlığını koruduk.[57]

Harf çevirisi, Eski Yunanca metnin geleneksel (Desiderius Erasmus'un [1528] yayımladığı *De Recta Latini Graecique Sermonis Pronunciatione* başlıklı makalesinden bu yana gelen) sesletimini esas alarak,[58] ana dili Türkçe olan okuyucuya uygun olacak biçimde yapıldı. Bu nedenle harf çevirisinde "ι" (*iōta*) harfinin büyük yazılışını noktalı değil, noktasız "I" olarak karşıladık.

Yer ve Kişi Adları Sözlüğü'nde oyunun anlaşılmasına yardımcı olmak için, Aristophanes'in metninde geçen yer ve kişilerin tarihsel, mitolojik ve dramatik kimliğini açıklayan bir sözlük hazırladık. Açıklamaların sonunda köşeli ayraç içindeki numaralar o adın *Ploutos*'un hangi satırında geçtiğini belirtmektedir.

---

57 Örneğin Hades'le ilişkilendirilmesi konusunda bkz. sonnot 11.

58 Eski Yunancanın sesletimi konusunda Erasmus'un yaklaşımını destekleyen antik kaynaklara dayanan delilller ve karşı görüşlerin kısa bir tarihçesi için bkz. Woodward, 1934, 105-112 ve konuya ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bkz. Allen, 1968.

Teşekkürler

Daima filolojik bir titizlikle, ancak yine de oldukça zevk alarak, eğlenerek yaptığımız Aristophanes çevirilerinin okuyucuyla buluşmasında desteği için dostumuz Derya Önder'e, tüm çalışanları nezdinde antik edebiyatın Türkçedeki görünürlüğünü destekleyen Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na ve son olarak her şeye rağmen gülümsemekten vazgeçmeyen herkese candan teşekkürlerimizi sunarız.

Aralık 2017, İstanbul
Erman Gören – Eser Yavuz

PLOUTOS
(SERVET)

Kişiler

KARION	Khremylos'un kölesi
KHREMYLOS	Atinalı yaşlı bir ırgat
PLOUTOS	Servet
KORO	Irgatlar Korosu
KOROBAŞI[59]	
BLEPSIDEMOS	
PENIA	Yoksulluk
KADIN	Khremylos'un karısı
NAMUSLU ADAM[60]	
İFTİRACI	
YAŞLI KADIN	
DELİKANLI	Yaşlı kadının eski sevgilisi
HERMES	
ZEUS RAHİBİ	
ÇOCUK	Namuslu adamla birliktedir
ŞAHİT	İftiracıya eşlik eder[61]

59 El yazmaları ve eleştirel basımlarda kişiler listesi içinde korodan ayrı bir korobaşı olmamasına rağmen, koronun söz aldığı birkaç kısım (Ar. *Plut.* 296-315) hariç, ifadeler hep birinci tekil şahıstır. Bu kısımlarda replikleri koro adına korobaşı dillendirdiğinden korobaşını ayrı bir karakter olarak listeledik (krş. Henderson, 1991², 105).

60 Lafzi olarak "Adil Adam" ya da "Hakkaniyetli Adam" biçiminde çevrilebilecek bu karakter (*Dikaios Anēr*) *Ploutos*'un sahnelendiği dönemde Atina'daki "servet" (*ploutos*) avcılarının her türlü sahtekârlığının yaygınlığına rağmen, kendi ilkeleriyle "yasalar"a (*nomoi*) uygun yaşayan az bulunur yurttaş tiplemesi olarak sunulur. Bu nedenle Yunanca ifadeyi sözcüğü sözcüğüne karşılamasa da dilimize Arapçadan girmiş ancak kökü Yunanca "yasa" (*nomos*) sözcüğüyle ilişkili olan namus'a gönderme yapıp "Namuslu Adam" olarak çevirmeyi uygun bulduk.

61 Çocuk ve Şahit'in replikleri yoktur.

(Atina'da bir sokak. Khremylos'un evinin kapısı görünür. Eski püskü giyimli, bitkin, kör bir adam sahnede tökezleyerek dolanmaktadır. Khremylos ve kölesi adamı takip etmektedir. İkisinin de başında hâlâ Delphoi'u ziyaretleri sırasında takılan çelenkler bulunmaktadır; kölenin elinde ayrıca bir parça et vardır.)

KARION

(*Seyirciye.*)

Zeus ve tanrılar adına, nasıl da belalı iştir
çılgın bir efendinin kölesi olmak.
Çünkü hizmetçi ezkaza söylese de âlâ şeyler
sahibi uygulamazsa bunları
hizmetçi de nasibini almak zorunda kalır akıbetinden.
Çünkü yazgısı bedenini bile yönetmesine izin vermez
oysa bu izni kendisini satın almış olana verir.
Yeter bu kadarı. Şimdi
altın üçayağından ilahiler okuyarak
kehanetlerini bildiren Loksias'la[1]
görülecek bir hesabım var
–hani derler[2] ya– mahirdir
hem kâhin hem de hekim olarak.
İşte o gönderdi efendimi keder içinde
şimdi de takılmış gidiyor kör bir adamın ardına,
yapması gerekenin tam tersi işlerle meşgul.
Oysa görenler yol gösterir körlere

o ise bir körün ardına takılmış, beni de mecbur ediyor
üstelik ağzını açıp tek kelime etmeden.
(*Khremylos'a.*)
Ah sahip, hiç mi hiç niyetim yok susup oturmaya,
sen söylemedikçe neden bu adamı takip ettiğini.
Yoksa bela olurum başına;
başımda çelenk olduğundan dövemeyeceksin de beni.[3]

KHREMYLOS

Zeus adına yapmam öyle şey,
ama tepemi attırırsan, alınca başından çelengi
çekersin acısını misliyle.

KARION

Hadi oradan! Vazgeçmeyeceğim işte,
sen bana söyleyinceye kadar kim olduğunu,
biliyorsun ki hüsnüniyetle soruyorum zaten.

KHREMYLOS

Peki, saklamayacağım senden. Sensin uşaklarım[4] içinde
en güvenilir, hem de en arsız hırsız saydığım.
Dini bütün ve namuslu bir adam olmama rağmen
berbattı işim gücüm, çulsuzun tekiydim.

KARION

Gayet iyi biliyorum.

KHREMYLOS

Ötekilerse, tapınakları talan edenler, laf ebeleri,[5] iftiracılar,
alçaklar mallarına mal katıyordu.

KARION

Hemfikirim.

KHREMYLOS

Ben de gidiverdim tanrıya sormaya.
Kendim için değil ha, vah zavallı ben,
zaten kalmadı hayat sadağımda okum;[6]
oğlum içindi, biricik oğlum için.
Gittim öğrenmeye mümkün mü diye
huylarını değiştirip dönüşmesi

işgüzar, fesat, mayası bozuk birine,
sanırım onun yaşamına böylesi uyar.

KARION

Peki ne mırıldandı yine Phoibos[7] defne çelenginden?[8]

KHREMYLOS

Öğreneceksin şimdi.
Tanrı bana açıkça şunları söyledi:
Her kime rast gelirsen ilk çıktığında, hiç bırakma onu,
bir de evine kadar sana eşlik etmeye ikna et.

KARION

Peki, ilk kime rast geldin?

KHREMYLOS

(*Ploutos'u işaret ederek.*)

İşte bu adama.

KARION

Anlamadın mı yoksa meymenetsiz,[9]
tanrının sana açıkça niyetini bildirdiğini
oğlunu kentin geleneklerine göre yetiştir dediğini?

KHREMYLOS

Nereden vardın bu kanıya yahu?

KARION

Bir kör için bile apaçık görünüyor
kastettiği şeyin şimdiki nesilde
mayası bozukluk etmenin daha iyi olduğu.

KHREMYLOS

Kehanet hiç de bu fikri vermiyor sanki,
bundan fazlası olmalı. Şayet söylerse
bu adam bize kim olduğunu,
neden buraya geldiğini
o zaman öğreniriz kehanetin manasını.

KARION

(*Ploutos'a.*)

Gel bakayım buraya her kimsen söyle
yoksa katlanırsın sonuçlarına.
Çabuk söyle, çabuk!

PLOUTOS

Söyleyeyim o halde: Belanı bulasın!

KARION

(*Khremylos'a.*)

Anladın mı
ne dediğini?

KHREMYLOS

Sana diyor yahu, bana değil.
Çok ahmakça ve kabaca sordun hem.

(*Ploutos'a.*)

Sözünün eri bir adamın
tarzından memnun olursan, bana söyle!

PLOUTOS

Söylüyorum ya işte: Ağla dur!

KARION

Al işte sana tanrının adamı ve kehaneti![10]

KHREMYLOS

(*Ploutos'u sarsarak.*)

Ah, Demeter adına, artık paçayı kurtaramazsın.

KARION

(*Onu yakalayarak.*)

Bak söylemezsen fena paralayacağım seni!

PLOUTOS

Ah efendiler, bırakın beni gideyim.

KHREMYLOS

Dünyada olmaz!

KARION

Öyleyse, ey sahip, dediğim en iyisiydi.
Fena paralayacağım onu.
Çıkarıp bırakacağım bir yarın başına,
oradan düşüp kırsın diye boynunu.

KHREMYLOS

Hadi çabuk tut elini!

PLOUTOS

Yapmayın ne olur!

KHREMYLOS
Söyleyeceksin o zaman.
PLOUTOS
Öğrenirseniz kim olduğumu, eminim
bana kötü davranıp beni bırakmayacağınızdan.
KHREMYLOS
Buysa eğer istediğin, yeminle salıvereceğim seni.
PLOUTOS
O zaman önce ellerinizi çekin.
KHREMYLOS
İşte, bıraktık.
PLOUTOS
Peki, ikiniz de dinleyin şimdi.
Sanırım artık gizlediğim şeyi söylemeliyim:
Ben Ploutos'um.[11]
KARION
Tüm adamların en cenabeti[12] seni,
Ploutos olduğunu saklıyordun ha?
KHREMYLOS
Sen Ploutos olarak böyle sefil bir halde misin yani?
Ey Phoibos Apollon, Tanrılar ve Daimonlar
ve de Zeus! Ne diyorsun sen yahu? Sen o musun şimdi?
PLOUTOS
Evet.
KHREMYLOS
Sahiden o musun?
PLOUTOS
Ta kendisiyim!
KHREMYLOS
Öyleyse neden böyle kir pas içinde geziyorsun?
PLOUTOS
Doğduğundan beri hiç yıkanmamış
Patroklos'un yanından geliyorum.

KHREMYLOS
Bu kötü şey nasıl[13] başına geldi peki? Anlat bana.
PLOUTOS
Ah Zeus yaptı bunu insanlara hasedinden.
Henüz yeryüzünde delikanlıyken ben
yemin etmiştim sadece namuslu,
bilge, kıymetli kişilerle gezeceğime.
O da beni kör etti işte, onları ayırt edemeyeyim diye.
Böyledir o, haset eder kıymetli olan ne varsa.
KHREMYLOS
Ama yine de yalnızca iyi
ve namuslular arasında yüceltilsin.
PLOUTOS
Hemfikirim seninle.
KHREMYLOS
Söyle o vakit
eskiden olduğu gibi yeniden görsen
kaçar mıydın işe yaramaz adamlardan?
PLOUTOS
Elbette kaçardım.
KHREMYLOS
Namuslu kimselere giderdin öyleyse?
PLOUTOS
Şüphesiz öyle;
ama onları görmeyeli bir hayli oluyor.
KARION
(*Seyirciye göz gezdirir.*)
Hayret, gözlerim sağlam ama
ben bile rastlamıyorum epeydir.
PLOUTOS
(*Dönerek.*)
Şimdi bırakın beni, işte artık biliyorsunuz hikâyemi.
KHREMYLOS
Zeus adına, biraz daha tutacağız seni.

PLOUTOS

Demedim mi ben! Beni bırakacağınıza yemin etmiştiniz.
Biliyordum böyle olacağını.

KHREMYLOS

Lütfen, yalvarıyorum, razı gel de
terk etme beni. Zaten arasan da
bulamazsın benden iyisini.

KARION

Zeus adına hakkı var, başka yok zaten, ben hariç!

PLOUTOS

Herkes bunu söyler. Ama hakikaten
elde edip de beni, zengin olunca da
artırırlar sadece edepsizliklerini.

KHREMYLOS

Herkes de kötü değildir ya, ben değilim misal.

PLOUTOS

Zeus adına, herkes öyledir.

KARION

Vebalara gelesice!

KHREMYLOS

Ama önce bizle kalmaya razı olursan
elde edeceğin iyiliklere kulak ver.
Çünkü sanırım... sanıyorum ki
–tanrının yardımıyla söylüyorum–
göz hastalığından[14] kurtarıp seni,
görmeni sağlayacağım.

PLOUTOS

Uğraşma hiç.
Tekrar görmek istemiyorum ki ben.

KHREMYLOS

Ne dedin?

KARION

Bu herif doğuştan zavallı.

PLOUTOS

Zeus bu ahmaklıkları duysa
biliyorum bana ödetir bunu.

KHREMYLOS

Şimdi de ödetmiyor mu?
Seni bu dünyada
tökezleye tökezleye dolaştıran o değil mi?

PLOUTOS

Bilmiyorum. Benim ondan ödüm kopuyor ama.

KHREMYLOS

Hakikaten mi, ey bütün tanrıların en ödleği?
Zeus'un tiranlığı ve şimşekleri
üç *obolos* eder[15] mi sanıyorsun
ufacık bir an gözlerinin açılması karşısında?

PLOUTOS

Söyleme öyle şeyler seni rezil!

KHREMYLOS

Sakin ol.
Senin Zeus'tan daha büyük
gücün olduğunu göstereceğim.

PLOUTOS

Sen... benim?

KHREMYLOS

Göğe yemin olsun, öyle.
Mesela, Zeus tanrıları nasıl yönetir?

KARION

Gümüşleriyle. En çok gümüş ondadır.

KHREMYLOS

Pekâlâ, ona bunu sağlayan kim?

KARION

(*Ploutos'u işaret ederek.*)

İşte bu!

KHREMYLOS

Ne diye ona kurban kesilir? Ne diye kesilmez?

KARION
Zeus adına, açıkça zengin olmak için dua ederler.
KHREMYLOS
O zaman hepsinin müsebbibi midir?
İstese bunları kolayca durdurabilir mi?
PLOUTOS
Nasıl yani?
KHREMYLOS
Diyorum ki hiç kimse ne bir boğa, ne bir çörek
ne de başka bir şey sunar
sen istemedikçe.
PLOUTOS
Nasıl?
KHREMYLOS
Nasıl mı? Şüphesiz
tadını çıkaramazlar işte
hiçbir şeyin, bizzat sen sağlamazsan onlara,
vermezsen gümüşü, Zeus'un gücü bile
sıksa canını, bir tek sen alt edebilirsin onu.
PLOUTOS
Ne diyorsun? İnsanlar benim için mi kurban sunuyor ona?
KHREMYLOS
Tam olarak bunu söylüyorum.
Hem de Zeus'a yeminle; insanlar için
meşhur, güzel ya da latif ne varsa sendendir.
Çünkü her şey zengin olmaya tabidir.
KARION
Bak ben de, eskiden özgür bir insan olmama karşın,
azıcık para yüzünden köle oldum.[16]
KHREMYLOS
Derler ki Korinthoslu kibar fahişeler[17]
onlara yanaşan adam yoksulsa eğer
ona burun kıvırırlarmış; ama eğer zenginse
doğrudan kıçlarını dönüverirlermiş.

KARION
Oğlanların da öyle yaptığını söylüyorlar,
aşktan değilmiş yani, paranın hatırına.
KHREMYLOS
İyi olanları değil ama kevaşeleri[18] öyle.
İyileri para talep etmez zaten.
KARION
Peki ya ne talep ederler?
KHREMYLOS
Kimisi soylu bir at, kimisi av köpekleri.
KARION
Herhalde para istemeye utandıklarından
ahlaksızlıklarına kılıf uyduruyorlar bir adla.
KHREMYLOS
(*Ploutos'a.*)
İnsanlar arasındaki her zanaat,
her hile senin adına bulunmuştur.
Biri bütün gün oturur saya keser, ayakkabı yapar,
biri demircilik yapar, biri dülgerlik,
senden altın alan bir diğeri sadekârlık yapar.
KARION
Biri kapkaç yapar, başka biri soygun.
KHREMYLOS
Biri çamaşır yıkar...
KARION
Biri post yıkar.
KHREMYLOS
Biri sepicidir.
KARION
Biri soğan satar.
KHREMYLOS
Ve iş üstünde yakalanan zanî senin yüzünden yolunur.[19]
PLOUTOS
Ah yazık bana! Ben bunların hiç farkında değildim.

(*Karion, Khremylos'a hitaben açıklamalarına devam eder; Khremylos ise Ploutos'a.*)

KARION

Gerçekten, Büyük Kral bu yüzden böbürlenmez mi?
Meclis bu yüzden toplanmaz mı?

KHREMYLOS

Sen değil misin gemileri dolduran? Söyle bana!

KARION

Korinthos'taki yabancı güruhu o beslemedi mi?
Pamphilos onun yüzünden ızdırap çekmeyecek mi?

KHREMYLOS

Pamphilos'la birlikte İğneci de çekmeyecek mi?

KARION

Agyrrhios onun yüzünden osurmuyor mu?[20]

KHREMYLOS

Philepsios senin adına masal anlatmadı mı?
Senin yüzünden Mısırlıların müttefiki değil miyiz?
Laïs, Philonides'i senin yüzünden sevmiyor mu?

KARION

Timotheos'un kulesi de...

KHREMYLOS

(*Karion'un sözünü keserek.*)

Boyun devrilsin!

(*Ploutos'a.*)

Evet, yapılan ne varsa senin yüzünden.
Sensin, bir tek sensin her şeyin müsebbibi,
kötülüklerin, iyiliklerin. İyi belle bunu!

KARION

Savaşlarda da öyle: O her nereye konarsa
o taraftır galip gelecek olan.[21]

PLOUTOS

Yani bunların hepsini tek başıma ben yapabilir miyim?

KHREMYLOS

Zeus adına, hem de daha fazlasını yaparsın!
Öyle ki şimdiye dek kimse doymadı sana.

Başka her şeye doyulur:
Aşka...
KARION
Ekmeklere...
KHREMYLOS
Müziğe...
KARION
Kuruyemişlere...
KHREMYLOS
Onura...
KARION
Keklere...
KHREMYLOS
Yiğitliğe...
KARION
Kuru incirlere...
KHREMYLOS
Gösterişe...
KARION
Arpa çöreğine...
KHREMYLOS
Komutanlığa...
KARION
Mercimek çorbasına...
KHREMYLOS
Ama sen var ya sen, hiç kimse asla doymaz sana.
Birine on üç *talanton*[22] versen,
hemen on altı *talanton* için ağzı sulanır.
Onu elde etse kırka göz diker.
Sızlanır yaşamı yaşanılmaz diye.
PLOUTOS
Bana çok yerinde konuşuyorsun gibi geliyor.
Yalnız bir konuda endişeliyim.
KHREMYLOS
Söyle neymiş?

PLOUTOS
Sahip olduğumu söylediğiniz gücü
nasıl idare edeceğim ben?
KHREMYLOS
Zeus adına, demek boşuna demiyorlar
en ödleği Ploutos diye.
PLOUTOS
Hiç de bile!
Bana iftira attı hırsızın biri. Girdiğinde evime
alamadı hiçbir şey;
bulduğu her şey kilit altındaydı.
O da benim tedbirime korkaklık adını verdi.
KHREMYLOS
Aldırma, boş ver. Planlarım için gönüllü olursan
gözlerini Lynkeus'tan bile keskin yapacağım.
PLOUTOS
Sen bir ölümlü olduğuna göre, nasıl yapabilirsin bunu?
KHREMYLOS
Sağlam bir umudum var
bizzat Phoibos'un söylediklerinden,
Pythialı defne ağacını sallayarak.
PLOUTOS
O da mı haberdar?
KHREMYLOS
Dedim ya.
PLOUTOS
Aman dikkat!
KHREMYLOS
Hiç korkma azizim.
Şunu iyi bil, ölmem de gerekse
bu işi başaracağım.
KARION
İstersen, ben de.

KHREMYLOS
Ve başka birçok yandaşımız olacak,
Kıt kanaat geçinen[23] namuslu adamlar.
PLOUTOS
Yapma yahu! Yandaşlarımız da pek müptezelmiş.
KHREMYLOS
Yeni baştan zengin olurlarsa hiç de öyle değil.
(*Karion'a.*)
Haydi çabuk koşuver...
KARION
Ne yapayım? Söylesene!
KHREMYLOS
Irgat arkadaşlarımı çağır –herhalde bulursun onları
tarlalarda çalışmaktan bitap vaziyette–
al getir onları buraya ki her biri bizimle
alsın Ploutos'tan payına düşeni.
KARION
Peki gidiyorum! Ama içeridekilerden biri
alıp içeri götürsün benim payımı.
KHREMYLOS
Ben alakadar olacağım. Sen bırak bunu da koş git.
(*Karion payını bırakır ve hışımla çıkar.*)
Sen ise, tanrıların en güçlüsü Ploutos,
benimle evime buyur lütfen. İşte şurası evim.
Bugün senin, ister hakça isterse haksızca,
mal mülkle dolduracağın evim.
PLOUTOS
Ah tanrılara yeminle çok çekiniyorum her seferinde
başka birinin evine girmekten.
Şimdiye dek hiçbir iyi yanına rastlamadım.
Mesela bir varyemezin evine girmişsem,
bir çukur kazıyor ve beni toprağın dibine gömüyor.
Sonra kıymetli bir dostu gelip de
bir gümüşçük borç istese

yeminler ediyor beni hiç görmediğine.
Ya da mesela bir sefihin evine girmişsem,
kendimi fahişelerin arasında, barbut masasında buluyor,
çok geçmeden dımdızlak kapının önüne konuluyorum.

KHREMYLOS

Ölçülü bir adama denk gelmemişsin de ondan.
Bense her zaman bu mizaçta biri oldum.
Tutumlu olmayı diğer herkes kadar severim.
Zamanı geldiğindeyse harcamaktan çekinmem.
(*Ploutos'u kolundan tutar.*)
Haydi içeri girelim. Tanıştırmak istiyorum seni
karımla ve en sevdiğim biricik oğlumla,
senden sonra en sevdiğim tabii.

PLOUTOS

Ya, ne demezsin!

KHREMYLOS

Neden biri sana doğruları söylemiyor olsun ki?
(*Khremylos payını alır ve Ploutos'a eve kadar eşlik eder. Ardından Karion yoksul ırgatlar korosunun başında girer.*)

KARION

Ey siz efendimle pek çok kez
dağ kekiği[24] çiğneyenler,
onun dostu ve hemşehrileri,[25] zahmetin sevdalıları
oyalanmayın çıkın öne, sallanmaya vakit yok.
Durum vahim, yardım etmeniz elzem.

KOROBAŞI

Görmüyor musun nasıl şevkle koşuşturuyoruz
yaşlı ve güçsüz adamların koşabileceği kadar?
Hem de beni buraya çağıran sahibinin niye çağırdığını
söylemeden koşmamı istiyorsun.

KARION

Deminden beri söylemiyor muyum? Kulak vermiyorsun ki.
Efendim diyor ki hepiniz tereyağından kıl çeker gibi
kurtulacaksınız beyhude ve tatsız yaşamlarınızdan.

KOROBAŞI

İyi de nasıl olacak bu?

KARION

Buraya bir ihtiyar geldi ey mazlumlar.[26]
Pasaklı, kambur, sefil, pörsümüş, kel ve dişsiz biri.
Ve de göğe ant olsun ki şeyi de kalkık galiba.[27]

KOROBAŞI

Ah altın muştulayan, nasıl dedin? Bir daha söyle lütfen!
O zaman kendisinin bir yığın malla geldiği aşikâr.

KARION

Ya evet, bir yığın mal, yaşlılığın rezilliğiyle dolu.

KOROBAŞI

Değneğim yanımdayken benimle alay edip
hırpalanmadan paçayı kurtarabileceğini mi sanıyorsun?

KARION

Ne yani, her yolu deneyip
bunları yapacak biri miyim ben?
İnanmıyor musunuz size doğruları söylediğime?

KOROBAŞI

Bak hele şu burnu büyük hergeleye!
Ayak bileklerin inliyor bence,
oy, oy diye, köstek ve pranga hasreti çekerek.

KARION

Tabutta yargılamak sizin payınıza düşen bu!
Ne bekliyorsun yürüsene? Kharon kesti biletini.[28]

KOROBAŞI

Patla e mi! Seni gidi yanaşma[29] seni!
Hem dalga geçiyorsun, hem de
neden alelacele çağrıldığımızı söylemiyorsun,
Boşa zaman geçirmeye niyetimiz yok, işimiz gücümüz var,
gelirken onca kekik köküne aldırmadık bile.

KARION

Artık saklamayayım madem. Ploutos'u, ey yiğitler,
efendim Ploutos'u getirerek sizi zengin edecek.

KOROBAŞI

Gerçekten hepimiz zengin mi olacağız yani?

KARION

Tanrılara yeminle, bir çift de eşek kulağı kaptınız mı
Midas olur çıkarsınız!

KOROBAŞI

Zevkten dörtköşe oldum, öyle keyifliyim ki sevinçten
oynayasım geliyor, tabii doğruysa söylediklerin.

(*Karion gülünç bir şarkıyla dansa başlar. Korodakiler de onu takip ederek onun kaba ve fallik hareketlerinin aynısını yapmaya çalışırlar.*)

KARION

Bakın şimdi Kyklops'u canlandırıp, tralalala,[30]
götürmek isterim sizleri ayaklarımla böyle
ileri geri basarak. Haydi yavrularım
kuzuların ve keçilerin meleşmeleri
keçi kokulu şarkılar arasında bağıra çağıra
gelin peşimden ey kösnül dostlarım,
tekeler için kahvaltı vakti.

KORO

Peki, biz de yine meleyerek
geleceğiz peşinden Kyklops'un, tralalala,
mademki yakaladık seni kir pas içinde,
heyben dolu taze sebze[31] ve yabani otlarla,
kafan akşamdan kalma, güdersin kuzularını.
Daldığındaysa yakında uykuya,
kapıp sivriltilmiş koca bir sopa kör ederiz seni.

KARION

Şimdiyse geçiyorum Kirke'ye,[32] hani iksirler hazırlayana.
Bir keresinde Korinthos'ta
Philonides'in yoldaşlarını kandırarak
yabandomuzuna çevirip de
onlara yoğurduğu gübreyi yedirmişti ya.
Ben de bütün bunları canlandıracağım:

Homurdanın[33] zevkle
izleyin annenizi domuzcuklar![34]

KORO

Öyleyse yakalayacağız seni, iksirler hazırlayan
ve de cezbedip yoldaşlarımızı
zevkle kirleten Kirke'yi.
Laertesoğlu'nu canlandırarak biz de,
seni hayalarından asacağız.[35]
Sürteceğiz burnunu gübreye bir teke gibi,
sen de Aristyllos gibi dudaklarını
hafifçe açarak diyeceksin ki:
"İzleyin annenizi domuzcuklar!"

KARION

Haydi şimdi bir kenara bırakalım bu şakaları.
Siz öte yanda durun.
Ben efendime çaktırmadan
içeri girip biraz et ve ekmek almak istiyorum;
yarım kalan lokmama katarım hem
sonra da işimize koyuluruz.

(*Ekmek almak için eve girer*.)

< KORO >[36]

(*Khremylos girer.*)

KHREMYLOS

"Selam olsun" size yiğit hemşehrilerim!
Diye hitap etmek berbat bir şey, modası geçmiş artık.
"Kucaklıyorum" sizleri hevesle
sürüne sürüne, hımbıl hımbıl geldiğiniz için.
Şimdi arka çıkacaksınız bana
gerçekten de tanrının kurtarıcıları olarak.

KOROBAŞI

Topla cesaretini! Tam Ares gibi göreceksin beni.
Çünkü her seferinde mecliste üç *obolos*[37] için
itişip kakışmakta nasıl ustaysam,
bizzat Ploutos'u kapmak için de öyle hazır ve nazırım.

KHREMYLOS
(İşaret eder.)
Bakıyorum Blepsidemos da geliyor.
Yürüyüşünden ve acelesinden belli
bir şeyler duymuş olmalı.
(Kendi kendine konuşarak Blepsidemos girer.)
BLEPSIDEMOS
Bu da ne demek oluyor? Birdenbire nasıl
zengin olmuş Khremylos? Almıyor aklım!
Herakles'e yeminle, pek çok laf dolaşıyor
berberlerde oturup duranlar arasında
adamın biri birden zengin oldu diye.
Ben de şaşırdım kaldım, böyle iyi bir şeyi
paylaşmaya dostlarını da çağırmasına.
Buralarda pek de alışılmış bir davranış değil bu.[38]
KHREMYLOS
Tanrılara yeminle hiçbir şeyi gizlemeden söyleyeceğim.
Blepsidemos, düne göre işimiz tıkırında tabii. Bu yüzden
sen de dostlarımdan biri olduğuna göre,
alacaksın payına düşeni.
BLEPSIDEMOS
Gerçekten dedikleri gibi zengin mi oldun yani?
KHREMYLOS
Henüz değilsem de eli kulağında, tanrı izin verirse.
Çünkü bir şey, bir tehlike var bu işin içinde.
BLEPSIDEMOS
Nasıl bir tehlike?
KHREMYLOS
Şey gibi...
BLEPSIDEMOS
Söyleyiver şunu!
KHREMYLOS
Becerirsek, işimiz hep tıkırında olacak,
ama başaramazsak, iyice batarız.

BLEPSIDEMOS

Sırtındaki meşakkatli bir yük ve bu
benim hiç hoşuma gitmedi. Böyle hem bir anda
aşırı zengin olmak hem de böyle endişelenmek
pek akıllıca şeyler yapmamış bir adamın işi gibi duruyor.

KHREMYLOS

Nasıl akıllıca olmayan işlermiş onlar?

BLEPSIDEMOS

Artık tanrıdan, altınmış gümüşmüş
bir şeyler çalmışsan şayet,
şimdi vicdan azabı çekiyorsundur herhalde.

KHREMYLOS

Şerden-Esirgeyen Apollon'a yeminle yok öyle bir şey.

BLEPSIDEMOS

Bırak bu saf ayaklarını mirim! İyi bilirim çünkü.

KHREMYLOS

Beni böyle suçlayamazsın!

BLEPSIDEMOS

Hadi oradan!
Dürüst hiç kimse kalmamış zaten,
herkes olmuş menfaatinin kölesi.

KHREMYLOS

Demeter adına! Bana göre asıl rezil sensin.

BLEPSIDEMOS

(*Yandakilere.*)
Eski halinden eser yok.

KHREMYLOS

Göğe yemin olsun ki tozutmuşsun[39] sen be adam.

BLEPSIDEMOS

Şunun gözlerine bak hele, fıldır fıldır,[40]
kesin bir dolap çeviriyor.

KHREMYLOS

Biliyorum ben senin karın ağrını.[41] Şayet çaldıysam,
sen de payını koparabilir misin diye sorup duruyorsun.

BLEPSIDEMOS
Pay mı? Neyin payı?
KHREMYLOS
Hem ben çalmadım, başka türlü zengin oldum.
BLEPSIDEMOS
Soygun değilse, yağma mı?
KHREMYLOS
Cinli seni![42]
BLEPSIDEMOS
Yoksa birini mi dolandırdın?
KHREMYLOS
Hiç de bile! Öyle bir şey yapmadım.
BLEPSIDEMOS
Ah Herakles, bildir bize, bir adam nasıl
bu hale gelir? Zira gerçeği anlatmaya da niyeti yok.
KHREMYLOS
Durumumu öğrenmeden suçluyorsun da ondan!
BLEPSIDEMOS
Efendim, küçük bir meblağ karşılığında,
bütün kent öğrenmeden
laf ebelerinin ağzını kapatırım parayla.
KHREMYLOS
Tanrılara yeminle, bence de dostane bir şekilde,
üç *mna*'ya[43] halledip bana on iki *mna* fatura edersin.
BLEPSIDEMOS
Bir adam görüyorum galiba, kürsüde öylece oturmuş
elinde zeytin dalı[44] karısı ve çocuklarıyla birlikte,
sanki tıpatıp aynı sahne
Pamphilos'un Heraklesoğulları resmiyle.[45]
KHREMYLOS
Hiç de değil seni gidi cinli seni, ben bir tek saygın,
dürüst, sağgörülü kimseleri
zengin yapacağım.

BLEPSIDEMOS
Bak dediğine şunun!
O kadar mı çok çaldın?
KHREMYLOS
Vay başıma gelenler!
Mahvedeceksin sen beni!
BLEPSIDEMOS
Sen kendi kendini mahvedeceksin bence.
KHREMYLOS
Hayır asla, üçkâğıtçı seni,
mademki Ploutos'um var benim.
BLEPSIDEMOS
Senin... Ploutos'un? Nasıl oluyor bu?
KHREMYLOS
Tanrının kendisi işte.
BLEPSIDEMOS
Nerede peki?
KHREMYLOS
İçeride.
BLEPSIDEMOS
Nerede?
KHREMYLOS
Evimde.
BLEPSIDEMOS
Evinde?
KHREMYLOS
Evet öyle.
BLEPSIDEMOS
Hay kargalara gelesin![46] Senin evinde mi Ploutos?
KHREMYLOS
Tanrılara yeminle.
BLEPSIDEMOS
Doğru mu söylüyorsun?

KHREMYLOS
Evet.
BLEPSIDEMOS
Hestia'ya yeminle mi?
KHREMYLOS
Poseidon'a yeminle!
BLEPSIDEMOS
Denizci olanı diyorsun değil mi?
KHREMYLOS
Varsa başka bir Poseidon, işte o ötekini diyorum.
BLEPSIDEMOS
O zaman bizlere, dostlarına göndermeyecek misin onu?
KHREMYLOS
Henüz iş o evreye varamadı.
BLEPSIDEMOS
Hangi evreyi söylüyorsun ki?
Paylaşma evresi mi?
KHREMYLOS
Ah Zeus! Öncelikle yapmamız gereken...
BLEPSIDEMOS
Neymiş?
KHREMYLOS
Görmesini sağlamak.
BLEPSIDEMOS
Kimin görmesini? Söyle.
KHREMYLOS
Ploutos'un eskisi gibi görmesini sağlamalıyız.
BLEPSIDEMOS
Gerçekten kör mü?
KHREMYLOS
Göğe yeminle öyle.
BLEPSIDEMOS
Demek boşuna değilmiş bana hiç uğramaması.
KHREMYLOS
Ama tanrılar razı olursa, şimdi gelecektir.

BLEPSIDEMOS
Öyleyse bir hekim mi getirmemiz gerek?
KHREMYLOS
Şimdilerde kentte hekim mi var ki?
Ne sanatları sanat, ne maaşları maaş.
BLEPSIDEMOS
(*Seyirciye dönerek.*)
İyice bakınalım.
KHREMYLOS
(*Aynı şekilde bakınır.*)
Ben hiç kimseyi göremiyorum.
BLEPSIDEMOS
Bana da öyle görünüyor!
KHREMYLOS
Zeus adına ben derim ki onu hazırlayıp
Asklepios Tapınağı'na yatırmak
en iyisi.
BLEPSIDEMOS
Tanrılara yeminle en iyisi bu herhalde.
Şimdi oyalanma da hallediver bir an önce.
KHREMYLOS
(*Dönerek.*)
Gidiyorum öyleyse.
BLEPSIDEMOS
Acele et!
KHREMYLOS
Ben de öyle yapıyorum.
(*Khremylos içeri girmeden önce Penia [Yoksulluk] yandan aceleyle girer. Onun solgun yüzünü gören iki adam irkilir.*)
PENIA
Ey siz fevri, saygısız, kanunsuz işlere
cüret eden cine tutulmuş cüceler!
Nereye? Nereye kaçıyorsunuz? Bekleyin!

BLEPSIDEMOS
Herakles adına!
PENIA
Mahvedeceğim sizi!
Kalkıştığınız utanmaz işe katlanılamaz.
Daha önce ne bir tanrı ne bir insan
yaptı benzerini. Mahvoldunuz siz!
KHREMYLOS
Sen de kimsin? Ne kadar solgun görünüyorsun.
BLEPSIDEMOS
Tıpkı tragedyadan çıkmış bir Erinys.
Divane ve trajik biri gibi duruyor.
KHREMYLOS
Ama meşalesi yok.
BLEPSIDEMOS
O zaman cezasını çekecek!
PENIA
Siz beni kim sanıyorsunuz?
KHREMYLOS
Bir ev hanımı ya da bir bezelye-püresi satıcısı.
Yoksa yanlış bir şey yapmadığımız halde
bize bağırıp çağırmazdın.
PENIA
Hakikaten yapmadınız mı? Beni bu topraklardan atma
yolunu aramak yeterince korkunç değil mi?
KHREMYLOS
Kuyudan[47] sağ mı çıktın sen yahu?
Kimsin nesin söyle bize bir an önce.
PENIA
Beni buralardan kazımayı kafaya koymak neymiş
bugün ikinize de öğreteceğim.
BLEPSIDEMOS
Hileli bardaklarıyla beni hep dolandıran
civardaki meyhaneci kadın değil mi bu?

PENIA
Penia'yım ben,[48] uzun yıllardır sizlerle yaşayan biri.
BLEPSIDEMOS
(*Dönerek.*)
Efendi Apollon ve tanrılar, nerelere kaçayım?
KHREMYLOS
N'apıyorsun be adam? Seni ödlek seni,
yüzüstü mü bırakacaksın beni?
BLEPSIDEMOS
Hiç şüphesiz!
KHREMYLOS
Kalmıyor musun?
İki koca adam bir kadından böyle kaçar mı?
BLEPSIDEMOS
Çünkü o kadın Penia, a garip!
Dünyaya gelmiş en yıkıcı canlı!
KHREMYLOS
Kal lütfen, yalvarırım. Kal!
BLEPSIDEMOS
Zeus'a ant olsun ki kalamam.
KHREMYLOS
Peki öyleyse ben de derim ki ondan korktuğumuz için
hiç karşı koymadan kaçmak ve
tanrıyı burada böylece yalnız bırakmak
yapacağımız en ödlekçe şey olur.
BLEPSIDEMOS
İyi de hangi silahlarla alt edeceğiz onu?
Bu cenabetin alıkoymadığı
hangi zırhla, hangi kalkanla?
KHREMYLOS
Gözükaralıkla! Biliyorum ki bir tek bu tanrı bilir
bu kadının türlü dümenlerini alt etmeyi.
PENIA
Hâlâ dırdıra cüret ediyorsunuz ha şamar oğlanları,[49]
hem de sizi korkunç işlere kalkışırken yakaladığım halde?

KHREMYLOS
Sen, ey perişanların en beteri, ne diye gelip de
sana bir haksızlık yapmamış bizleri taciz ediyorsun?
PENIA
Hiç mi aklınıza gelmiyor ey tanrının huzurundakiler
Ploutos'un gözlerini açtırmaya çalışarak
bana haksızlık yaptığınız?
KHREMYLOS
Biz burada tüm insanoğluna bir nimet sağlarken,
sana ne haksızlık etmiş olabiliriz?
PENIA
Neymiş sizlerin bulduğu bu nimet?
KHREMYLOS
Ne mi?
İlkin seni Hellas'tan kovmak.
PENIA
Beni kovmak mı? İnsanlık için bundan
daha büyük bir kötülük düşünebilir misiniz?
KHREMYLOS
Daha büyük kötülük mü?
Niyetimizi gerçekleştirmeyi unutursak belki.
PENIA
Önce sizinle bu konu hakkında
tartışmak isterim. Göstereyim size
tüm iyi şeylerin kaynağının ben olduğumu
ve sizlerin benim sayemde yaşadığınızı.
Beceremezsem kim ne isterse yapsın.
KHREMYLOS
Bunu tartışmaya cüret ediyorsun yani ey cenabet?
PENIA
Sen de öğreneceksin. Sanırım kolayca
göstereceğim size, senin de söylediğin gibi
iyi kimseleri zengin etmenizin yanlış olacağını.

KHREMYLOS
Ey davullar ve tokmaklar, yardıma gelin!
PENIA
Bağırıp çağırma öyle daha bir şey öğrenmeden.
KHREMYLOS
Böyle şeyler duyup da –ay ay!–
kim bağırmadan durabilir?
PENIA
Aklı başında her adam.
KHREMYLOS
Kaybedersen çekeceğin ceza
ne olacak peki?
PENIA
Ne isterseniz o.
KHREMYLOS
Ne güzel diyorsun.
PENIA
Siz alt edilirseniz de aynısı sizin için geçerli.
KHREMYLOS
(*Blepsidemos*'a.)
Sence yirmi ölü yeterli olur mu?
BLEPSIDEMOS
Ona yeter. Sadece ikisi de bize yeter.
PENIA
Bunu yaparken çok da ileri gidemeyeceksiniz. Zaten biri
benim haklı ifadelerime nasıl karşı koyabilir ki?
KOROBAŞI
Şimdi ustaca bir şey söylemeniz gerekiyor ki kazanasınız,
cevaplarken sözlerinizde taviz vermeyin ama.
KHREMYLOS
Bana öyle geliyor ki insanların iyilerinin adil olanı,
kötülerinin ve tanrıtanımazlarınınsa bunun tam tersini
hak ettiği konusunda herkesin
aynı şeyi düşündüğü aşikârdır.

Sonunda biz hasret çekenler zor da olsa bulduk:
Her iş için güzel, soylu, yararlı olan amacımıza ulaştık.
Çünkü Ploutos görürse
ve artık kör olmaksızın dolaşırsa aramızda,
insanların iyilerine gidecek ve onları terk etmeyecektir,
kötü ve tanrıtanımaz insanlardansa kaçacaktır.
Sonra da herkesi iyi, şüphesiz zengin
ve tanrılara bağlı kılacaktır.
İnsanlar için bundan büyük nimet bulunur mu yahu?

BLEPSIDEMOS

Hiç yok! Ben şahidim.[50] Ona sormana gerek yok.

KHREMYLOS

Ah bugün yaşam biz insanlar için ne halde,
kim onun bir delilik, hatta daha çok
bir cinnet olduğunu reddedebilir?
İnsanların çoğu kötü olmasına rağmen malına mal katar,
haksızca parsayı toplar.
(*Penia'ya.*)
Pek çoklarıysa istedikleri kadar iyi olsunlar,
feci haldedir ve açlık içinde, seninle birlikte yaşar.
İşte bu yüzden diyorum
Ploutos bir kez görüp de onu durdurursa
insanlara daha büyük nimetler için bir yol açacaktır.

PENIA

Ey tüm insanlar içinde aklı başında olmamaya
en kolay ikna edilen iki bunak,
ahmaklığın ve ayarsızlığın[51] yoldaşları,
özlediğiniz şey olursa hiçbir fayda getirmeyecek.
Eğer Ploutos yeniden görürse ve kendini eşit dağıtırsa
artık insanlar ne bir zanaatı ne de bir ustalığı icra ederler.
Bu ikisi aranızdan silinip gittiğindeyse
kim demirci, gemici, terzi, tekerlekçi olmak,
kim sayacı, duvarcı, çamaşırcı yahut sepici olmak ister ki?

Kim toprağını pulluklarla sürüp
Demeter'in meyvelerini hasat etmek ister,
eğer işsiz güçsüz, bunlara hiç aldırmadan
yaşamanız mümkünse?

KHREMYLOS

Saçmalıyorsun. Çünkü çekeceğimizi söylediğin bu işleri
hizmetçilerimiz bizim için sırtlanacak zaten.

PENIA

İyi de hizmet edecekleri nereden bulacaksın?

KHREMYLOS

Tabii ki parayla alacağız.

PENIA

Sana köleyi satacak satıcı kim olacak,
onun da parası olunca?

KHREMYLOS

Malına mal katmayı arzulayan
açgözlü kaçakçılar[52] yuvası Thesselia'dan gelen bir tüccar.

PENIA

Ama ilk söylediğin sözlere göre
hiç kimse asla kaçakçı olmayacaktır!
Hangi zengin kendi canını tehlikeye atmak ister?
Böyle olunca da siz kendiniz kalkıp çift sürmeye, kazmaya,
bütün zorlu işlerin altında ezilmeye mecbur kalacaksınız.
Şimdikinden çok daha çetin bir yaşamınız olacak.

KHREMYLOS

Hay senin başına![53]

PENIA

Dahası artık ne bir sedirde uyuyabileceksiniz
ne bir kilimde; altın sahibi olunca kim dokumak ister?
Getirdiğin gelin ne damıtılmış güzel kokular sürünebilecek
ne de pahalı, parlak renkli,
türlü kıyafetlerle süslenmeye para harcayabilecek.
Tüm bunlara bakınca zengin olmak fazladan ne sağlar?
Oysa ne ihtiyacınız varsa hâlihazırda ben sağlıyorum.

Çünkü ben evin hanımı gibi oturmuş,
esnafları ihtiyaç ve yoklukla,
hayatı geçindirmeye zorluyorum.

KHREMYLOS

Sen bize ne sağlayabilirsin ki hamam yanıklarından,[54]
aç bebeklerin ve kocakarıların ağlaşmasından başka?
Başımın üstünde vızıldayıp beni rahatsız ederek uyandıran
ve "kalk kalk, aç kalacaksın" diyen
onca bitten, sivrisinekten, pireden bahsetmiyorum bile
Ayrıca kıyafet yerine hırpani şeyler giymek,
yatak yerine insanı uyutmayan
böceklerle dolu kamıştan döşeklerde yatmak,
yatak örtüsü yerine yırtık bir battaniye,
yastık yerineyse kafan kadar
bir taş parçası koymak,
ekmek yerine ebegümeci sürgünleriyle beslenmek,
arpa çöreği yerine tırsımış turp yaprağı çiğnemek,
sedir yerine kırılmış bir küpün başını, hamur teknesi yerine
parçalanmış bir fıçının bir yanını kullanmak... Sahi,
bunlar senin insanlara sağladığın
pek çok nimet arasında değil mi?

PENIA

Hiç benim yaşamımdan bahsetmedin.
Saldırdığın olsa olsa dilencilerin yaşamı.

KHREMYLOS

Biz de yoksullukla dilencilik kardeştir demez miyiz?

PENIA

Evet, ha Dionysios ha Thrasyboulos diyen de sizsiniz.
Ama benim yaşamım hiç böyle değil,
Zeus'a yeminle böyle olmayacak da.
Çünkü bahsettiğiniz dilenci yaşamı
hiçbir şeyi olmadan yaşamaktır.
Yoksul adamın yaşamıysa kıt kanaattir
ve emeğiyle bir şeyler elde eder.
Hiçbir şeyi bol değildir ama hiçbir şeyden de geri kalmaz.

KHREMYLOS
Ah Demeter, ne de kutlu bir yaşam anlattığı,
didinip sıkıntı çeksin dursun
yine de bir kefen parası bırakamasın[55] ardında.
PENIA
Ancak alay edip gırgır geçiyorsun; ciddiyetle ilgin yok.
Bir kimsenin hem fikren hem bedenen
daha iyi bir adam olmasını
Ploutos'tan daha çok sağladığımdan da habersizsin.
Onunlayken göbekli, kalın bacaklı, şişman ve azgındırlar;
benimleyse zayıf ve düşmanları için
bir eşekarısı kadar sinir bozucudurlar.
KHREMYLOS
Şüphesiz öyledir aç bırakarak verdiğin zayıflık!
PENIA
Şimdi seninle ölçülülük hakkında konuşacak
ve şunu göstereceğim:
Edep[56] benimle yaşar, kibirse Ploutos'la.
KHREMYLOS
Hırsızlık yapmak ve duvarları delmek de edepli o zaman.
BLEPSIDEMOS
Zeus adına, niye edepli olmasın?
Tabii çaktırmadan yapmalı.
PENIA
Öyleyse kentlerdeki hatiplere iyi bak:
Yoksulken halkın ve devletin işlerinde nasıl namuslular,
bir kez kamu malıyla zengin olmayagörsünler
hemen namussuz kesilirler.
Bir dolu insanın kuyusunu kazıp halka bile savaş açarlar.
KHREMYLOS
Tam bir iftiracı olsan da bunlar hiç yanlış değil.
Ama hiç böbürlenmeye kalkma, madem bizi,
"yoksulluk zenginlikten iyidir" diye kandırmaya çalıştın
bekleme zaten inlemelerinin azalacağını.

PENIA

Sen de beni bu konuda hâlâ çürütemedin.
Onun yerine saçmalayıp palazlanmaya çalışıyorsun.[57]

KHREMYLOS

Peki o zaman neden herkes senden kaçıyor?

PENIA

Onları daha iyi hale getiriyorum da ondan.
Bu en iyi çocuklarda gözlemlenebilir; onlar da
her şeyden çok onların iyiliğini düşünen
babalarından kaçarlar.
Neyin doğru olduğunu ayırt etmek zor iştir.

KHREMYLOS

Yani sen diyorsun ki en kudretlisi Zeus bile
doğru bir şekilde ayırt edemiyor;
ne de olsa servet sahibi.

BLEPSIDEMOS

(*Penia'yı işaret ederek.*)
Bize de bunu yolluyor.

PENIA

Hayır, sizi gidi zihinleri
eski kafalılıktan[58] bulanmış kafadarlar,
Zeus sahiden yoksuldur.
Bunu size açıkça kanıtlayacağım.
Zenginse şayet, söyleyin bakalım
neden kendisi her beşinci yılda
Olympia Oyunları'nda Hellenleri bir araya getirip,
talimliler içinde muzafferler ilan edilince onlara yabani
zeytinden çelenk veriyor?
Çok zenginse altından çelenk verse ya.

KHREMYLOS

Bu sadece onun serveti[59] nasıl yücelttiğini göstermez mi?
Eli sıkı olduğundan ve malını çarçur etmek istemediğinden
muzafferlere kıymetsiz çelenkler veriyor ki
serveti ona kalsın.

PENIA

Demek yoksulluktan bile daha utanç verici bir şeyi
ona yakıştırmak niyetindesin:
Zenginse bile açgözlü pintinin tekidir.

KHREMYLOS

Hay Zeus zeytin çelengiyle canını alsın!

PENIA

Sizin için tüm iyi şeylerin yoksulluk sayesinde olduğuna
böyle küstahça karşı çıkıyorsun yani!

KHREMYLOS

Zengin olmak mı yoksa aç olmak mı daha iyidir;
bunu ancak Hekate'den öğrenmek mümkün.
Çünkü kendisi zengin kimselerin
ona her ay yemek yolladığını,
yoksul insanlarınsa daha sofraya koyulmadan
yağmaladığını söyler.
Şimdi artık dırdırlanmayı kes de yıkıl karşımdan!
Yeterince dinledik seni.
İstesen de ikna edemeyeceksin beni.

PENIA

Ey Argos'un kenti,[60] duy neler söylüyor.

KHREMYLOS

Sofra arkadaşın Pauson'u çağır.

PENIA

Hangi perişanlık gelecek başıma?

KHREMYLOS

Hay kargalara gelesin! Uzak dur bizden!

PENIA

Nerelere gideyim?

KHREMYLOS

Boyunduruğa git.[61]
Oyalanma daha fazla, defol!

PENIA

Bir gün beni buraya geri çağıracaksınız.

KHREMYLOS
İyi ya o zaman dönersin evine. Şimdi defol haydi!
Zengin olmaktır benim için en iyisi.
Sen de yan dur kendi başına.
(*Penia çıkar.*)
BLEPSIDEMOS
Zeus'a yeminle, zengin olur olmaz
karım ve çocuklarımla
ziyafet çekmek istiyorum.
Yıkanıp, yağımı sürünüp
çıkınca hamamdan
esnaflara ve yoksulluğa karşı osuracağım.
KHREMYLOS
Şu lanet kadın gitti nihayet.
Biz de çarçabuk tanrıyı götürüp
Asklepios Tapınağı'na yatırmalıyız artık.
BLEPSIDEMOS
Oyalanmayalım o zaman! Başka biri gelip de
ayağımıza dolanmadan halledelim şu mühim işi.
KHREMYLOS
(*İçeriye.*)
Karion evladım, döşekleri taşıman,
Ploutos'u getirmen lazım, tabii
hazırladığımız diğer şeyleri de.
(*Diğer köleler döşekleri ve yollukları taşırken*
Karion da Ploutos'la girer. Khremylos ve
Blepsidemos da onlara öncülük ederek çıkarlar.)
< KORO >[62]
(*Ertesi gün. Karion tapınaktan dönmüştür;*
aceleyle girer.)
KARION
Ey Theseus Bayramı'nda ekmeğini
çorbaya bandırarak yiyen ihtiyarlar,
gözünüz aydın! Ne mutlu size ve
sizin gibi saygıdeğer kimselere!

KOROBAŞI
Ne oldu arkadaşlarına aziz dostum?
Belli ki hayırlı haberlerin var.
KARION
Efendim pek mesut şimdi.
Daha çok da Ploutos tabii.
Kör gözleri açıldı, parıldadı gözbebekleri
rastlayınca Asklepios'un yüce gönüllü şifacısına.
KOROBAŞI
(*Şarkı söyler gibi.*)
Neşelen diyorsun öyleyse bana! Haykır diyorsun!
KARION
Sevinme vakti şimdi! İstesen de istemesen de.
KOROBAŞI
(*Hâlâ şarkı söyleyerek.*)
Fânilerin yüce ışığı Asklepios için
ve onun soylu çocukları için haykıracağım öyleyse.
(*Kutlama seslerini işiten Khremylos'un karısı evden çıkar.*)
KADIN
Bu nara da neyin nesi?
Hayırlı bir şey mi müjdelendi yoksa?
Ah ne zamandır gözüm yollarda kaldı
içeride oturup gelmelerini beklemekten.
KARION
Çabuk çabuk sahibem, şarap getir
sen de içersin –bilirim pek de seversin–
Kısaca tamamen hayırlı haberler getirdim sana.
KADIN
Hani neredeler?
KARION
Söyleyeceklerimde hepsi. Hemencecik öğreneceksin.
KADIN
Devam et de bitir öyleyse, çıkar ağzındaki baklayı.

KARION
O zaman dinle, baştan sona
her şeyi tek tek anlatacağım.
KADIN
Aman benim başıma gelmesin.[63]
KARION
Hayırlı haberleri duymak istemiyor musun?
KADIN
Başa bela olmasın da![64]
KARION
(*Derin bir nefes alarak*.)
Varır varmaz tanrının huzuruna
taşıdığımız o perişan adamı,
şu an mutlu ve kutlu olan adamı,
–tabii öyle biri olmuşsa eğer–
evvela denize götürüp yıkadık.
KADIN
Ah Zeus, buz gibi denizde
ne de mutlu olmuştur ihtiyar adam.
KARION
Sonra tanrının kutsal koruluğuna girdik.
Bizim ekmeklerimiz ve sunularımız sunağın üstünde,
çöreğimiz Hephaistos'un alevinde, yanına
Ploutos'u usulünce sırtüstü yatırdık;
her birimiz de hasırlarımızı serdik yanı sıra.
KADIN
Tanrının şifasını dileyen başka kimseler var mıydı?
KARION
Olmaz olur mu? Bir kör vardı hani, Neokleides,
Ama çalıp çırpmada kimse eline su dökemez;
bir de her türden illete tutulmuş başkaları.
Sonra kandilleri söndürüp uyumamızı buyurmak için
tanrının ulağı geldi.
Biriniz bir patırtı duysanız da

ağzınızı açmayın derken hepimiz uslu uslu yattık.
Uyku tutmuyordu beni, ah bir canım çekti ki
kocakarının hemen başının ucunda
bir kâse arpa lapası öylece duruyordu.
Sürünerek oraya varmak için içim içimi yedi.
Sonra şöyle bir baktım gözlerimin önünde
kutsal masadaki ekmekleri, kuru incirleri aşıran rahip.
Hemen peşinden çevredeki bütün sunakları fır döndü
arkada hiç ekmek bırakmış mı diye.
Bulduğunu kutsayıp heybesine[65] doldurdu.
Sonra böyle dindar şeyler düşünürken,
lapa kâsesine doğru yöneldim.

KADIN

İnsanların en pervasızı seni, tanrıdan da mı korkun yok?

KARION

Tanrılara yeminle var, kâseye ulaşmadan
çelenkli gelip de beni yakalarsa diye korktum.
Çünkü onun rahibi öncesinde uyarmıştı.
Kocakarı benim patırtımı duyunca
elini şöyle bir uzatıverdi. O zaman da ben tısladım;
dişlerimi tıpkı bir yılan gibi etine geçirdim.[66]
Hemen elini geri çekti;
korkudan kokarcadan beter osurarak,
sesini çıkarmadan sinip kıvrıldı yattı.
Bana kalan lapayı yalayıp yuttum.
Doyunca da bıraktım.

KADIN

Peki tanrı gelmedi mi size?

KARION

Daha değil.
Ama sonra çok gülünç bir şey yaptım.
Kendisi daha yeni görünüyordu ki
pat diye osurdum. Midem şişmişti çünkü.

KADIN

Tabii bu yüzden senden midesi bulanmıştır.

KARION

Yok, hayır. Ama onunla gelen
Iaso'nun biraz yüzü kızardı tabii.
Panakeia ise burnunu tutup arkasını döndü.
Tütsü gibi osurmamıştım çünkü.

KADIN

Peki ya kendisi?

KARION

Zeus'a yeminle, hiç umurunda olmadı.

KADIN

Tanrı tam bir köylü mü diyorsun yani?

KARION

Zeus'a yeminle, ben demedim, ama bir bokyiyen.

KADIN

Seni pis herif!

KARION

Ondan sonra korktuğum için
hemen yüzümü örttüm. O da bütün hastaları
dikkatlice inceleyerek adamakıllı dolaştı.
Sonra bir köle ona taştan bir havan,
tokmak ve bir de kutu getirdi.

KADIN

Taştan mıydı?

KARION

Kutu öyle değildi, Zeus'a yeminle.

KADIN

Yüzümü örttüm demiştin; bunları nasıl gördün geberesice?

KARION

Zaten örtücüğüm sayesinde gördüm.
Zeus'a yeminle, delikleri hiç de az değil.
Hepsinden önce Neokleides için
bir otu eline alıp ezmeye başladı.
Üç baş Tenos sarımsağı katıp
dövmeye koyuldu.

Bir güzel incir sütü ve çam sakızıyla karıştırdı havanında.
Sonra onları Sphettos sirkesiyle ıslattı.
Adamın gözkapaklarını kaldırıp
ikisine de buladı ki iyice yansın.
O da başladı bağıra çağıra kaçışmaya. Tanrı da gülerek
"Otur oturduğun yerde; tut sargını öylece,
tut ki meclis yeminlerinize bir mola vereyim," dedi.

KADIN

Ah nasıl da yurtsever ve bilge bir tanrı.

KARION

Ondan sonra Ploutos'un yanına oturdu ve
ilkin başına elini koydu.
Temiz bir bez alıp
gözkapaklarının etrafını temizledi. Panakeia ise
yüzünün tamamını mor bir örtüyle örttü.
Aynı anda tanrı da bir ıslık çaldı.
Anında kocaman iki yılan
tapınaktan çıkıverdi.

KADIN

Aziz Tanrılar!

KARION

İkisi de usulca mor örtünün altına süzüldü ve
gözkapaklarını yaladılar; en azından bana öyle geldi.
Sonra sahibem, sen daha on kadeh şarabı içmeden,
Ploutos gözleri görür vaziyette ayağa kalktı.
Dayanamadım sevinçten bir alkış tuttum,
efendimi uyandırıverdim. O anda tanrı da görünmez oldu,
yılanlarsa tapınağa doğru gözden kayboldular.
Onun yanında yatanlar, görsen şaşardın,
Ploutos'u nasıl da kucakladılar.
Gün doğana kadar ayakta kaldılar.
Ben de, Ploutos'un gözlerini çabucak iyi,
Neokleides'in gözlerini de öncekinden beter kör etti diye,
başladım hararetle tanrıyı övmeye.

KADIN
Ey mutlak efendim, ne kadar kudretlisin!
Peki Ploutos nerede söylesene?
KARION
Geliyor.
Ama çevresinde muazzam bir kalabalık vardı.
Çünkü önceden namuslu olduğu halde
yine de kıt kanaat yaşayan herkes
keyif içinde onunla kucaklaşıp selamlaşıyordu.
Pek çok mal mülk sahibi zengin
yaşamını namuslu yollardan kazanmayanlar ise,
kaşları çatık, pek bir somurtkan duruyorlardı.
Peşinden gelenler çelenkler başlarında,
kahkahalar eşliğinde zafer naraları atıyorlardı.
İhtiyarların takunyaları[67]
uygun adım yürüdükçe ortalığı inletiyordu.
O yüzden gel sen de, herkesle birlikte tek ölçüye göre
oyna, zıpla, raks et!
Çünkü artık kimse sizin eve girince
"Çuvalda hiç yiyecek yok," diyemeyecek.
KADIN
Hekate'ye yeminle, taçlandırmak isterim seni
bu hayırlı haberleri bildirdiğin için, peksimetlerden
bir çelenk yapacağım başına.
KARION
Hadi o zaman, çok oyalanma.
Adamlar kapının oradalar.
KADIN
Peki, hemen girip kuruyemişleri[68] getireceğim.
Yeni alınmış[69] gözlere serpiştireceğim.
KARION
Ben de bir an önce gidip onlara katılmak istiyorum.
(*İçeri girerler.*)
< KORO >[70]

(*Yandan önce Ploutos, sonra adamlardan sıyrılarak Khremylos girer.*)

PLOUTOS

Öncelikle güneşi,[71]
sonra muhterem Pallas'ın[72] şanlı toprağını
ve Kekrops'un beni sahiplenmiş bütün yurdunu
saygıyla selamlıyorum.
Utanıyorum kendi bahtsızlığımdan
fark etmeden birlikte yaşadığım çeşit çeşit insanları
ya da refakatime layık olduğu halde yine de
bilmeden kaçındığım insanları düşündükçe. Yazık bana!
İki durumda da ne yanlış davranmışım.
Ama şimdi bunların hepsini tersine döndürecek
ve göstereceğim bütün insanlara
kendimi o kötülere bilerek vermediğimi.

KHREMYLOS

Hay kargalara atılasın! Ne belalı şeydir bir adamın
işleri yoluna girince burnunun dibinde biten dostları.
Her biri dirsekliyor, bacaklarımı dişliyor
iyi niyetlerini göstermeye çabalarken.
Beni selamlamayan biri kaldı mı?
Meydandaki yaşlı kalabalık da neyin nesi,
hem de benden uzakta?

(*Karısı bir tepsi kuruyemişle girer.*)

KADIN

(*Ploutos*'a.)

Hoş geldin sen ey yiğitlerin en azizi,

(*Khremylos*'a.)

sen de, sen de hoş geldin.
Haydi gelin –âdettir zaten–
kuruyemişlerimizden üstünüze serpiştireyim.

PLOUTOS

Hiç gerek yok.
Çünkü ilk kez evinize girmişken

gözlerim açık, yakışmaz şimdi
evden bir şey çıkarmak, aksine daha çok girsin içeri.

KADIN

Ne yani benim kuruyemişlerimi almayacak mısın?

PLOUTOS

Alacağım, ama âdet olduğu üzere ocağın başında.
(*Seyircileri işaret ederek.*)
Sonra bu fazlalıklardan da kurtulalım.
Seyredenlere kuru incir, fındık fıstık atarak
onları gülmeye zorlamak
bir komedya şairine[73] pek de yakışmaz çünkü.

KADIN

Çok iyi dedin. O Deksinikos nasıl da
kuru incirleri kapmak için sıçrayıp duruyordu.
(*Üçü de eve girer.*)

< KORO >

(*Karion gözlerini ovuşturarak evden çıkar.*)

KARION

(*Seyirciye.*)
Eh ne hoşmuş ey yiğitler, bolluk içinde
evden dışarı hiçbir şey çıkarmamak.
Evimiz, hiçbir namussuzluk yapmadığımız halde
bir yığın nimetle doldu taştı.
Ne muazzam şeymiş zengin olmak!
Ambarımız tıka basa beyaz unla dolu;
küplerimiz ağzına kadar mis kokulu kara şarapla.
Bütün kap kacağımız altın ve gümüşle kaplı,
hayran kaldım.
Sarnıcımız zeytinyağıyla; şişelerimiz ise
hoş kokularla dolu. Çatımız kuru incirden geçilmiyor.
Sirke şişelerimizin, tabakçıklarımızın,
kâselerimizin hepsi bronzdan artık.
Kokmuş-balık tepsilerimizin de
gümüş olduğunu görebilirsiniz.

Fırınlarımız birdenbire fildişi oldu.
Biz hizmetçiler bile altın parasına[74] oyun oynuyoruz.
Kıçımızı da taşla değil, yumuşak olduğundan
her seferinde sarımsak saplarıyla siliyoruz artık.
Şimdi efendim içeride, başına bir çelenk takmış,
bir domuz, bir keçi ve bir de koç kurban ediyor.
Ama duman beni kaçırdı dışarıya.
Gözlerim yandığından
içeride daha fazla kalamadım.

(*Yandan, elinde yırtık pırtık bir harmani ve yıpranmış pabuçlar olan bir çocuk eşliğinde Namuslu Adam girer.*)

NAMUSLU ADAM

Haydi, gel evladım. Tanrının huzuruna
çıkalım.

KARION

Hey, kim bakayım o yaklaşan?

NAMUSLU ADAM

Önceden sefil ama şimdi bahtı açık bir adam.

KARION

Belli ki sen de o iyi adamlardan birisin.

NAMUSLU ADAM

Kesinlikle.

KARION

Ne istiyorsun peki?

NAMUSLU ADAM

Tanrıya geldim.
Çünkü bu muazzam nimetler onun sayesinde.
Ben, babamdan kalanları yeterli gördüğümden
ihtiyaç sahibi dostlarıma yardım edip durdum.
Bunun benim yaşamıma faydalı olacağına inanıyordum.

KARION

Sonra paraların hemencik suyunu çekti tabii.

NAMUSLU ADAM
Tam öyle oldu.
KARION
Sonra sersefil ortada kaldın.
NAMUSLU ADAM
Evet öyle. Ben de düşündüm ki
daha önce yardım ettiğim sağlam dostlarım
ihtiyacım olduğunda bana memnuniyetle
hayırseverlik yapacaklardır.
Ama onlar da sırtlarını döndüler
ve beni artık görmek istemediler.
KARION
Eminim üstüne bir de gülmüşlerdir.
NAMUSLU ADAM
Tam öyle oldu.
Eldekiler de suyunu çekince mahvoldum.
Ama şimdi işler değişti. Haklı olarak buraya
tanrıya adak adamaya geldim.
KARION
Peki tanrı aşkına, söylesene çocuğun taşıdığı
paçavra[75] da neyin nesi?
NAMUSLU ADAM
Bu da benim tanrıya adağım.
KARION
Büyük Gizemler Bayramı'na katıldığında
giydiğin paçavra mı bu?
NAMUSLU ADAM
Hayır, içinde on üç yıl tir tir titrediğim paçavra.
KARION
Peki ya pabuçlar?
NAMUSLU ADAM
Çok kış gördük birlikte.
KARION
Ve bunları da mı ona adayacaksın?

NAMUSLU ADAM
Zeus'a yeminle, evet.
KARION
Tanrıya ne zarif hediyeler getirmişsin!
(*İftiracı, Şahit'le girer.*)
İFTİRACI
Amanın cinler musallat oldu bana,[76] nasıl da mahvoldum!
Üç cin yok yok dört, beş,
on iki, hatta on bin cin. Ay! Ay!
Ne kadar da doğurgan[77] talihe gark olmuşum ben.
KARION
Şerden-Esirgeyen Apollon ve aziz tanrılar!
Bu adamın başına gelen bela ne ola ki?
İFTİRACI
Niye başıma bir bela gelmemiş olsun ki,
gerisingeri kör olacak bu tanrı yüzünden
evimdeki her şeyimi kaybetmişken,
tabii hâlâ davalar kaldıysa geriye?
NAMUSLU ADAM
(*Karion'a.*)
Bu meseleyi yakından biliyorum ben galiba.
Bu perişan haldeki adam buraya geliyor çünkü
aslında kendisi metelik etmeyecek müptezelin teki.
KARION
Zeus adına! Öyleyse layıkıyla mahvolmuş.
İFTİRACI
(*Karion'u fark ederek.*)
Nerede? Nerede o
gözleri iyileşir iyileşmez
bizleri hemencecik zengin edecek adam?
Oysa şimdi bazılarımızı daha da feci mahvediyor.
KARION
Kimi?

İFTİRACI

İşte beni.

KARION

Üçkâğıtçılardan ya da hırsızlardan biri misin yoksa sen?

İFTİRACI

Zeus'a yeminle! İkiniz de sağlam pabuç değilsiniz;
kesin benim mallarımı siz çaldınız.

KARION

Ah Demeter adına, bir iftiracı girmiş küstahça içeri,
açlıktan kıvranıyor belli.

İFTİRACI

(*Karion'a.*)

Bir an evvel meydana gitmekte çok da acele etmemelisin,
çünkü orada bir tekere bağlanman ve
yaptığın alçaklıkları işkenceyle itiraf etmen gerekecek.

KARION

İnim inim inleyesin!

NAMUSLU ADAM

Zeus Soter'e yeminle, bütün Hellenler arasında
çok kıymetli olan bu tanrı
kökünü kazıyacaktır bu habis iftiracıların.

İFTİRACI

Ah yazık bana! Sen de mi birlik olmuş alay ediyorsun?
Peki madem, bu kıyafetleri nereden aldın?
Dün seni paçavralarınla görmüştüm.

NAMUSLU ADAM

(*Elini kaldırarak.*)

Hiç umurumda değilsin. Eudamos'tan
bir *drakhmē*'ye aldığım bu yüzüğü takıyorum çünkü.

KARION

Ama bir iftiracının ısırığı karşısında hiçbir şey!

İFTİRACI

Bundan âlâ hakaret[78] mi olur?
İkiniz de dalga geçip duruyorsunuz

ama hâlâ bana burada ne yaptığınızı söylemediniz.
İyi bir şey için burada değilsiniz bence.

KARION

Zeus adına! En azından senin için
pek iyi değil, bunu bilesin!

İFTİRACI

Evet çünkü yeminle benden aldıklarınızla
ziyafet çekeceksiniz.

NAMUSLU ADAM

Hakikaten de sen ve şahidin çatlayabilirsiniz.

KARION

Hem de hiçbir şey yemeden!

İFTİRACI

İnkâr mı ediyorsunuz? Sizi gidi cenabetler sizi, içeride
bir sürü pişmiş et ve balık var.
fırk, fırk, fırk.
(*Kapının çevresini köpek gibi gürültüyle koklar.*)

KARION

Ne kokusu alıyorsun cinli?

NAMUSLU ADAM

Belli ki nezle olmuş.
Paçavra giyiyor ya.

İFTİRACI

Ey Zeus ve tanrılar, nasıl dayanılır
bana yapılan bu küstahlığa?
Amanın nasıl da müteessirim şimdi!
Faziletli ve yurtsever biri olmama rağmen
maruz kaldığım kötü muameleye bakın.

NAMUSLU ADAM

Sen misin faziletli ve yurtsever?

İFTİRACI

Herkesten daha çok.

NAMUSLU ADAM

Peki öyleyse sorduklarıma cevap ver.

İFTİRACI
Nedir?
NAMUSLU ADAM
Irgat mısın sen?
İFTİRACI
Deli miyim ben o kadar?
NAMUSLU ADAM
Tüccarsın o vakit?
İFTİRACI
Evet, icabında öyleyim, duruma göre.
NAMUSLU ADAM
Peki herhangi bir zanaat öğrendin mi?
İFTİRACI
Zeus'a yeminle öğrenmedim.
NAMUSLU ADAM
Hiçbir şey yapmadan nasıl yaşamını sürdürebildin öyleyse?
İFTİRACI
Bütün kent işleriyle ve bütün hususi işlerle
ilgilenirim ben.
NAMUSLU ADAM
Sen mi? Neye dayanarak?
İFTİRACI
Canım öyle istiyor.
NAMUSLU ADAM
O zaman, nasıl faziletli biri olabilirsin, arakçı seni,
üstüne vazife olmayan şeylerle uğraştığın için
senden nefret edilirken?
İFTİRACI
Kendi kentime elimden geldiğince hizmet etmek
benim vazifem değil mi kuş beyinli?
NAMUSLU ADAM
Hizmet etmek her şeye burnunu sokmak[79] mı?
İFTİRACI
Hayır, mevcut yasaları kollamak ve
kabahat işleyen birisi varsa ona göz açtırmamak.

NAMUSLU ADAM
İyi de kent, bunun için yargıçlar görevlendirmiyor mu?
İFTİRACI
Peki kim şikâyetçi olacak?
NAMUSLU ADAM
İsteyen kimse.
İFTİRACI
İşte o kişi benim.
Öyle olunca da kentin işleri bana düşüyor.
NAMUSLU ADAM
Ah Zeus, o halde rezil bir önderi var kentin.
Ama sen asude ve işsiz güçsüz
bir yaşam sürmeyi istemez misin?
İFTİRACI
Yaşamda herhangi bir meşguliyet olmaksızın
koyununki gibi bir yaşamdan bahsediyorsun sen.
NAMUSLU ADAM
Dediğin dedik yani?
İFTİRACI
Bana bizzat Ploutos'u ya da
Battos'un kadı teresini[80] dahi verseniz, hayır.
NAMUSLU ADAM
Kıyafetini çıkar hemen!
KARION
(*İftiracı'ya.*)
Sana diyor sana!
NAMUSLU ADAM
Sonra da ayakkabılarını!
KARION
(*İftiracı'ya.*)
Hepsini sana diyor hey!
İFTİRACI
(*Karşı çıkar.*)
Madem öyle isteyen gelsin bakalım!

KARION

O da ben oluyorum!

(*İftiracı'ya saldırır.*)

İFTİRACI

Ah başıma gelenler! Güpegündüz soyuluyorum.

KARION

Sen başkalarının işine karışarak
ekmeğini kazanacağını mı sanıyorsun?

İFTİRACI

(*Yanındaki Şahit'e.*)

Görüyor musun yaptığını?
Seni bunlara şahit ol diye çağırdım işte.

(*Şahit kaçar.*)

NAMUSLU ADAM

Ama bak getirdiğin şahidin topukluyor.

İFTİRACI

Amanın, tek başıma yakalandım!

KARION

Şimdi de bağırıyor musun?

İFTİRACI

Amanın! Tekrar tekrar amanın!

KARION

(*Namuslu Adam'a.*)

Paçavranı versene bana,
İftiracı'ya giydireceğim.

NAMUSLU ADAM

Kesinlikle olmaz! Bu Ploutos için.

KARION

Bir müptezel ve arakçıdan daha iyi
kime adayabilirsin ki?

(*Paçavrayı adama giydirir.*)

Ploutos'a görkemli kıyafetler kuşanmak yaraşır zaten.

NAMUSLU ADAM

Peki bu ayakkabılar kime yâr olacak? Söyle bana.

KARION
Onları da yabani zeytin dalı gibi
hemen bu adamın alnının çatına çakacağım.
İFTİRACI
Gidiyorum. Anladım size pek gücüm yetmeyecek.
Ama eğer bir yancı bulursam
incir ağacından da olsa,[81] o kudretli tanrıdan
bugün hakkımı alacağım.
Çünkü tek başına demokrasiyi apaçık tarumar ediyor;
hem de ne ihtiyar heyetini, ne yurttaşları,
ne de meclisi ikna etmeden.
(*İftiracı çıkar.*)
NAMUSLU ADAM
Mademki tam teçhizatlı gidiyorsun,
doğru hamama koş. Ondan sonra
yanı başında dikil de ısınıver.
Bir zamanlar ben de bu durumdaydım çünkü.
KARION
Ama hamamcı seni hayalarından tuttuğu gibi
kapı dışarı eder. Çünkü
metelik etmezin teki olduğunu anlar.
Haydi içeri girelim de tanrıya adaklarını takdim et.
(*İçeri girerler.*)
< KORO >
(*Yaşlı bir kadın yanında tatlılar taşıyan kölesiyle*
birlikte yandan girer.)
YAŞLI KADIN
Aziz ihtiyarlar, gerçekten
bu yeni tanrının evine mi geldik?
Yoksa hepimiz yanlış yola mı saptık?
KOROBAŞI
(*Kadını taklit ederek.*)
Hayır işte kapısına geldin küçükhanım;
tam zamanında soruyorsun.

YAŞLI KADIN
Haydi o zaman, içeriden birine sesleneyim.
(*Seslenmeden Khremylos çıkar.*)
KHREMYLOS
Gerek yok canım. Ben kendim çıktım zaten.
Ama önce ne diye geldiğini söylemen lazım.
YAŞLI KADIN
Pek muhterem dostum, kanuna mugayir
ve berbat şeylerden muzdaribim.
Tanrı gözleri açıldı açılalı,
yaşamımı benim için çekilmez kıldı.
KHREMYLOS
Neden? Sen de kadınlar arasındaki
bir iftiracı mıydın yoksa?
YAŞLI KADIN
Zeus adına, hayır değilim.
KHREMYLOS
Kurada adın çıkmadı diye içkiye mi vurdun kendini?[82]
YAŞLI KADIN
Alay ediyorsun ama paralanıyorum burada,
acınacak haldeyim.
KHREMYLOS
O zaman söyleyecek misin seni paralayanı?
YAŞLI KADIN
Peki dinle: Delikanlı bir sevdiceğim vardı,
garibanın biri, ayrıca güzel yüzlü, yakışıklı, faziletli.
Bir ihtiyacım olduğunda
benim için her şeyi güzelce ve muntazaman hallederdi.
Ben de aynı şekilde bir dediğini iki etmezdim.
KHREMYLOS
Her seferinde senden istediği neydi peki?
YAŞLI KADIN
Pek bir şey değil canım, çünkü fevkalade
hürmet ederdi bana.

Ama yine de harmanisi için yirmi gümüş *drakhmē* isterdi;
sekiz de ayakkabısı için. Kız kardeşlerine pazardan entari,
annesi için de fistan rica ederdi.
Dört *medimnos*[83] buğday isterdi bir de.

KHREMYLOS

Apollon adına, gerçekten dediğin gibi çok değilmiş.
Sana gerçekten hürmet ettiği belli.

YAŞLI KADIN

Dahası bunları açgözlülükten değil,
aksine bana olan sevgisinden ötürü istediğini,
ne zaman harmanimi giyse beni hatırladığını söylüyordu.

KHREMYLOS

Sana sırılsıklam âşık bir adamı tarif ediyorsun.

YAŞLI KADIN

Ama o pis herifin aklı başında değil artık;
büsbütün değişti. Kendisine kek ve
bir tabak dolusu kuru meyve gönderip
bu akşam gelebilirim diye
bildirdiğimde...

KHREMYLOS

Ne yaptı? Söyle.

YAŞLI KADIN

Bu kremalı keki gerisingeri göndermiş,
bana da bir daha asla uğramayacağını söylemiş.
Ayrıca yollarken de şunu eklemiş:
"Bir zamanlar cesurdu Miletoslular."

KHREMYLOS

Belli ki pek de midesiz[84] biri değilmiş.
Önceleri yoksulluk yüzünden bulduğunu yediyse de
şimdi zengin olduğundan,
artık mercimek çorbasını beğenmiyordur.

YAŞLI KADIN

Evet önceleri, o iki tanrıya yeminle,[85]
her gün sürekli kapıma gelirdi.

KHREMYLOS

Cenazeni kaldırmak için mi?

YAŞLI KADIN

Ah Zeus! Hayır sadece
sesimi duymayı sevdiği için.

KHREMYLOS

Ya da lütfuna mazhar olabilmek için.

YAŞLI KADIN

Ve Zeus'a yemin olsun, üzgün olduğumu hissederse
Bana müşfikçe küçük ördeğim, kumrucuğum derdi.

KHREMYLOS

Sonra da herhalde ayakkabı için senden para istiyordur.

YAŞLI KADIN

Zeus'a yeminle, Büyük Gizemler Bayramı'nda arabamdayken
birisi bana bakacak oldu;
bütün gün bu yüzden dayak yedim.
Öylesine kıskanç bir delikanlıydı işte.

KHREMYLOS

Tek başına yemeyi seviyor galiba.

YAŞLI KADIN

Ve dediğine göre çok güzel ellerim varmış.

KHREMYLOS

Evet, özellikle yirmi *drakhmē* tuttuğunda.

YAŞLI KADIN

Vücudumun da çok hoş koktuğunu söylerdi.

KHREMYLOS

Thasos şarabı dolduruyorsan eğer,
Zeus'a yeminle gayet makul.

YAŞLI KADIN

Nasıl da güzel ve hoş göründüğümü söylüyordu.

KHREMYLOS

Herif aptal değilmiş, azgın bir ihtiyarın
malı nasıl yenir iyi biliyor.

YAŞLI KADIN

Gerçek şu ki mağdurlara yardım edeceğini söyleyen tanrı
bu konuda doğru yapmadı aziz yiğidim.

KHREMYLOS

Ne yaptı ki? Anlat da hemen bitsin.

YAŞLI KADIN

Zeus'a yeminle, bu iyi davrandığım adamı yeniden
mecbur bırakabilir bana karşı iyi olmaya.
Aksi halde doğru dürüst bir nimeti yok demektir.

KHREMYLOS

Her gece borcunu ödemedi mi sana?

YAŞLI KADIN

Ama bana yaşadığın sürece seni bırakmayacağım demişti.

KHREMYLOS

Eh doğru söylemiş. Artık senin yaşamadığını düşünüyor.

YAŞLI KADIN

Kederden eriyip bitiyorum azizim.

KHREMYLOS

Bana daha çok çürümüşsün gibi geliyor.

YAŞLI KADIN

Gerçekten, bir yüzüğün içinden geçirebilirsin beni.

KHREMYLOS

Yüzük bir kalbur kasnağı kadarsa tabii.

YAŞLI KADIN

İşte bak şikâyet edip durduğum
delikanlı yaklaşıyor.
Âleme gidiyor gibi.

KHREMYLOS

Öyle görünüyor.
En azından çelenk ve meşalesini almış geliyor.
(*Elinde yanan meşalesi, başında çelengi
sarhoş Delikanlı girer. Yaşlı Kadın'ı görür.*)

DELİKANLI

Selam olsun!

YAŞLI KADIN

(*Khremylos'a.*)

Ne diyor?

DELİKANLI

Benim antika sevgilim,
göğe yeminle, ne de çabuk ağarmış saçların.

YAŞLI KADIN

Yazık bana, böyle küstahlıkla aşağılanıyorum.

KHREMYLOS

Seni epeydir görmemiş gibi.

YAŞLI KADIN

Daha dün bendeydi sefil herif, ne epeyi?

KHREMYLOS

O halde öteki insanların tam tersi etkileniyor:
Sarhoşken daha da keskin görüyor gibi.

YAŞLI KADIN

Hayır o her zaman tavırlarında ölçüsüzdü.

DELİKANLI

(*Meşaleyi kadının suratına yaklaştırarak.*)

Ah Enginin-Poseidonu ve ihtiyar tanrılar,
ne çok kırışık var suratında!

YAŞLI KADIN

Ay! Ay!
Yaklaştırma şu meşaleyi.

KHREMYLOS

Doğru diyor gerçekten de!
Çünkü tek bir kıvılcım sıçrarsa,
yaşlı bir zeytin dalı gibi tutuşur.

DELİKANLI

Benimle biraz oyun oynamak ister misin?

YAŞLI KADIN

Nerede alçak?

DELİKANLI

Burada, eline birkaç fındık alarak.

YAŞLI KADIN
Ne oyunu?
DELİKANLI
Kaç dişin var oyunu.[86]
KHREMYLOS
Ben de tahmin edeceğim o zaman.
Üç ya da dörttür herhalde.
DELİKANLI
Sökül bakalım. Sadece tek bir azı dişi vardı çünkü.
YAŞLI KADIN
Erkeklerin en yüzsüzleri, kafanız hiç yerinde değil bence,
Bu kadar adam varken beni bulaşık tasınız yapıyorsunuz.
DELİKANLI
Gerçekten işe yarardı, birisi yıkayıp paklasaydı seni.
KHREMYLOS
(*Yaşlı Kadın'ı süzer.*)
Kesinlikle hayır, zaten bu allanıp pullanmış[87] hali.
Yüzündeki beyaz boyası[88] akarsa işte o zaman görürsün
ayan beyan yüzündeki kırışıkları.[89]
YAŞLI KADIN
(*Khremylos'a.*)
Yaşlı bir herif olduğun için kafan yerinde değil bence.
DELİKANLI
Belki sana sulanıyor, memelerini elliyordur
benim gözümden kaçtığını düşünerek.
YAŞLI KADIN
(*Khremylos'a.*)
Aphrodite adına, dokunmuyor bana, seni iğrenç herif.
KHREMYLOS
Hekate adına, kesinlikle hayır![90] Çıldırmış olmam lazım!
Ama bu hanım kızdan nefret etmene de
izin vermeyeceğim genç adam.
DELİKANLI
Aksine ben çok seviyorum onu.

KHREMYLOS
Yine de şikâyetçi senden.
DELİKANLI
Ne diye şikayet ediyor?
KHREMYLOS
Senin hadsizin teki olduğunu ve
"Bir zamanlar cesurdu Miletoslular" dediğini söylüyor.
DELİKANLI
Seninle onun için münakaşa etmeyeceğim.
KHREMYLOS
O niye?
DELİKANLI
Yaşına hürmeten. Yoksa başka birinin
böyle bir şey yapmasına izin vermezdim.
Şimdi hanım kızı al yanına tıpış tıpış gir içeri.
KHREMYLOS
Biliyorum, biliyorum niyetini:
Daha fazla onunla birlikte olmaya gönlün yok.
YAŞLI KADIN
Kim göz yumacakmış buna?[91]
DELİKANLI
On üç bin yıl düşüp kalkmış
biriyle işim olamaz.
KHREMYLOS
Mademki şarabı içmeye değer buluyorsun
aynı zamanda posasını da içmen gerek.
DELİKANLI
Ama bu posa eski ve kokuşmuş.
KHREMYLOS
O zaman bir süzgeç her şeyi halleder.
DELİKANLI
Tamam git içeri gir. Ben de gelip tanrıya
bu elimdeki çelengi takdim etmek istiyorum.

YAŞLI KADIN
Ben de ona bir şey söylemek istiyorum.
DELİKANLI
O zaman ben girmiyorum!
KHREMYLOS
Cesur ol canım, korkma!
Irzına geçecek değil ya.
DELİKANLI
(*Dönerek.*)
Doğru diyorsun.
Önceden yeterince yerleştirmiştim çünkü.[92]
YAŞLI KADIN
Haydi yürü. Ben de peşin sıra geliyorum.
(*Yaşlı Kadın ve Delikanlı içeri girerler.*)
KHREMYLOS
Ah Kral Zeus, kocakarı çocuğa
deniz minaresi gibi nasıl da sıkı sıkıya yapışıyor.
(*Khremylos da onları takip eder. Yandan Tanrı Hermes girer, kapıyı çalıp kaçıverir.*)
KARION
(*İçeriden.*)
Kim vuruyor kapıya?
(*Elinde bir bardakla çıkıp bakar.*)
Kimdi o? Görünürde kimse yok.
Kapı ses çıkarıp gıcırdamış olmalı.
(*Yeniden içeri girer.*)
HERMES
(*Saklandığı yerden çıkarak.*)
Karion, dur bekle,
sana diyorum.
KARION
(*Yeniden evden çıkarak.*)
Sen miydin kapıya güm güm vuran,
söyle bana?

HERMES
Zeus adına hayır. Tam niyetlendim
sen önce davranıp açtın.
Haydi koş git çabuk efendini,
sonra karısıyla çocuklarını,
sonra hizmetçilerini, sonra köpeğini,
ondan sonra kendini, sonra da domuzunu çağır.
KARION
Neden peki söylesene?
HERMES
A garip, Zeus sizi aynı kapta karıştırıp
hepinizi kuyuya[93] atmak istiyor da ondan.
KARION
Dilin kopsun haberci![94]
Peki ne diye bize bunları yapmaya karar vermiş?
HERMES
Çünkü çok korkunç işlere kalkıştınız.
Ne zaman ki Ploutos eskisi gibi görür oldu
ondan beri kimse biz tanrılara ne buhur,
ne defne, ne arpa ekmeği, ne kurban,
ne başka bir şey takdim eder oldu.
KARION
Zeus'a yeminle, o da hiçbir şey kurban etmeyecek.
Önceden de siz bize pek göz kulak olmazdınız zaten.
HERMES
Diğer tanrılar benim de pek umurumda değil
ama ben bittim tükendim.
KARION
Ölçülü davranıyorsun.
HERMES
Önceleri meyhaneci hatunların yanında
tadını çıkarırdım tüm güzel şeylerin;
şafakla birlikte, şaraplı kek, bal, kuru incir ve

daha Hermes'in ağzına layık neler neler.
(*Gökyüzünü işaret ederek.*)
Şimdiyse yukarıda aç biilaç boylu boyunca yatıyorum.

KARION
Bu nimetlere sahip olduğun halde,
bazen zarar vermen hakkaniyetli miydi peki?

HERMES
Amanın yazık olacak ayın dördünde[95]
pişen keki gönderene!

KARION
"Olmayanı özlüyorsun, boşuna çağırıyorsun."[96]

HERMES
Ah bir lokmada yuttuğum but!

KARION
Tepin dur[97] burada açık havada.

HERMES
Yalayıp yuttuğum sıcacık sakatatlar!

KARION
Galiba kendi sakatatlarındaki ağrı kıvrandırıyor seni.

HERMES
Ah kadehteki yarı yarıya karışım![98]

KARION
(*Hermes'e şarabını uzatır.*)
Al bunu iç de bir an önce uzaklaş.

HERMES
Bu dostuna yardım eder miydin peki?

KARION
Elimden gelirse elbette.

HERMES
İyi pişmiş bir somun ekmek getirip versen de yesem,
bir de içeride kestiğiniz körpe kurbanlıklardan
koca bir parça et.

KARION
Hayır, dışarı çıkarmak yok.[99]

HERMES
Ama efendinden kap çaldığında,
fark edilmemeni sağlayan bendim hep.
KARION
Öyleyse sen de suç ortağımsın, seni arakçı!
Sana az mı gönderdim iyi yoğrulmuş keklerden!
HERMES
Sonra da tek başına yer yutardın ama.
KARION
Çünkü sen de iş çevirirken yakalandığımda
dayağı bölüşmezdin benimle.
HERMES
Mademki aldın Phyle'yi, kin gütme artık.
Tanrıların huzurunda, beni de
evin bir sakini olarak kabul edin.
KARION
Yani tanrıları bırakıp burada mı kalacaksın?
HERMES
Sizin haliniz çok daha iyi.
KARION
Ne? Sence döneklik etmek iyi bir şey mi yani?
HERMES
Eee, doğduğun değil, doyduğun yerdir vatan.[100]
KARION
Bize ne faydan olacak peki burada olursan?
HERMES
Kapının önüne kapıcı[101] olarak koyun beni.
KARION
Kapıcı mı? Bizim kapıcıya ihtiyacımız yok ki.
HERMES
Bir tüccar o zaman.
KARION
İyi de zenginiz biz. Niye esnaf Hermes'i
beslememiz gereksin ki?

HERMES
Bir hilekâr öyleyse.
KARION
Hilekâr mı? Hiç lazım değil!
Hileyle işimiz yok şimdi, onun yerine basit yollarımız var.
HERMES
Öyleyse rehber.
KARION
Ama tanrının gözleri açık artık,
o yüzden rehber de gerekmiyor.
HERMES
Peki, oyunlara başkan olacağım öyleyse.
Daha diyeceğin var mı?
Ploutos için en münasibi bu:
Müzik ve jimnastik yarışmaları düzenlemek.
KARION
Bir sürü lakaba sahip olmak ne iyi şey.
Bu adam kendini yaşatmanın yolunu bulmuş.
Bütün yargıçların sık sık
birden çok harfe yazılmaya can atması
hiç şaşırtıcı değil.[102]
HERMES
Yani içeri giriyor muyum?
KARION
Evet, bizzat kuyuya gidip
işkembeleri bir güzel yıka ki
hamarat diye nam salasın.
(*Karion ve Hermes eve girerler. Biraz sonra Zeus rahibi yandan girer, telaşlıdır.*)
RAHİP
Khremylos nerede bakayım, kim açıklayabilir bana?
(*Kapı açılır. Khremylos dışarı çıkar.*)
KHREMYLOS
Ne oldu aziz dostum?

RAHİP

Ne olsun fenalıktan başka?
Ploutos görmeye başladığından beri
açlıktan kıvranıyorum, Zeus Soter'in rahibi
olsam da yiyecek bir şey bulamıyorum.

KHREMYLOS

Müsebbibi kim peki, tanrıların huzurunda?

RAHİP

Kimse artık kurban kesmeye tenezzül etmiyor.

KHREMYLOS

Niye?

RAHİP

Herkes zengin çünkü. Önceden, hiçbir şeyleri yokken,
bir tüccar çıkagelir sağ salim dönmek için
kurban keserdi.
Başka biri davasından paçayı kurtardığından,
bir başkası da hayırlı kehanetler aldığından keserdi
ve bendenizi, rahibi de çağırırdı.
Ama şimdi hiç kimse ya hiçbir şey
kurban etmiyor ya da tapınağa girmiyor;
hacet gidermeye[103] gelen sayısız kişi hariç tabii.

KHREMYLOS

Onlardan da payına düşeni alıyor musun peki?

RAHİP

Bu yüzden Zeus Soter'e veda etmeye
ve burada kalmaya karar verdim.

KHREMYLOS

Topla cesaretini! Tanrı dilerse yoluna girer çünkü.
Zeus Soter de burada
kendiliğinden gelmiş.

RAHİP

Çok hayırlı konuşuyorsun.
(*Kapıya yaklaşır.*)

KHREMYLOS
Ploutos'u yerleştiriyoruz şimdi –sabret–
daha önce yerleştirildiği yere,
tanrının arka odasını her zaman korusun diye.[104]
(*İçeriye seslenir.*)
Hey biri bize yanan meşalelerden versin.
(*Rahip'e.*)
Sen de bir tane alıp tanrıya yolu göster.

RAHİP
Kesinlikle,
öyle yapmalıyız.

KHREMYLOS
(*Yine içeriye seslenir.*)
Biriniz Ploutos'u çağırsın.
(*Ploutos evden çıkar, yaşlı kadın da arkasından.*)

YAŞLI KADIN
Ben ne yapayım peki?

KHREMYLOS
Tanrıyla birlikte yerleştireceğimiz çömlekleri al,
taşı başının üstünde edepli edepli.
Zaten şıkır şıkır giyinip gelmişsin.

YAŞLI KADIN
Ama ben niye geldim?

KHREMYLOS
Bütün işlerini halledeceğiz.
Akşama doğru delikanlı sana gelecek çünkü.

YAŞLI KADIN
Onun bana geleceğine Zeus üzerine yemin edersen
taşırım bu çömlekleri.
(*Çömlekleri başına yerleştirir.*)

KHREMYLOS
Bakın bu çömlekler diğerlerinden çok farklı.
Diğer çömleklerde köpükler üsttedir;
ama şimdi çömlekler kocakarının[105] tepesinde.

(*Ploutos azametle yürümeye başlar. Karion da dâhil evin diğer üyeleri peşinden ilerler. Rahip sahneden çıkana kadar onlara öncülük eder.*)

KORO

Öyleyse gerek yok ertelememize daha fazla,
Kalkıp gidelim gerisingeri;
dilimizde şarkılar peşlerine düşmeliyiz onların.

Sonnotlar

1. *Loksias* epiteti için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Apollon* maddesi.
2. Buradaki "derler" (*phasin*) ifadesiyle Karion, Tanrı Apollon'un *sophos* (mahir/bilge) bir *mantis* (kâhin) ve *iatros* (hekim) sayılması konusunda şüphe uyandırmaktadır (krş. Platter, 2007, 215 n. 47).
3. Orta Yunanistan'daki Phokis'te, Parnassos Dağı'nda bulunan Delphoi Tapınağı, Apollon'un "rahibeleri" (*pythiai*) aracılığıyla danışanlara kehanet bildirmesiyle ünlüdür. Burada geçen "çelenk"in (*stephanos*) bir kehanet merkezi olan Delphoi'daki Apollon Tapınağı'ndan dönen Khremylos ve kölesi Karion'un başına bir kutsama olarak takıldığı anlaşılıyor (krş. Groton, 1990, 17).
4. Burada geçen *oiketēs* sözcüğü *doulos*'un karşıt anlamlısı olan "ev halkı" anlamında (krş. Aesch. *Ag*. 732; Herod. 8.4, 106, 142) değil, ev işlerinde çalışan, büyük olasılıkla da o evde ev halkından biri olarak doğmuş köle için kullanılır (krş. Aesch. *Choe*. 737; Herod. 6.137, 7.170).
5. Burada (ayrıca 379. dizede de) geçen *rhētores* sözcüğü aslında "hatipler" olarak çevrilebilirdi. Ancak bariz hakaret göndermesinden dolayı "laf ebesi" karşılığını tercih ettik.
6. Bu ifadeyi Aristophanes "yaşamımın sonuna yaklaştım" anlamında kullanmaktadır. Burada Aristophanes'in

kendi zamanında yaygın bir şekilde bilinen *bíos* (βίος [yaşam]) ile *biós* (βιός [yay]) sözcükleri arasındaki ses benzerliğini ima ediyor olabilir. Bu sözcük oyunu Herakleitos'un çağında da bilinmekteydi: "Şüphesiz, yayın adı yaşam, işi ise ölümdür." (*tōi oun toksōi onoma bíos, ergon de biós*: Heraclit. *DK* 22 B 48; Yıldız – Şar, 2016, 159). Bu sözcük oyununa yapılmış farklı göndermeler için bkz. Ar. *Eccl.* 563; Soph. *Phil.* 931, 933.

7. *Phoibos* epiteti için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Apollon* maddesi.
8. Burada geçen *stemma* sözcüğü bu bağlamda kurban törenlerinde kullanılan ve kurban keseni kutsamak üzere başa konulan "çelenk" anlamındadır. *Skholia*'da (Schol. ad Ar. *Plut.* 39) bu bilginin Euripides'e dayandırdığı ifade edilir (krş. Eur. *Ion* 1310; Thuc. 4.133). Buna ek olarak, Sophokles'in dizelerine not düşen *skholia* yazarı (Schol. ad Soph. *OT* 3) *stemma*'nın yünden yapılmış bir taç olduğunu belirtmektedir (Eur. *Ores.* 12).
9. Burada "meymenetsiz" olarak çevirdiğimiz *skaiotatos* ("solak" anlamındaki *skaios* sıfatının en üstünlük derecesi) pek çok kültürde olduğu gibi Yunan kültüründe de karşımıza çıkan sol tarafın uğursuz, şanssız sayılmasından kaynaklanır (krş. Herod. 3.53; Pind. *Olym.* 9.104; Soph. *Aj.* 1225). Yunancada lafzi anlamı "sağlak" olmasına rağmen, metaforik olarak "talihli" ya da "işi rast giden" anlamına gelen (krş. Hom. *Il.* 4.481, 5.66) *deksios* sözcüğünün karşıt anlamlısı olan *skaios*, Yunanca düzyazıda aynı anlamda kullanılan *aristeros*'un şiirsel biçimidir. Dolayısıyla *skaiotatos*'un söz konusu "uğursuz" ya da "şanssız" vurgusunu karşılamak için "meymenetsiz"in yerinde bir karşılık olduğunu düşündük.
10. Burada "kehanet" olarak çevirdiğimiz sözcük olan *ornis* lafzi olarak yırtıcı türleri de kapsayacak şekilde

"kuş" demektir (krş. Hom. *Il.* 9.323, 14.290; Soph. *OT* 966; Eur. *Hipp.* 1059; Ar. *Av.* 717, 1250; X. *An.* 1.2.7). Ancak burada metaforik anlamıyla kahinlerin yüksek bir mevkiden yırtıcı kuşları izleyip onların davranışlarını yorumlayarak dillendirdikleri kehanetlere işaret etmek için kullanılmıştır (krş. Pind. *Pyth.* 4.19; Eur. *IA* 988; Ar. *Av.* 719 vd.).

11. Zeus ve Poseidon'un kardeşi, yer altından sorumlu Tanrı Hades'in öfkesini uyandırmaktan korkulduğu için adının doğrudan telaffuz edilmesinden çekinilirdi. Bu nedenle Hades sıklıkla bazı olumlu anlamlı epitetlerle anılırdı. Her ne kadar Hesiodos'ta kişileştirilmiş bir tanrı olarak adı geçse de, Aristophanes'in Hades'in epitetleri arasında en yaygın kullanılanlarından biri olan Plouton'a (*Ploutōn* ya da Servet-veren; krş. Plat. *Crat.* 403a; Soph. *fr.* 273 Radt) bir gönderme yapılarak Ploutos'un sözcük anlamının "servet" olduğu ve yer altı dünyasıyla özdeşleşen sınırsız mal varlığıyla ilişkisi vurgulanmak istenmiş olabilir. Nitekim Hall – Geldart'ın (1907, *ad loc.*) eleştirel basımı 727. dizede bu adı *Ploutōn* (*dativus* halde *Ploutoni*) olarak okur. Dolayısıyla bu ifade "Ben Servet'im" şeklinde de anlaşılabilir. Ayrıca bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Ploutos* maddesi.

12. Buradaki *miarōtatos* (*miaros* sıfatının en üstünlük derecesi) Homerosçu dizelerden itibaren (krş. Hom. *Il.* 24.420) "kanla lekelenmiş" anlamındadır. Özellikle Yunan draması bağlamında açıkça dinsel bir ayin esnasında ayini icra etmeye engel olan kirlenmişliğe işaret eder (krş. Eur. *Bacch.* 1384). Bu net anlam koşutluğu nedeniyle, her ne kadar bütünüyle İslam kültürüne ait bir kavram olsa da "cenabet" sözcüğünü kullanmayı tercih ettik.

13. Nasıl kör olduğunu soruyor.

14. Burada geçen *ophthalmia* sözcüğü körlüğe neden olmak zorunda olmayan bir göz hastalığını kasteder. Bu nedenle bu dizeyle ilgili metin eleştirisi geleneğinin yürüttüğü bir tartışma vardır. *Skholia*'da dizenin farklı bir versiyonuna dikkat çekilmektedir (*symphoras tautēs se pausein ēs ekheis*: Schol. ad Ar. *Plut.* 115.4). *Skholia*'daki dizede yer alan onun görmesine "engel olan bu felaket" vurgusu, Sommerstein gibi kimileri tarafından kabul görmüştür (krş. Wilson, 2007, 201).

15. Üç *obolos*, yani yarım *drakhmē* değerinde olan *triōbolos* ifadesi Türkçedeki "üç kuruş" gibi görece tamah edilmeyecek kadar önemsiz bir meblağı ifade eder. Aristophanes başka dizelerinde bu meblağın bir hâkimin (krş. Ar. *Eq.* 51, 800), bir halk meclisi (*ekklēsia*) üyesinin (Ar. *Eccl.* 292, 308) ücreti olduğunu ifade eder. Aynı meblağ bir bahriyeli erin (Thuc. 8.45; X. *HG* 1.5.7) ücreti ya da bir *metoikos*'un ödediği vergi olarak (Men. *fr.* 35) da anılır.

16. Borcunu ödeyememe durumunda alacaklı borçluyu kölesi yapabiliyordu. Ödenmemiş borç için köleleştirme Solon reformları sonrasındaki Klasik Atina'da görülmemektedir. Bu kısım Karion'un başka bir Hellen kentinden olduğu fikrini vermektedir (Halliwell, 2009, 284).

17. Kurke'ün (1997, 106-150) işaret ettiği üzere, "metres" olarak adlandırılabilecek *hetaira*'lar *symposion*'larda ya da eğlencelerde sadece bir ya da iki varlıklı kişiye hizmet ederlerdi. Bu özelleşmiş konumlarıyla *hetaira*'lar, sokaklarda ya da genelevlerde para karşılığı çok daha fazla sayıdaki anonim müşteriye hitap eden *pornē*'den farklıydı. Bazı *hetaira*'ların dış görünüşlerini güzelleştirmeye çabaladığı kadar akli melekelerini de geliştirmeye çaba gösterdiğini söyleyebiliriz. Örneğin Lastheneia Platon'un, Leontion Epikouros'un öğrencileri arasındaydı (D.L. 10.23). Ancak Aristophanes ken-

di zamanındaki *hetaira*'ların bu üstün niteliklerinden ziyade cinselliklerini para karşılığı pazarlayan sıradan *pornē*'lere (fahişe) benzediğini vurgulamak istiyor.

18. Para karşılığı cinsel ilişkiye giren kadın fahişeler için kullanılan *pornē* sözcüğünün eril biçimi olan bu sözcük (*pornos*) edilgin eşcinselliğin dönemin Atinası'nda sokaklarda pazarlandığını vurgulamak üzere kullanılmıştır (krş. X. *Mem.* 1.6.13; Dem. 22.73). Bu sözcük tahmin edileceği gibi, *ponēros* (müptezel), *aiskhyros* (rezil), *bdelyros* (çirkef) gibi ahlaksal bir yozlaşmışlığı ifade etmek üzere kullanılmaktadır (krş. Fisher, 2008, 187-194).

19. Drakon yasalarında cinsel suçların kapsamı oldukça geniş tutulmakta ve verilen cezaların ağırlığı dikkat çekmekteydi. Sadece evli bir kadınla değil, genel itibariyle evli olmadığı herhangi bir kadınla cinsel ilişki kurarken suçüstü yakalanan kişi hukuken "zanî" (*moikhos*) olarak adlandırılıyor ve yakalayan kişinin bu kişiyi öldürmesi "meşru" (*dikaios*) sayılıyordu (Cantarella, 1987, 40-41). Ancak Atina yasaları zanîyi yakalayan kocaya bıçak kullanmaksızın istediğini yapma hakkı veriyordu. Burada amaç suçluyu öldürmek ya da sakat bırakmaktan ziyade onu kamu önünde rezil etmekti. Bu satırda da hem canını yakmak hem de rezil etmek için kasık kıllarının yolunması ima edilmektedir. Çünkü buradaki *paratillein* fiili "baş dışındaki bir bölgede yer alan kılları yolmak" anlamındadır. Aristophanes'in *Bulutlar* adlı oyununda daha fena bir ceza olarak zanînin *anus*'una turp sokmaktan bahsedilir (Ar. *Nub.* 1083; bkz. Forsdyke, 2012, 153 vd.).

20. *Skholia*'da Agyrrhios'la ilgili bu ifadenin onun cinsel sapıklıklarıyla ilişilendirilebileceği aktarılmaktadır (Chantry, 1994, 4a.39.a-d). Bu temanın cinsellikle ilişkili kullanımının komedyada başka örneğine rastlanma-

ması bu ihtimali zayıflatmaktadır. O halde, Ploutos'un (servet) bu eylem üzerindeki etkisi nedir? Her ne kadar kesin bir şey söylenemese de, Major'ın (2002, 549-557) kanıtlarla desteklediği ayrıntılı incelemesi, daha makul bir öneri sunarak Agyrrhios'un osurmasının onun yozlaşmış bir hatip olarak etkinliğiyle ilişkili olduğunu iddia etmektedir.

21. Buradaki *hezesthai* fiili "oturmak," "konumlanmak" anlamındadır. Rogers (1946, 379) burada savaşçının miğferine konan kanatlarıyla meşhur Nike'ye (Zafer) bir anıştırma yapıldığı kanaatindedir. Biz de bu bakış açısını temel alarak çeviride "konmak" fiilini kullanmayı tercih ettik.

22. Homeros bağlamında daima altın için kullanılan (krş. Hom. *Il.* 9.122, 18.507, 19.247, 24.232), ancak Klasik Atina'da 60 *mna*, dolayısıyla 6000 *drakhmē* değerindeki gümüşe karşılık gelen ağırlık ve para birimidir (krş. Herod. 7.28; X. *HG* 3.5.1).

23. Bu sözcük (*alphiton*) Homeros'ta (Hom. *Il.* 11.631, *Od.* 2.355, 14.429) suyla karıştırılarak yapılan bir tür arpa lapasına işaret etmek üzere kullanılır (krş. Hippoc. *Epid.* 5.10). Ancak *LSJ* (*alphiton* maddesi) Aristophanes'in bu sözcüğü bir kişinin gündelik ekmeği, yani "ekmek ve peynir" anlamında kullandığını ifade eder (krş. Ar. *Nub.* 106). Burada "kıt kanaat geçinen" olarak çevirdiğimiz *ouk en alphita* ifadesi lafzi olarak "gündelik yiyeceği bile olmayan" biçiminde çevrilebilir.

24. Burada *thymon* olarak geçen "dağ kekiği" Attika yöresinde özellikle fakirlerin yediği bal ve sirke karışımına işaret etmektedir (krş. Antiph. 226.7).

25. Burada "hemşehri" olarak çevirdiğimiz *dēmotēs* sözcüğü aynı *dēmos'a* (aşiret) mensup Atina yurttaşlarını kastetmektedir. Dolayısıyla bu sözcük başka *dēmos*'a

mensup olduğu halde Atinalı olan bir kişiyle kurulan bağdan daha yakın bir yurttaşlık ve soydaşlık bağını ifade eder.

26. Burada "mazlumlar" olarak çevirdiğimiz *ponēros* sözcüğü tipik Aristophanesçi ironinin elinde birbirine zıt anlamlarda ancak bütün anlamlarını da içererek kullanılmaktadır. Öyle ki çektiği "mihnet" (*ponos*) altında ezilmeyi ifade eden bu sözcük, ahlaksal anlamda toplum içinde yararlı olan, yani *khrēstos* ile zıt anlamlı bir şekilde "işe yaramaz," "değersiz" ya da (özellikle daha önce sahip olduğu servetini yitirmek yüzünden) "saygınlığını yitirmiş" anlamında da kullanılır. Nitekim aynı sözcüğü yukarıda (Ar. *Plut.* 220) saygınlığını yitirmiş anlamında "müptezel" olarak çevirdik. Bu nedenle, Karion'un koroya *ō ponēroi* diye seslenirken bu çift anlamlılıktan yararlandığı akılda tutulmalıdır.

27. *Psōlos* sözcüğün lafzi anlamıyla "sünnet derisi geri çekilmiş" demektir. Bu sözcük eril cinsel uyarılmışlığı vurgulayan *penis erectus* ya da Sami bir gelenek olan sünnet edilmişliği ifade edebilir. Hodges (2001, 392-394) buradaki ifadenin Aristophanes'teki kimi başka bağlamlardakinin aksine (krş. Ar. *Av.* 502-509; *Eq.* 963-964) sünnete vurgu yapmadığı fikrini paylaşmaktadır. Aristophanes'in sıraladığı diğer hakaretlere bu sözcüğü eklemesi, *psōlos*'un söz konusu kişinin cinsel zaaflarına gönderme yapan küçük düşürücü anlamda kullanıldığına işaret etmektedir (krş. Henderson, 1991[2], 110, 111 n. 17).

28. Burada "biletini kesmek" olarak çevirdiğimiz *to* (*k*) *synbolon didōsin* ifadesi belirli bir kura çekme yöntemini ifade eder. Mahkemede görevini ifa etmek isteyen bir yargıç seher vakti ad çekmenin yapıldığı yere gider; alfabenin ilk on harfinden birine yazılırdı. *Arkhōn*, *symbolon* adı verilen ve yargıçları simgeleyen tahtaları bir kutuda karıştırıp rasgele çekerdi. Adı çıkan yargıç

göreceği davayı belirten renkteki asa elinde –bu renk başka davaya girmesini engeller– mahkeme salonuna girerdi (Arist. *Ath.* 64-65). Karion burada *arkhōn* yerine Kharon'un çekilişi yaptığını ve Korobaşı'nın adını çektiğini ama onun bununla mahkemeye değil tabuta gireceğini ima ediyor.

29. Burada koro tarafından çiftçilerle dalga geçen Karion'a haddini bildirmek için Sparta'daki köle sınıfı olan Helotların çocuklarına hitaben kullanan *mothōn* olarak seslenilir.

30. Karion lir ya da *kithara*'nın sesini taklit ediyor; *skholia*'nın aktardığı kadarıyla, bu bölüm çağdaşı *dithyrambos* şairi Philoksenos'un parodisi olarak sunulmaktadır. Philoksenos'un oyununda "Kyklops *kithara* çalmaktadır" (*Philoksenou* [...] *Kyklōpa kitharizonta*: Schol. ad Ar. *Plut.* 290.10). Muhtemelen bu Aristophanes'in yeni müziğin onun gözündeki yapmacıklığına yöneltilmiş bir eleştiridir (Zimmermann, 2014, 135).

31. Türkçede belirli bir sebzenin adının da etimolojik kökeni olan bu sözcük (*lakhanon*, çoğulu *lakhana*) yabani otlarla karşıt olarak, bostanda yetiştirilen sebzeleri kastetmektedir (Plat. *Res.* 2.372c; Ar. *Thesm.* 456).

32. Burada Kirke ile Odysseus anlatısına gönderme varsa da Kirke ile kastedilen *hetaira* Laïs gibi durmaktadır.

33. Burada geçen *grylizein* (Ar. *Ach.* 746) fiili domuzun çıkardığı sesi kastetmekle birlikte aşağıda geçen (Ar. *Plut.* 454, 598) ve "dırdırlanmak" ile karşıladığımız *gryzein* fiiliyle akraba olmasına rağmen, burada hazdan kaynaklanması nedeniyle homurdanma fiilinin pejoratif anlamının silikleştiği bir bağlamdadır.

34. *Odysseia*'daki (Hom. *Od.* 10.212 vd.) Kirke'nin Odysseus'un denizci yoldaşlarını domuza çevirme sahnesine gönderme yapan bu kısımda *khoiros* (yavru

domuz) sözcüğünün aynı zamanda *pudenda muliebria* anlamına da gelmesinden dolayı sözcüğün çift anlamlılığından yararlanılarak müstehcen bir şaka yapılmış olabilir.

35. Odysseus'un, hazine odasından silah çalmaya çabalayan Melanthios'a verdiği, elleri ayakları bağlı asılma cezasına göndermedir (Hom. *Od.* 21.175).

36. Giriş kısmında da belirttiğimiz üzere buradaki "Koro" ifadesi el yazmalarında geçmesine rağmen, bu başlıklar altında koronun ifadelerine yer verilmemiştir. Girişte aktardığımız tartışmadan da anlaşıldığı üzere, bu ifadelerin gerçekten olup olmadığı da şüphelidir. Ancak koronun bu kısımda geleneksel biçimlere göre bir icra sunmuş olma ihtimali vardır. Aşağıda üç kısımda (627, 770-771, 801-802) daha benzer kullanımlar mevcuttur.

37. *Triōbolos* için bkz. sonnot 15.

38. Konstan–Dillon'ın (1981, 394) dikkat çektiği üzere, Yunan kent-devletinde ev halkının (*oikos*) menfaatlerinin kamu yararının önüne koyulmasının yaygın eğilim olması gerçeği Aristophanes tarafından bilinçli bir şekilde göz ardı edilmektedir. Blepsidemos'un zengileşince eşini dostunu çağıran Khremylos'un davranışına şaşırması bu geleneksel tutumla ilişkilidir.

39. Burada geçen *melankholan* fiili Antikçağ'da kara safranın bünyedeki oranının yükselmesiyle oluşan akli denge bozukluğunu işaret etmektedir (krş. Ar. *Av.* 14; Plat. *Phdr.* 268e; Dem. 48.56).

40. Burada geçen *oude to blemm' auto kata khōran ekhei* ifadesi lafzi olarak "bakışını bir yerde sabit tutamamak" anlamındadır (X. *Oec.* 10.10; Ar. *Ran.* 793; Herod. 4.135, 6.42). Bunun çok benzeri bir anlama gelen *kata khōran menein* (bir yerde kalmamak) ifadesine de Aristophanes'te rastlanır (Ar. *Eq.* 1354; Thuc. 2.58, 3.22, 4.26, 4.76).

41. Burada Aristophanes "gaklamak" anlamındaki *krozein* fiilini kullanarak Blepsidemos'u kendi menfaati için gaklayan bir kargaya benzetiyor (krş. Hes. *Op.* 747; Ar. *Av.* 2, 24). Ancak bu fiilin başka bir göndermesi de olabilir. Öyle ki gaklamak (*krozein*) fiilinin faili olan *korōnē*'nin (karga) arkaik şiir geleneğinde bir *membrum virile* metaforu olarak kullanılması (krş. Henderson, 1991[2], 105; Wills, 1970, 112-118) bu fiili farklı bir bağlama taşımaktadır. Bu durumda "gaklayan karga" boşu boşuna çevreye tohumlarını saçan bir *penis eiaculatus* olarak da okunabilir. Sonuçta, burada lafzi olarak "biliyorum ne diye gakladığını" diye çevrilebilecek bu ifadeyi anlamca oldukça uygun olduğundan "biliyorum senin karın ağrını" şeklinde çevirmeyi uygun gördük.
42. Buradaki *kakodaimonan* fiili tam olarak kötü bir *daimōn*'un denetimi altında olmak anlamındadır (krş. X. *Mem.* 2.1.5; Dem. 8.16). Bu nedenle "cinli" olarak karşılamakta bir beis görmedik.
43. Bir *mna* 100 *drakhmē* değerindeki gümüşe karşılık gelen ağırlık ve para birimidir (krş. Dem. 22.76). Yukarıda üç *obolos*'tan (yarım *drakhmē*) bahsedilirken, meblağların birdenbire bu denli yükselmesi kayda değerdir.
44. Buradaki *hiketrios* (yalvarıcı) sıfatı Atina halk meclisi önünde merhamet dileyen hükümlünün elindeki iyi niyet simgesi olan zeytin ağacından kesilmiş "değnek"e (*rhabdos*) işaret etmektedir. Aynı değnek Statius'ta *supplex oliva* (yalvarıcı zeytin [dalı]) olarak geçmektedir (Stat. *Theb.* 12.492).
45. Herakles öldüğünde, Eurystheus ona yönelik kinini onun çocuklarına, yani Heraklesoğulları'na yöneltmiştir. Peloponnesos'u katederek Alkmena'yla birlikte bir yalvarıcı kervanı içinde Atina'ya ulaşırlar. Bu geleneksel öykü Khairephon'un bir tragedyasının da te-

masıdır. *Skholia* yazarına göre, ünlü ressam Pamphilos Poikile'nin duvarlarına Heraklesoğulları'nı resmetmiştir. Bu sahne ile Khremylos'un olası mahkeme sahnesi arasında Blepsidemos'un karşılaştırma yaptığı anlaşılıyor. Bu konuda ayrıca bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Pamphilos* (II) maddesi.

46. Buradaki beddua Aristophanes'te farklı bağlamlarda "cehenneme kadar yolun var" ifadesi gibi kullanılır (krş. Ar. *Vesp.* 982, *Ach.* 864, *Nub.* 133, *Plut.* 604). Ancak biz karganın farklı yan anlamlarını kaybetmemek adına bu şekliyle korumayı tercih ettik. Bu konuda ayrıca bkz. sonnot 40.

47. Suçluların atılarak infaz edildiği kuyuyu kastediyor (krş. Ar. *Plut.* 1109, *Eq.* 1362, *Ran.* 1448-1449; Plat. *Res.* 4.439e).

48. Burada "Yoksulluk'um ben" şeklinde çevrilecek bu ifade yukarıda 77. dizede geçen "Ploutos'um ben" ifadesiyle koşutluk oluşturacak tarzda kullanılmaktadır.

49. Kal etme işlemi sırasında potadaki madenden çıkan "cüruf"a benzer şekilde, arınma sırasında, özellikle bir arınma ayininde atılanları ifade eden *katharma* sözcüğü için "şamar oğlanları" karşılığını uygun bulduk. Çünkü bu sözcük her yıl Atina'daki Apollon ve Artemis onuruna düzenlenen Thargelia Festivali'nde kurban edilen iki insana işaret etmektedir, tıpkı kentin arınması için kullanılan günah keçileri gibi (krş. Bremmer, 1983, 299-320).

50. Khremylos savunmada olduğundan, Blepsidemos sanki mahkemedeymiş gibi konuşuyor.

51. Burada "ayarsızlık" olarak çevirdiğimiz ve aslında müzikle ilgili bir terim olan *parapainein* fiilinin lafzi anlamı "yanlış bir nota çalmak"tır. Ancak metaforik anlamda "deli divane âşık olmak" ya da "aklını yitirmek"i ifade eder.

52. Burada geçen "köle satıcısı" ya da "adam kaçıran" şeklinde çevrilebilecek *andrapodistēs* sözcüğü lafzi olarak "adamların ayaklarını bağlayan" (*podistra*: ayak-tuzağı) anlamına gelir (krş. Ar. *Eq*. 1030; Lys. 10.10). Burada "kaçakçı" ifadesini bir tür insan kaçakçılığı yapan bu köle satıcılarını betimlemek için kullandık.
53. Sık kullanılan bir bedduadır. Bunu kullanarak kendilerini korkutan kötülükleri, söyledikleri kimselerin başına atıp kurtulacaklarını ima eder. Khremylos, Penia'nın bahsettiklerini bir beddua gibi alıp "esas senin başına gelsin" diye karşılık vermektedir. Bu inanış Mısır geleneklerinden gelir. Kurban ettikleri öküzün başına lanetlerini yağdırır, sonra da başını gövdesinden ayırırlardı. Kesik başı da ya yabancılara satar ya da Nil'e atarladı (krş. Verg. *Aen*. 2.191, 8.484).
54. Aşağıda (Ar. *Plut*. 952-953) açıklık getirdiği gibi, kışları fakirler ısınmak üzere hamamların çevrelerinde toplanırlardı ve fazla yaklaştıkları için cilt kızarıklıkları ya da yanıkları sıklıkla rastlanan bir durumdu.
55. Yaygın bir deyim olan bu ifadedeki *taptein* fiiliyle öldükten sonra cenazenin onurlandırılması için gerekli işlemleri kastediyor (krş. Ar. *Eccl*. 591).
56. Burada geçen *kosmiotēs* sözcüğü, temel anlamı "düzen" ya da "süs" olan *kosmos* sözcüğüyle ilişkilidir. Toplumsal düzen içinde "yerli yerinde" ya da "adabımuaşerete uygun" (krş. Plat. *Plt*. 307) olmayı ifade eden ve bir dize yukarıda telaffuz edilen "ölçülülük"le (*sōphrosynē*) de birlikte kullanılır (krş. Plat. *Gorg*. 508a). Nitekim "ölçülülük" (*sōphrosynē*) kavramının karşısında konumlanan *akolasia* (şehvet, taşkınlık) Aristoteles bağlamında (Arist. *EN* 1109a16) *kosmiotēs*'in karşıt anlamlısı olarak sunulur. Bu nedenle, bu sözcüğü "edep" olarak karşılamayı tercih ettik.

57. Burada kullanılan *pterygizein* fiili tam olarak "kanat çırpmak" anlamındadır. Penia'nın kastettiği Khremylos'un uçamadığı halde kanat çırpıp gösteriş yapan bir horoz gibi boşa çabaladığıdır. Bu nedenle söz konusu fiili "palazlanmak" olarak karşılamayı tercih ettik.
58. Burada geçen *Kronikos* sözcüğü lafzi anlamıyla "Kronos'a ait" demektir. Kastedilen Zeus'tan önceki "eski düzene ait" ya da "eski moda" olandır. Bu nedenle "eski kafalılık" karşılığını tercih ettik.
59. Burada geçen *ploutos* sözcüğü temel aldığımız eleştirel basımda, metnin genelindeki bir özel ad olarak büyük harfli kullanımının tersine küçük harfle kullanılmıştır. Bu nedenle "servet" olarak karşılamayı uygun bulduk.
60. Euripides'in *Tēlephos* başlıklı oyunundaki (Eur. *fr.* 713 Nauck) sözlere gönderme yapılmaktadır (Schol. ad Ar. *Plut.* 601). Aristophanes aynı nazireyi başka bir dizesinde daha (Ar. *Eq.* 813) tekrarlar.
61. Burada geçen *kyphōn* adlı ahşaptan yapılma cezalandırma aleti suçlu kişinin ellerini ve ayaklarını hareketsiz hale getirip halk içinde teşhir ederek rezil etme amacını taşıyordu (Arist. *Pol.* 1306b2).
62. El yazmasında geçen KORO ifadesi için bkz. sonnot 36.
63. Yukarıda 649. dizedeki lafzi olarak "ayaklardan başa" anlamına gelen "baştan sona" (*ek tōn podōn eis tēn kephalēn*) ifadesini Khremylos'un karısı bir beddua zannedip yanlış anlar (bkz. sonnot 53).
64. Yukarıda 649-650. dizelerdeki "her şeyi... anlatacağım" (*ta pragmata... pant'erō*) ifadesine gönderme yapar tarzda, yeniden, bu kez "baş belası" anlamında *ta pragmata* sözcüğü kullanılmaktadır.
65. Burada geçen *saktas* (ya da *sakas*) sözcüğü kaba tüylü bir kumaştan, özellikle de keçi postundan yapılma çuval biçimli çantaya işaret eder ve "ağzına kadar doldurmak" anlamındaki *sattein* fiiliyle ilişkilidir. Bu bağlan-

tıya dayanarak, Aristophanes'in rahibin açgözlülüğünü vurgulamak istediği düşünülebilir.

66. Karion, kadını Asklepios'un kutsal yılanlarından biri oradaymış gibi kandırıyor.

67. Burada *embas* olarak geçen keçeden yapılma ayakkabılar, tragedya oyuncularının sahnede kullandığı yüksek tabanlı ayakkabıları kasteden *kothornos*'la özdeşleştirilebilir. Bağlamdaki gürültüden hareketle "takunya" karşılığını kullanmayı tercih ettik.

68. Burada geçen *katakhysmata* sözcüğü yeni gelen gelini ya da ev halkına katılan yeni bir köleyi karşılamak üzere başının üstüne serpilen bir avuç dolusu kuruyemişi kastetmektedir (krş. Theopomp. *fr.* 14 Kock; Dem. 45.74).

69. Buradaki *neōnētos* sıfatı yeni satın alınan köleler için kullanılan bir tabirdir. Aristophanes'in Khremylos'un karısına Ploutos'un gözlerini yeni satın alınmış bir köle gibi kutlatması, gözlerden nasıl çıkar sağlamak istenildiğini vurgulamaktadır (Olson, 1989, 198).

70. El yazmasında geçen bu ifade için bkz. sonnot 36.

71. Bu sözlerden hemen önce Coulon – van Daele'nin (1963re; ad loc.) eleştirel basımında da işaret edilen bir XOPOY (Koronun) ifadesi el yazmalarında yer almaktadır. Sommerstein'ın (1988re, 333 n. 37) dikkat çektiği üzere, Ploutos'un sözlerinin sanki birisine cevap veriyormuş gibi *kai* (ve dahi) olarak başlaması koronun kayıp bir repliği olduğu savını desteklemektedir. İki ana el yazmasında ise XOPOY yerine KOMMATION XOPOY yer almakta, yani koronun dillendirdiği kimileyin *parabasis*'lerin açılış kısmında yer alan kısa bir vezinli ifadeye işaret etmektedir.

72. *Pallas* Tanrıça Athena'nın epitetlerinden biridir. Bu konuda bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Pallas* maddesi.

73. Buradaki lafzi anlamı "öğretmen" ya da "çalıştırıcı" olan *didaskalos* sözcüğü dramatik koroyu çalıştıran ko-

medya şairini kastetmektedir. Aristophanes *Ploutos*'tan daha önce sahnelediği *Akharnialılar* (Ar. *Ach.* 805-807) ve *Barış*'ta (Ar. *Pax* 963) burada bahsettiğine benzer şekilde seyircilerin üzerine kuruyemiş attırmıştır. Göründüğü kadarıyla ya Aristophanes kendi yaptığını unutmuştur ya da daha büyük olasılıkla kendi uygulamalarını da alay konusu yapmaktadır.

74. Burada "para" olarak çevirdiğimiz *statēr* altın, gümüş ya da daha değersiz bir metalden yapılma standart madenî parayı işaret eder.

75. Burada "paçavra" olarak çevirdiğimiz *tribōnion* (*tribōn*'un küçültmeli hali, yani harfiyen "paçavracık") sözcüğünden hareketle *Ploutos*'taki kostümlere dikkatini yönelten Groton (1990, 16-22) özellikle çelenklerin ve yırtık pırtık giysileri ifade eden paçavraların bilinçli olarak "oyunun öncelikli görsel sembolleri" haline getirildiğini iddia eder. Bu yaklaşım, *Ploutos* özelinde sahnelemenin bazı ayrıntılarının kostüm kullanımını desteklemesi açısından da taraftar bulmuştur (Reverman, 2006, 261-295). Öte yandan söz konusu "paçavra" giysilerin kostüm olarak kullanımı Aristophanes'in *Ploutos*'unda komedya üslubunun Eski Komedya'ya göre değişim eğilimi göstermesinin belirtilerinden biri olarak da okunabilir. Nitekim Ploutos'un gözünün açılmasıyla karakterlerin giysilerinin de yenilenmesi kostümlerin farklı bir kullanımı olduğunu zaten sezdirmektedir. Ancak Compton-Engle'ın (2015, 83) işaret ettiği üzere, oyunun başlangıcında trajik bir unsur olarak sunulan paçavra kıyafetler ilerleyen aşamada komik belirteçler haline gelmiştir. *Ploutos*'un başlangıcında Oidipous'a gönderme yaparcasına kör bir önderden söz edilmesi de oyunun bir tür tragedya parodisine dönüştüğünü akla getirmektedir (Compton-Engle, 2013, 155-170). Yeni Komedya'nın tragedya parodilerine dönüşme yönündeki belirgin eğilimi düşünüldüğünde,

Ploutos'un *Kadınmebuslar*'la birlikte Eski Komedya'yla Yeni Komedya arasındaki geçişsel özelliği daha net bir görünüm kazanmaktadır.

76. Burada geçen *kakodaimōn* sözcüğü için bkz. sonnot 42.
77. Burada geçen "çok üreyen" ya da "üretken" anlamına gelen *polyphoros* sıfatı nitelediği *daimōn* (talih, baht, kader, yazgı) sözcüğüyle birlikte onca cinnete neden olan talihi komik bir tarzda kişileştirmektedir. Ancak *polyphoros* sözcüğü aynı zamanda çok sert içimli şarabı da ifade etmek için kullanılır. Dolayısıyla bu ifade "ne kadar da keskin bir talih" olarak da çevrilebilirdi.
78. Sözcük anlamıyla "kibir" olarak çevrilebilecek *hybris*'in Atina yasalarında çeşitli türleriyle cezaya tabi "hakaret" olduğu anlaşılmaktadır (krş. MacDowell, 1976, 14-31).
79. Burada geçen *polypragmanein* fiili lafzi olarak "pek çok şeyle meşgul olmak" anlamına gelir. Daha kötü bir gönderme bağlamında "işgüzar olma" ya da "her şeye burnunu sokma"yı ifade etmek için kullanılır (krş. Plat. *Res.* 4.433a).
80. "Kadı teresi" olarak karşıladığımız *silphion* bitkisi için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Battos* maddesi.
81. İncir ağacının dışarıdan çürüdüğü belli olmadan içeriden çürüyen niteliğini vurgular tarzda yanına alacağı kişinin güvenilmez, zayıf karakterli olma ihtimalini ima ediyor gibi görünüyor.
82. Burada "yargılamak" ya da "hüküm vermek" anlamındaki *krinein* yerine *pinein* (içmek, içki içmek) fiili kullanılarak Atinalı kadınların içmeye düşkünlüklerini vurgulayan bir şaka dillendirilmektedir. Aristophanes burada kura işlemi sırasında yaşlı kadınların harfinin çekilmesi uzun zaman aldığından ona sıra gelmeden bütün şişeyi bitirdiğini ima ediyor.

83. Kuru malzeme, genellikle de tahılı hacmen ölçmekte kullanılan ve bölgeden bölgeye farklılık gösteren en büyük ölçü birimi olan *medimnos* Attika bölgesinde bugünkü ölçüyle yaklaşık 52 litreye karşılık geliyordu (Hultsch, 1862, 83; Lang – Crosby, 1964, 55).
84. Her ne kadar burada geçen *mokhtēros* sözcüğü için *LSJ* (*mokhtēros* maddesi) ahlaksal anlamda "alçak" ya da "serseri" gibi bir karşılık önerdiyse de, bağlam delikanlının "beğeni"sinden ya da "ağzının tadı"ndan söz ettiğini belli etmektedir. Bu nedenle "midesiz" karşılığını kullanmayı uygun bulduk.
85. Kadınların sıkça kullandıkları bu yeminde bahsi geçen tanrıçalar Demeter ve Persephone'dir (Ar. *Vesp.* 1396, *Lys.* 112, 452, 682, 731, *Thesm.* 383, 566, *Plut.* 1006).
86. Avuçta kaç tane fındık var oyununu beklerken şaşırtıp farklı bir varyasyonunu yapıyor.
87. Buradaki *kapēlikōs* zarfı "perakende satış" (*kapēlos*) için bir malın daha gösterişli, albenili hale getirilmesini ifade eder (Plut. *de Is.* 369c).
88. Buradaki *psimythion* (= *psimythos*) sözcüğü kurşunu temel ham madde alarak hazırlanan ve cildi beyazlaştırmak için kullanılan bir tür kozmetik malzemeyi ifade eder (krş. Ar. *Eccl.* 878, 929, 1072).
89. Buradaki *rhakē* sözcüğü aslında lafzi olarak "yıpranmış bir paçavra parçasını" manasındadır. Slater (2002, 17) bu ifadenin yaşı nedeniyle kırış kırış olmuş yaşlı kadın için bir metafor olduğunu belirtir.
90. Khremylos'un yemini ironiktir. Bu yemin aslında kadınlar tarafından, Hekate'nin ölümle olan ilişkilerine gönderide bulunarak kullanılır (Halliwell, 2009, 288).
91. Khremylos'un "onunla birlikte olmak istemiyorsun" söylemine bozulup "sevgilimden kim ayıracak beni" diye çıkışıyor.

92. Buradaki *hypopittein* fiili gemilerin dış yüzeylerinin iyileştirilmesi adına katranla sıvanmasıyla ilişkilendirilebilir. Müstehcen bir ima taşımaktadır (Halliwell, 2009, 289). Bu nedenle bu vurguyu korumaya çalıştık.
93. Kuyu ile ilgili ayrıca bkz. sonnot 47.
94. Kurbanların dilleri kesilip Haberci Hermes için özel olarak ayrılmaktaydı. Sonra diller şarapla yıkanınca da tanrıya sunulurdu. Bu yüzden *hē glōtta tōi kēryki* (haberci için dil) deyişi yayılmıştır. Hermes bu sahnede kötü haberler iletmek için geliyor; Karion ise bu deyişi tekrarlayarak farklı bir anlam veriyor. Onun ağzında bu kötü haberlerin habercisinin dili kesilsin anlamına gelmektedir (Rogers, 1946, 459).
95. Hermes'in ayın dördünde doğduğuna inanılırdı. O yüzden ona her ayın dördünde sunular takdim edilirdi (Schol. ad Ar. *Plut*. 1126).
96. Bilinmeyen bir tragedyadan aktarılan bu sözler, kayıp gözdesi Hylas'ı arayan Herakles'e seslenmektedir (Halliwell, 2009, 289). Herakles'in Hylas'la ilişkisi konusunda ayrıca bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Herakles* maddesi.
97. Burada geçen *askōliazein* fiili lafzi olarak "Askolia'da tek ayakla zıplamak" anlamındadır. Dionysos Bayramı'nın ikinci gününe *Askōlia* denilirdi. Bir önceki satırdaki (1128. dizedeki) *kōlē* (but) ile sözcük oyunu yapılmaktadır. Şarabın düşmanı olarak bilinen keçi Dionysos Bayramı'nda (*Dionysia*) kurban edilirdi. Bu hayvanların derilerinden yapılma mataralar ya da işkembeler şarapla doldurulurdu. Günün esas eğlencesi olarak işte bunların üstünde tek ayak zıplanılırdı. Her kim başarılı olur da dengesini korursa zıpladığı şarabı içmeye hak kazanırdı (krş. Arist. *IA* 705b33; Ael. *NA* 3.13).
98. Eşit oranlarda karıştırılmış şarap ve sudan bahsetmektedir.

99. Ploutos'un yukarıdaki sözünü hatırlatıyor (Ar. *Plut.* 791-792: Çünkü ilk kez evinize girmişken / gözlerim açık, yakışmaz şimdi / bir şey çıkarmak, aksine daha çok al).

100. Buradaki Eski Yunanca ifade (*patris gar esti pas' hin' an prattēi tis eu*) lafzi olarak şu şekilde çevrilebilirdi: "Çünkü vatan birisinin iyi muamele gördüğü her yerdir."

101. Buradan sonra epitetlerini sayarak kendine yer bulmaya çalışmaktadır. Hermes ve oyunda geçen epitetleri için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Hermes* maddesi.

102. Yargıçların adları on listeye dağıtılırdı. Görevlendirilecek olanlar bu listelerden seçilip ödenek almaya hak kazanırdı. Seçilme ihtimallerini artırmak isteyen kimileri, adlarını birkaç listeye birden yazdırmaya çabalardı. (Schol. ad Ar. *Plut.* 1166.12-20).

103. Burada geçen *apopatēsomenoi* isim fiili "büyük ya da küçük abdestini yapanlar" anlamındadır (Ar. *Eccl.* 354).

104. Burada geçen *opisthodomos* sözcüğü tapınakların arka tarafında bulunan ve hazinenin saklandığı oda anlamına gelir (Dem. 13.14, 24.136).

105. Buradaki *graus* sözcüğü hem "yaşlı kadın" (Ar. *Thesm.* 345, 1214, 1222; *fr.* 350; Eur. *Andr.* 612; Hom. *Od.* 1.191, 19.346; Aesch. *Eum.* 38; Plat. *Theat.* 176b; Dem. 19.283) hem de "kaynamış sütün köpüğü" (krş. Arist. *GA* 743b7) için kullanılır; bu eşsesliliğe dayanarak bir sözcük oyunu yapılıyor.

Yer ve Kişi Adları Sözlüğü

Agyrrhios: Seyirciler arasında iyi bilinen bir devlet adamıdır. Halliwell'e (2009, 284) göre adının geçtiği yerdeki espri, Agyrrhios'un sözümona politikacıların eşcinsel yatkınlıklarından faydalanıp ilişki ağını güçlendirerek yükseleceği varsayımına dayanmaktadır. *Skholia* yazarı onun için *euryprōktos* (geniş-büzüklü) (Schol. ad Ar. *Plut.* 176.3) sıfatı kullanılır. Oyunda osurmasına yapılan ima da bununla ilgili olabilir (krş. sonnot 20) [176].

Aphrodite: On iki Olympos tanrısından biri olarak güzelliği, cinsel cazibeyi bahşeden aşkın tanrıçası. Homeros'ta Zeus ile Dione'nin kızıyken, Hesiodos'ta Ouranos ile Gaia'nın oğlu Kronos'un, babasının er bezlerini kesince fışkıran tohumların denizde oluşturduğu "köpük"ten (*aphros*) doğduğu söylenir (krş. Hes. *Theog.* 188-206, 975, 986-991). Aphrodite'nin adı oyunda yalnızca tek bir kez, cinsellik bağlamındaki bir yeminde geçmektedir [1069].

Apollon: Zeus ve Leto'nun oğlu, Artemis'in erkek kardeşi, on iki Olympos tanrısından biridir. Kendisine atfedilen özelliklerden dolayı çok sayıda epiteti bulunmaktadır. Oyunda, Apollon'un doğrudan adı dışında, birkaç epiteti kullanılır. Bunlardan kimileri artık isimleşmiş denecek kadar yaygın kullanıldığından çevrilmesi yerine, olduğu gibi bırakılması genelgeçer bir uygulamadır. Diğerleri içinse uygun karşılıklar bulmaya çalıştık: — **Phoibos:** İlkinde

Apollon'un güneşle olan bağlantısına gönderme yapar tarzda ya da Titan Phoibe'den hareketle (bkz. Aesch. *Eum.* 8) kullanılan *Phoibos* (Parlak) karşımıza çıkar [39, 81, 213]; — **Loksias**: İkincisinde ise belirsiz kehanetlerde (*loksa*) bulunma yönüne işaret eden *Loksias* epiteti kullanılır [8]. — **Şerden-Esirgeyen** (*Apotropaios*): Keza Blepsidemos tarafından hırsızlıkla itham edilen Khremylos "Şerden-Esirgeyen" epitetiyle Apollon'dan yardım istemektedir [359, 854]; — **Efendi** (*Anaks*): Apollon'un on iki Olymposlu arasındaki kendi alanındaki egemen konumunu vurgulayan epitetidir [81, 359, 438, 854].

Ares: Savaş Tanrısı Ares, Zeus ve Hera'nın çocuğudur. On iki Olympos tanrısından biri olan Ares'e, Roma'daki eşdeğeri olan Mars'la karşılaştırıldığında, Yunan toplumunda görece daha az tapınılmıştır. Oyunda adı atılganlığına ve fevriliğine vurgu yapılarak kullanılmıştır [328].

Argos: Zeus ile Niobe'nin oğlu; ayrıca Peloponnesos Yarımadası'nın kuzeydoğusunda yer alan Argos kentinin kralı ve isim babasıdır. Metindeki "Ey Argos'un kenti" (*ō polis Argous*) ifadesi Euripides'in *Telephos* başlıklı oyunundan alıntı olup tragedyalardaki söyleyişe kinaye yaparak dillendirilmektedir (Schol. ad Ar. *Plut.* 601) [601].

Aristyllos: *Skholia*'da onun için "rezil bir adamdır. [...] Öyle gevşek biri ve ağzı öyle açıkmış ki görenleri bir gülme alırmış" (*Arystillos aiskhros* [...] *houtos malakos ēn kai tōi somati khaskōn, hōs tois horōsi kinein gelata*) ifadeleri kaydedilmiştir (Schol. ad Ar. *Plut.* 314). Aristophanes'in *Kadınmebuslar* komedyasında da alaycı bir tonla anılır (Ar. *Eccl.* 647) [314].

Asklepios: Tıp tanrısı olarak bilinen Asklepios, Apollon ve Koronis'in oğludur ve bir ölümlüyken sonradan tanrılaştırılmıştır. Sadakatsiz Koronis'i hamileyken öldürten Apollon, bedeni yakılmadan önce Hermes'ten karnındaki çocuğu kurtarmasını ister. Kurtarılan çocuk Kentauros

Kheiron'a emanet edilir. Asklepios ondan iyileştirme sanatını öğrenir. Bu yeteneğini oldukça geliştirdiği bilinmektedir. Hatta öyle ki Athena'nın kendisine verdiği Medusa'nın kanıyla sağ kişiyi öldürebiliyor, ölmüş kişiyi diriltebiliyordu. Hades'in şikâyetiyle Zeus bir yıldırımla Asklepios'u öldürür. Sonrasında Zeus'un onu diriltip tanrı kılması sayesinde yeniden sanatını icra etmeye başlar. Asklepios, oyunda da değinildiği gibi, elinde *kērykeion* olarak da bilinen şifa veren yılanın dolandığı asayla tasvir edilir (krş. Gören, 2014, 22). Oyunda gidilen tapınak belirsizse de Atina'ya en yakın olan Epidauros'taki tapınak makul bir seçenek olarak görünmektedir. Asklepios tapınaklarından biri de Pergamon'da (Bergama, İzmir) bulunur [411, 621, 636, 640].

Battos: Apollon'un, Libya'ya gidip kent kurulması kehanetinden hareketle Kyrene'yi kurmuş, bu kentin krallığını yapmıştır. Sözcük anlamı "kekeme" olan Battos'un kekemeliği sonradan geçmiştir. Yerleştiği topraklarda *silphion* yetiştirmiştir. Oyunda geçen *silphion*, Antikçağ'da efsanevi kral Battos'un kurduğu Kyrene'de yaygın bir şekilde yetiştirilen ve Yunan dünyasının tamamına ihraç edilen Latince *Ferula tingitana* adlı mevsimlik şifalı bitkidir. Bu bitki Kyrene ekonomisinde oldukça önemli bir rol oynadığından (krş. Koerper – Kolls, 1999, 133-143), İftiracı'nın bu bitkiye sahip olduğunda zengin olacağı ima ediliyor. Hickie'nin (1901, 730, n. 8) belirttiğine göre "Battos'un *silphion*'u," da tıpkı "Perslerin altın dağları" gibi sık kullanılan bir deyimdir [925].

Blepsidemos: Khremylos'un ırgat arkadaşı olan Blepsidemos'un adı metinde iki kez geçer. Oyunda Khremylos'un aniden servet sahibi olduğu haberine önce şüpheyle yaklaşmışsa da sonradan ikna olmakta ve Penia'yla sürdürülen tartışmada sahnede hem şahit hem izleyici olarak bulunmaktadır. Blepsidemos'un adı *blepsis* (bakış, görüş) ve *dēmos* (halk, ahali) sözcüklerinin bireşimiyle oluşturulmuştur. *Blepsis* sözcüğünün görmeyle iliş-

kili olması Ploutos'un körlüğüne tezat ve yeniden halkı görmesine koşut oluşturacak şekilde kullanılmış olabilir (Kanavou, 2011, 1) [342, 344].

Büyük Gizemler Bayramı: Oyunda *ta megala* ya da *Mystēria megala* olarak geçen ifadeler Atina'nın kuzeybatısında bulunan Eleusis'te yapılan gizem dinlerine ait ayinlere işaret etmektedir. Bu ayinler büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılırdı. Oyunda bahsedilen büyük bayram, *Homerosçu İlahiler*'de anlatılan hikâyeye istinaden, Tarım Tanrıçası Demeter ile Yer Altı Tanrısı Hades tarafından kaçırılmış kızı Persephone'nin onuruna düzenlenirdi. Atina'dan Eleusis'e doğru yürüyüşe geçen katılımcıların Eleusis'teki ayin içeriklerine (okudukları dualara, oyunlara vs.) dair bilgimiz oldukça azdır. Bu gizli ayinlerin nasıl yapılacağını Demeter'in kendisi bir bir açıklamıştır (Hom. Hymn. *Dem.* 476). İçerikleri bilinmese de bu ayinlere katılabilmiş talihli insanların ölümden sonra nimetlerini alacaklarına inandıkları bilinir (Hom. Hymn. *Dem.* 480-483) [845, 1013].

Büyük Kral (*Megas Basileus*): Hellenler Pers kralı için, kralın kişiliğinden bağımsız şekilde, özellikle beşinci yüzyıldan sonra "büyük" (*megas*) sıfatını kullanırlardı (Herod. 1.188). Buna çok benzer bir ifade olarak "kralların kralı" (*basileus basileōn*) unvanı da Pers kralı için kullanılırdı (Aesch. *Pers.* 24) [170].

Deksinikos: *Skholia*'da onun hakkında "Yoksul ve açgözlü biriydi. Atılan yemekleri hemen kapıverdiği için kendisiyle alay edilir. Bazıları onun bir komutan olduğunu da söyler," (*houtos penēs ēn, kai kōmōideitai, hōs ta opsa harpazōn, kai likhnos. tines de kai dtratēgon phasin auton*) notu düşülmüştür (Schol. ad Ar. *Plut.* 800.1-3) [800].

Demeter: Kronos ve Rhea'nın ikinci çocuğudur. Olympos'taki on iki tanrıdan biri de olan Demeter tarımın tanrıçası ve koruyucusudur. Aynı zamanda ölümden sonra kutlu bir yaşam vaat eden Eleusis törenleri onun onuruna

düzenlenmiştir. Hellenler arasında oldukça sayılan ve tapınılan bir tanrıçadır. Yasaların kurucusu olarak görüldüğünden *Thesmophoros* (Yasa-getiren) epitetiyle anılırdı. (Herod. 6.91.9) Öyle ki Ovidius'ta, Demeter'den toprağı eğri pullukla ilk kez süren, toprağı ekinlerle kutsayan ve ilk kez yasaları veren tanrıça (*prima dedit leges*) olarak bahsedilir (Ov. *Met.* 5.341-343) [64, 364, 515, 555, 872].

Dionysios: Platon'un da siyasi ülkülerini gerçekleştirmek uğruna ziyaret ettiği (Plat. *Ep.* 7.329b) Sicilyalı tiran Dionysios I (MÖ 432-367). Penia bahsi geçen dizede, Atinalıları tiranlardan kurtaran Thrasyboulos gibi biriyle bir tiranı benzeştirenlere nazire yapar (Schol. ad Ar. *Plut.* 550.36) [550].

Enginin-Poseidonu: *Pontoposeidōn.* Bkz. **Poseidon** [1050].

Erinys: Erinysler öç tanrıçalarıdır. *Ilias*'ta yeminini bozan insanlara yer altında ceza verdikleri söylenir (Hom. *Il.* 19.260). Tragedyalarda, özellikle Aiskhylos'un oyunlarında, kısa cübbelidirler ve ellerinde meşaleleriyle sahnede yerlerini alırlar [423].

Eudamos: *Skholia*'ya göre, şifalı bitki ya da yüzük satan bir tüccardır. "Filozof da olan Eudamos bir *daimōn*'a, yılanlara ya da benzer şeylere karşı doğal yüzükler yapardı" (*philosophos de ēn houtos ho Eudamos physikous daktylious poiōn pros daimona kai opheis kai ta toiauta*: Schol. ad Ar. *Plut.* 883.5-8) [884].

Hekate: Kökeni farklı kaynaklarca değişik tanrılara bağlanan Hekate yol geçişleri, ışık, büyü, şifalı ve zehirli bitkilerle ilişkilendirilen tanrıçadır. İki elinde meşaleyle resmedilen tanrıçanın epitetlerinden biri, üç yolun birleştiği kavşaktaki anlamında, *trioditis*'tir. Üç yol ağzıyla ilişkisine ek olarak üç gözlü (*triglēnos*) olduğu söylenir. Her ayın otuzuncu günü (*triakas*), üç yol ağızlarındaki Hekate sunaklarına yemek bırakılırdı (Athen. 7.126). Bu yemekler tanrıçaya takdim edil-

mek üzere hazırlansa da gerçekte yoksul yolcular tarafından kapışılırdı. Kendisine ev halkını koruyan bir tanrıça olarak da tapınıldığından, ailevi ilişkiler bağlamındaki bir yeminde adı geçmektedir [594].

Hellas: Pan-Hellenik coğrafyaya yayılmış bütün Hellenleri kasteden bir mecazımürseldir. [463].

Hephaistos: Homeros'a göre Zeus ve Hera'nın, Hesiodos'a göre yalnız Hera'nın oğlu olan Hephaistos ateşin, demirciliğin, heykeltıraşlığın tanrısıdır. Diğer tanrılar arasında çirkinliği ve topallığı yüzünden hor görülür (bkz. Hom. *Il.* 1.599) [661].

Herakles: Zeus ile Alkmena'nın oğlu, meşhur kahraman Herakles'in gerçekleştirdiği on iki zorlu iş oldukça zengin ve yaygın bir mitolojik tema olmuştur. Herakles'in adı da *Ploutos*'ta serzenişler ve yeminler bağlamında dile getirilir. Yukarıdaki "olmayanı özlüyorsun, boşuna çağırıyorsun" (*poteis ton ou paronta kai matēn kaleis*: Ar. *Plut.* 1127) sözleri Herakles'in Nymphalar tarafından ayartılarak ortadan birdenbire kaybolan âşığı Hylas'ı ararken acıyla çıkardığı beyhude haykırışlarına (krş. A.R. *Argon.* 1.1207 vd.) göndermedir [337, 374, 417].

Hermes: Zeus ile Maia'nın birleşmesinden doğmuş, babasının ulaklığını üstlenen, hırsızlığı ve düzenbazlığıyla meşhur tanrı. Ona dair oldukça şaşırtıcı ve renkli kimi mitlerde yalan söyleyip hırsızlık yaptığı anlatılır. Oyunda da bu aldatıcı, güvenilmez yönüyle resmedilir. Haberci olması kalabalıklara konuşmakta ve söz oyunlarında ustalığını gösterir. Ancak bu yalana meyilli bir ustalıktır. Oyunda da kendisiyle ilk kez karşılaştığımız sahnede gerekmediği halde yalan söyler [1101]. Tanrılarla insanlar arasında iletişim kurarken çok yol kateden Hermes yolların, yolcuların tanrısı diye de bilinmektedir. Haberci tanrı olmasının yanında ruhları Hades'e götürme görevini de üstlenir. *Hēgemonios* (rehber) [1159] epitetinin kullanılması bu iki yönünden ileri

gelir. Kendisinin ticaret ve anlaşmaların tanrısı olmasını ise *empolaios* (tüccar) [1155] epiteti vurgular. "Kapıcı" olarak çevirdiğimiz *strophaios* [1153] metinde kullanılan bir diğer epitettir. Hermes bunların dışında müsabakaların tanrısı (*enagōnios* [1161]) olarak da bilinmektedir [1122, 1156].

Hestia: Kronos ve Rhea'nın ilk doğan çocuğu (dolayısıyla Kronos tarafından ilk yutulan), Olympos'taki on iki tanrıdan birisidir (Hes. *Theog*. 453). Sözcük anlamı "ocak" olan Hestia'nın bu yüzden her evin içinde yaşadığına inanılırdı. Ocak aynı zamanda kurbanların da takdim edildiği yer olduğundan her kurbandan ona da pay düşmektedir [395].

Iaso: Adı "şifa-veren" anlamına gelen Iaso, tıbbın koruyucusu Tanrı Asklepios'un kızlarından biridir. Asklepios'un diğer kızının adı Panakeia'dır [701].

İğneci (*Belonopōlēs*): Seyircilere adı yerine mesleğiyle hatırlatılan bir politikacıdır. Eskiden iğne satıcılığı yapmışsa da sonradan zengin olmuş, Pamphilos'la beraber "kamu mallarını zimmetine geçirdiği" (*eklepte ta tou dēmou*) ortaya çıktığı için mal varlığına el konulmuştur (Schol. ad Ar. *Plut*. 174) [174].

Karion: Khremylos'un uşağı. 147-148. satırlardan edindiğimiz bilgiye göre kendisi özgür bir yurttaş olarak yetişmiş, sonradan köle olmuştur. Oyunda açgözlü, obur, işbilir bir karakter olarak resmedilir. Aristophanes'in *Eşekarıları* ve *Barış* gibi komedyalarında gördüğümüz uysal, itaatkâr köle görüntüsünden farklı olarak hazırcevaplığı, fırsatçılığıyla öne çıkmaktadır. Artık ikincil karakter konumundaki kölelerin yerine efendisine akıl vermeye çabalayan, oyunun çoğu yerinde kendisinin mi efendisinin mi konuştuğunu ayırt edemeyeceğimiz ifadeler kullanan bir köleyle karşılaşmaktayız. Zaten bu da Yeni Komedya'nın "zeki köle"sine giden yolun habercisidir (Henderson, 1991[2], 105). Gerçekten de Karion, Khremylos'un hizmetçisinden çok arkadaşı gibidir. Kölelerin adlarından dolayı onların kökenle-

rini, Hellen olup olmadıklarını tahmin etmek mümkündür. Karion adı da onun nereden geldiğine işaret eder ve Karialı (Anadolu'nun güneybatısındaki Ionia'ın, Menderes'in güneyinde bulunan bölge) anlamına gelmektedir (Kanavou 2011, 199) [624, 1100].

Kekrops: Attika'nın efsanevi kralı ve kurucusu. Bu yüzden o bölge Kekropia adıyla anılırdı. Kendisinin topraktan doğma (*autokhthōn*), altı ejder üstü insan şeklinde "çiftdoğalı" (*diphyēs*) olduğu söylenir (Ps.-Apollod. *Bibl.* 3.14.1). Athena ile Poseidon arasındaki çekişmeli hikâyede de yer alır. İki tanrı Attika bölgesini sahiplenmek ve kendilerine tapınak yaptırmak için mücadeleye tutuşur (Herod. 8.55). Poseidon gelip üç dişli mızrağıyla bir darbede Erekhtheus dedikleri denizi oluşturarak hak iddia eder. Athena ise, Kekrops'u çağırarak nasıl zeytin ağacı diktiğine şahit olmasını isteyerek hak iddiasında bulunur. Zeus iki tanrı arasındaki husumeti çözmek için hakem oylaması gerektiğine karar verir ve Olympos'un on iki tanrısını hakem kılarak mahkeme kurulur. Kekrops da bu davaya şahit olarak çağrılır. Athena'nın verdiği hediyenin daha iyi olduğuna hükmedilince öfkelenen Poseidon, Attika'nın kuzeyinde kalan Athena'nın kentinin yer aldığı Thriasia Ovası'na sel basmasına sebep olur (Hyg. *Fab.* 164). Bunun üzerine Athena oradan ayrılarak, Atina diye bilinen kenti kurmuştur [773].

Kharon: Hades'in yer altı ülkesinde Hermes'in getirdiği ruhları Styks Nehri'nden geçiren paragöz sandalcı (krş. Verg. *Aen.* 6.298). Karşıya geçirme bedeli olarak bir *obolos* istediğinden naaşların ağızlarına para konulurdu (krş. Str. 8.6.12). Parası olmayanlar kimi geçitlerden kaçak geçemezlerse sonsuza kadar o kıyıda beklerlerdi [278].

Khremylos: Yaşlı bir ırgattır. Oyunda adı iki kez telaffuz edilmektedir. Adının kökenine dair Kanavou (2011, 184) *khremetizein* (kişnemek) fiilinin *khrem-* kököyle ilişkilendirilebileceğini ileri sürer. Yine aynı kökün, balıkların çıkar-

dığı seslerden ötürü balık adlarını da oluşturduğunu, dolayısıyla bir komedya malzemesi olarak çağrışımlara müsait olduğu da düşünülebilir. Nitekim *khremēs*'in (= *khromis*) Minekop'a (*Umbrina cirrosa*) ya da Eşkina'ya (*Corvina nigra*) benzer bir balık türü olduğu düşünülür. Ancak oyunda bu anlam alanını çağrıştıracak bir imaya rastlanmamaktadır [336, 1171].

Kirke: Helios ve Perse'nin kızı. Odysseus ve yoldaşları Kyklopsların adasından kurtulduktan sonra Kirke'nin yaşadığı Aiaie Adası'na ulaşırlar. İki takıma ayrıldıktan sonra bir takım adada keşfe çıkar. Bir süre sonra çevresinde uysal aslanların, kurtların dolaştığı Kirke'nin konağına varırlar. Kirke adamları oturtur ve onlara içenlerin domuza dönüşeceği bir "iksir" (*pharmakon*) sunar. Daha sonra ikinci takımın başındaki Odysseus kapıya dayanır. Aynı içkiden sunulan Odysseus, Hermes'in verdiği ot sayesinde, büyülenmeden iksiri bir dikişte içer. Bundan çok etkilenen Kirke o anda ona âşık olur. Odysseus'un ricası üzerine arkadaşları eski haline döner ve birlikte bir yıl orada kalırlar (bkz. Hom. *Od.* 10.132-474). Oyunda ilişkili bölümde geçen ifadeler, "Laertesoğlu'nu taklit ederek" (*ton Lartiou mimoumenoi*) dense de, mizah amacıyla söylenmiş, Homeros'un anlattığı hikâyede bulunmayan unsurlardır [302, 309].

Korinthos: Atina'nın güneyinde bulunan kent, Peloponnesos Yarımadası'nın önemli kentlerinden biridir. "Korinthos'taki yabancı güruh" ifadesi Atina, Thebes, Argos ve Korinthos'un birlikte sürdürdüğü, Sparta'ya karşı olan yaklaşık altı yıllık savaşa göndermedir. "Korinthoslu kibar fahişeler" ifadesi ise Korinthos'ta nam salmış birçok "kibar fahişe" (*hetaira*) olduğuna gönderme yapmaktadır: Laïs, Kyrene, Leaina, Sinope, Myrrine, Skione gibi (Schol. ad Ar. *Plut.* 149.5) [149, 173].

Kyklops: Tek gözlü dev. Odysseia'da anlatılan Kyklopslar dev, kaba, çobanlık yapan yaratıklardır. Siyasi bir düzenleme

olmaksızın, herkesin bağımsızca kendi mağarasını yönettiği bir ortamda yaşarlar (bkz. Hom. *Od.* 9.106-115) [290, 296].

Laertesoğlu (*Lartios*)*:* Laertes'in oğlu Ithakeli kahraman Odysseus'un epitetlerinden biridir. Epitet Aristophanes'te *Lartios* olarak geçmesine rağmen, çevirirken adın daha yaygın bilinen ve Homeros'ta geçen orijinal hali olan Laertes'i esas aldık. Odysseus ve Kirke hikâyesine dair bkz. **Kirke** [312].

Laïs: Atina ordusu tarafından Sicilya'da henüz yedi yaşındayken köleleştirilmiş, sonrasında getirildiği Korinthos'ta nam salmış bir kibar fahişedir (Paus. 2.2.5). Metinde Philonides'le Kirke arasında bahsedilen olayda, Kirke yerine Laïs'i koyarsak âşıklarını nasıl oynattığını, onları dizinin dibinden ayrılmayan domuzlara nasıl çevirdiğini görebiliriz [179].

Loksias: Bkz. **Apollon** [8].

Lynkeus: Aphareus ve Arene'nin oğlu, Messenia kralı Lynkeus, üstün görme yeteneğiyle bilinir. Efsaneye göre öyle keskin bir görüşü varmış ki duvarın arkasını, hatta gökyüzünde ve yer altında olanı biteni görebilirmiş (A.R. *Argon.* 1.153-155). Pindaros ise ondan şöyle bahsetmektedir: "Taygetos'tan gözlerken, Lynkeus görmüştü onları otururken bir meşe ağacının kavuğunda / zaten oydu bütün yeryüzünde yaşayanların en keskin gözlüsü" (*apo Taügetou pedaugazōn iden Lynkeus dryos en stelekhei / hēmenous. keinou gar epikhthoniōn pantōn genet' oksytaton omma*: Pind. *Nem.* 10.61-62; Gören, 2015, 191) [210].

Mısırlılar (*Aigytioi*)*: Skholia*'ya göre, Atinalılar kıtlıktayken Mısır Kralı Amasis'e tahıl istemek için elçi gönderdiler. O da yeter miktar yolladı. Bundan sonraysa Atinalılar, Perslerle yapılan savaşta Mısırlılara destek yolladı. Böylece birbirlerinin dostu ve müttefiki oldular (Schol. ad Ar. *Plut.* 178). Yine de bu anlatı şüphelidir. İma edilen olay tam olarak bilinmese de iki taraf da Perslerle savaşan Kıbrıslı Euagoras'ı desteklemekteydi (Rogers, 1946, 379) [178].

Midas: Dionysos tarafından eşyayı altına çevirme gücü verilmiş efsanevi Frigya kralı. Bir müzik yarışmasında Apollon yerine onun rakibi Pan'a oy verince, Apollon kulaklarını eşek kulağına dönüştürmüştür [287].

Miletos: Batı Anadolu'da Büyük Menderes'in yakınında bir liman kentidir. "Bir zamanlar cesurdu Miletoslular" deyişi, o işler geçmişte kaldı, şimdi işler değişti manasında (çok benzer bir deyiş olarak "eski çamlar bardak oldu") kullanılırdı. Muhtemelen Perslere karşı sonunda başarısız olan Ionia ayaklanmasında (MÖ 449-444) Miletos'un başı çekmesine imada bulunuluyor (Halliwell, 2009, 288) [1002, 1075].

Neokleides: Atina'da bir hatip olan Neokleides için *Skholia*'da belagat yoluyla kamu mallarını çaldığı aktarılır (Schol. ad Ar. *Plut*. 665.2). Oyunda, görme sorunu yaşadığı için Asklepios Tapınağı'na o da gelir. Neokleides'in adını Aristophanes'in *Kadınmebuslar* oyununda da görürüz (Ar. *Eccl*. 254, 398). İlgili kısımda da, göz sorunu yine ifade edilmiş, ancak ondan kör değil "kızarık gözlü Neokleides" (*Neokleidēs ho glamōn*) olarak söz edilmiştir [665, 716].

Pallas: Zeus ile Metis'in kızı olduğuna inanılan, daha sonra Roma'da Minerva'yla özdeşleştirilen Tanrıça Athena'nın yaygın kullanılan epitetlerinden biridir. Hamile Metis'i yutan Zeus, Hesiodos'un anlattığına göre, Hephaistos'un başını yarmasıyla parlak gözlü Athena'yı kendi başından doğurmuştur. (Hes. *Theog*. 924) Athena, adını ondan alan Atina kentinin koruyucusudur. Metinde yalnızca *Pallas* epitetiyle geçmektedir. Bu nedenle, "Pallas'ın şanlı toprağı" (*Pallados kleinon pedon*) ifadesi Atina'yı ima etmektedir [772].

Pamphilos (I): Oyunun *skholia*'sı bize Pamphilos'un bir *dēmagōgos* (yönetici) olduğunu ve yaltakçısı İğneci ile Atina'da tefecilik yaptıklarını bildirir. Pamphilos'un ayrıca kamu mallarını zimmetine geçirdiği de bildirilir. Bu neden-

le *skholia*'da kendisine "kamu malı hırsızı" (*kleptēs tōn dēmosiōn*) olarak hitap edilmektedir (Schol. ad Ar. *Plut.* 174) [174].

Pamphilos (II): Pamphilos bir ressamdı. Herakles'in ölümünden sonra Eurystheus (Mykene Kralı) tüm sülaleyi topraklarından kovdu. Onlar da Alkmena'yla beraber Atinalılardan yardım talep ettiler. İşte Pamphilos, Atina halkına yalvaran bu Heraklesoğullarını resmetmişti (Schol. ad Ar. *Plut.* 385). Metindeyse Blepsidemos, Khremylos'un kalkıştığı suçtan dolayı ailesiyle birlikte onlara benzer şekilde ağlayıp af dileyeceğine imada bulunur [385].

Panakeia: Asklepios'un kızlarından biri olan Panakeia'nın adı "her-derde-deva" olarak çevrilebilir [702, 730].

Patroklos: Atinalı Patroklos zengin, aynı zamanda oldukça cimri bir adam olarak anlatılmaktadır (Schol. ad Ar. *Plut.* 84). Yıkanmak için hamam parası vermekten kaçınmış olsa gerek. "Pinti Patroklos" (*pheidōloteros Patroklos*) ifadesi aşırı mal düşkünlüğünü belirtmek üzere bir deyim olarak kullanılmaktaydı (Mikh. Apost. *Par.* 13.100) [84].

Pauson: Ressam olan Pauson oldukça yoksuldu. Onun bu yoksulluğu "Pauson dilenciyken" (*Pausōnos ptōkhoteros*) ifadesiyle bir deyiş olarak da yerleşmişti (Hickie, 1901, 504). Pauson adını Aristophanes'in iki oyununda daha görürüz (Ar. *Ach.* 853, *Thesm.* 949) [602].

Penia: Yoksulluğun kişileştirilmiş hali olan Penia'nın, "çaresizlik" (*amēkhania*) ve "dilencilik"le (*ptokheia*) kardeş olduğu söylenir (Alc. *fr.* 364; Ar. *Plut.* 549). Platon'un *Symposion* diyaloğunda ise *Poros*'la (Bolluk) birlikteliğinden Eros'u doğurduğu anlatılır (Plat. *Symp.* 203b-d) [437, 442].

Philepsios: Droysen (aktaran Hickie, 1901, 693) şu notu düşer: "Philepsios, Agyrrhios gibi, o dönemin devlet adamlarından biriydi; *skholia*'da ilişkilendirildiği gibi bir soytarı değildir. Demosthenes'ten (Dem. 24.134) öğrendiğimiz ka-

darıyla, kamu malını zimmetine geçirmekten mahkûm olmuştur. Savunmasında hazineden kaybolan paraları açıklamak adına birtakım hikâyeler uydurmuştur." Philepsios'un hakikaten Demosthenes'in belirttiği gibi "hayırlı ve halk yanlısı" (*khrēstos kai dēmotikos*) olup olmadığı kesin değildir [177].

Philonides: Metinde cahil, kaba ama zengin Philonides'in, Korinthoslu meşhur kibar fahişe Laïs'e olan aşkından ötürü yaptığı aşırılıklar hicvedilmektedir. *Odysseia*'daki Kirke'yle ilgili hikâyeyi değiştirerek Odysseus'un yerine Philonides'i koyan Aristophanes, onun ne hallere düştüğüyle alay etmektedir [179, 303].

Phoibos: Bkz. **Apollon.**

Phyle: Atina'nın kuzeyinde yer alan bir *dēmos* olan Phyle, Thebai'dan Atina'ya izlenecek dağlık güzergâhta önemli bir geçit konumundaydı. Thrasyboulos bu bölgeyi kazanarak devamında Otuz Tiran yönetiminin feshini getirecek süreci başlatmıştır. Bu fesihin ardından da tarihte bilinen ilk genel affı ilan etmiştir. Oyunda bu genel af hatırlatılmaktadır (krş. Ar. *Ach.* 1023) [1146].

Ploutos: Hesiodos'a göre Demeter ile Iasion'un oğlu olan Ploutos, zenginliğin kişileştirilmiş halidir (Hes. *Theog.* 969-970). Oyundaki hikâyeye göre Zeus, namuslu ve hak eden kimseleri zengin eden genç Ploutos'u kör edivermiştir. Hipponaks Ploutos'un "aşırı kör" (*liēn typhlos*: Hippon. *fr.* 36.1; krş. Timocr. *fr.* 731.1 *PMG*) olduğundan dem vurur. İnsanlara olan hasedinden böyle bir işe kalkışan Zeus yüzünden, Ploutos adi, haksızlık yapan insanlara da bilmeden uğrayıp onları da zengin eder olmuştur (Ar. *Plut.* 87-92). Ploutos'u kör bir ihtiyar olarak tahayyül etmenin dışında onu bir çocuk olarak görme eğilimi de vardır. Pausanias'tan, Thebai'da bir *Tykhē* (Talih), Atina'da bir *Eirēnē* (Barış) heykelinin bulunduğunu ve bu heykellerde Ploutos'un kucakta bir çocuk olarak betimlendiğini öğreniyoruz (Paus. 9.16).

Ancak kendisine tanrı denilse de, ona yönelik yapılan tapınmaya ya da kurban sunumuna dair elimizdeki kanıtlar çok azdır (Kanavou, 2011, 185) [77, 79, 80, 202, 226, 230, 284, 331, 391, 392, 394, 402, 459, 494, 505, 510, 558, 564, 587, 625, 634, 663, 727, 738, 743, 746, 749, 925, 937, 940, 1114, 1162, 1173, 1192, 1196].

Poseidon: Kronos ile Rhea'nın dünyanın çeşitli kısımlarındaki hâkimiyetini bölüşen üç çocuğundan (diğerleri göklerin hâkimi Zeus ve yer altı dünyasının hâkimi Hades) biri olan Poseidon'un hâkimiyet alanı denizlerdir. Oyunda geçen Enginin-Poseidonu (*Pontoposeidōn*) ifadesi bu yüzdendir. Denizin dışında atların, depremlerin, sellerin tanrısı, en eski tanrılardan biri olduğu için metinde yaşlı kadına nazire yapmak amacıyla kullanılır [395, 397, 1050].

Pythia (*Pythikos*): Pan-Hellenik dünyada önem sıralamasında Olympia Oyunları'ndan sonra ikinci sırada yer alan, Delphoi kentinde Apollon onuruna düzenlenen oyunların genel adıdır. Metindeki *Pythikēn* [...] *dephnēn* ifadesi tanrının meşhur olduğu mesken ve simgesi olan defne ağacı aracılığıyla Apollon'un kehanetine vurgu yapmak için kullanılmıştır: [213].

Sphettos: Attika'yı bölgelere ayırma işlemini ilk olarak Kekrops'un yaptığı, memleketi on iki bağımsız topluluğa böldüğü (sonradan Theseus'un birleştirdiği) söylenir. Bu bölgelerden ve halklardan biri de Atina'nın güneyinde yer alan Sphettos'tu (Str. 9.1.47; Plut. *Thes.* 24). Didymos, oyundaki Sphettos sirkesi ifadesi için, Sphettoslular ekşi mizaçlı insanlar olduğundan Aristophanes'in bu bölgenin adını kullandığını aktarmaktadır (aktaran Athen. 2.76) [720].

Tenos: Ege Denizi'nde, Atina'nın güneydoğusunda bulunan, Kyklades Takımadası'ndan bir adadır. Pers kralı Kserkses'in işgalinde Pers donanmasında yer almaya zorlanan Tenoslular, Salamis Savaşı (MÖ 480) önce-

sinde Hellenlerin tarafına geçmeyi başarmıştır. Öyle ki Delphoi'daki üçayakta Persleri deviren Yunan kentlerinin arasında anılmaktadır (Herod. 8.82) [718].

Thasos: Ege'nin kuzeyinde, antik Thrakia açıklarında günümüzde Türkçede Taşoz olarak bilinen adadır. Arkhilokhos'un bu ada hakkındaki deyişi şöyledir: Tıpkı bir eşeğin sırtı gibi / yükselmiştir, yabani ormanla dolu (*hēde d' hōst' onou rhakis / estēken, hylēs agrias epistephēs*: Archil. *fr.* 21 West = Plut. *de Exil.* 604c4-5) Thasos antik dönemde hoş kokulu güzel şaraplarıyla ve mermeriyle nam salmıştır (X. *Symp.* 4.41) [1021].

Theseus Bayramı (*Thēseia*): Her ayın sekizinci günü Minotauros'u öldüren meşhur kahraman Theseus'un dönüşü onuruna düzenlenirdi. Skyros'tan getirilen Theseus'un kemiklerinin Theseum adı verilen binaya yerleştirilmesiyle başlatılan bu bayramın MÖ 469'dan daha önceye tarihlenmesi mümkün görünmüyor. İlk mezar başı konuşmasını (*epithaphia*) Kimon'un yapmış olduğu düşünülmektedir (krş. Thuc. 2.35) [627].

Thesselia: Atina'nın kuzeyinde, meşhur Olympos Dağı'nın da yer aldığı, geniş ovalara sahip bölgenin adıdır. Komşularının aksine çok daha fazla düz alanlara sahip oluşu zenginliğiyle meşhur bu bölgenin sakinlerinin atçılıkta da gelişmelerini, bu alanda nam salmalarını sağlamıştır (Plat. *Men.* 70a6) [521].

Thrasyboulos: Yaşadığı dönem MÖ yaklaşık 440-388 arasına tarihlenen, demokrasi yanlısı Atinalı devlet adamı ve komutandır. Atina'nın Spartalılarca teslim alınmasının ardından fesholan demokrasinin yerine oligarşik bir yönetim getirilmiştir. Otuz Tiran olarak bilinen bu dönem boyunca çok sayıda Atinalı sürgün edilmiş ya da öldürülmüştür. Thrasyboulos sürgündekileri toplayarak ve Thebai kralı Ismenias'ın da desteğiyle tiranlık döneminin bitmesini sağlamış, sonrasında da yönetimin başına geçmiştir [550].

Timotheos: Atinalı zengin bir komutan ve devlet adamı. "Kule" (*pyrgos*) sözcüğüyle kastedilen kentte yaptırdığı büyük bir ev olabilir (Halliwell, 2009, 285) [180].

Zeus: Olympos tanrılarının en güçlüsü ve kralı Zeus, Kronos ile Rhea'nın oğludur. Metinde adının sık geçmesinin sebebi Hellen kültürüne içkin olarak adının dile fazlasıyla yerleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Adının bu tasarrufu dilimizdeki, dinî gönderimini hâlâ barındırsa da artık kültürel bir hal almış olan Türkçedeki "vallahi," "billahi," "inşallah" vb. kullanımlara oldukça benzemektedir [1, 22, 82, 87, 106, 111, 119, 124, 128, 130, 134, 141, 144, 187, 400, 410, 444, 551, 566, 579, 582, 592, 613, 657, 704, 706, 712, 714, 848, 863, 870, 877, 889, 898, 905, 920, 971, 1008, 1010, 1021, 1028, 1102, 1107, 1175, 1186, 1188, 1202]; — **Soter** (*Sōtēr*)**:** Zeus'un çok sayıda epiteti içinde özellikle "Kurtarıcı" yönünü vurgulamaktadır (Pind. *Olym.* 5.17; Ar. *Thesm.* 1009) [877, 1175, 1186, 1189].

Kaynakça

Alıntılanan Birincil Metinlerin Basımları ve Çevirileri

Anonim, Parçalı ya da Çok Yazarlı Metinler

DK = DIELS, H. – KRANZ, W. (1956[8]). *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Vols. I-III (8. basım, ilk basımı 1903). Berlin: Weidmannsche Verlagsbuchhandlung.

DÜBNER, F. (ed.) (1969re). *Scholia Graeca in Aristophanem* (yeniden basım, ilk basımı 1877) Hildesheim: Olms.

KOCK, T. (1880-1888). *Comicorum Atticorum Fragmenta*, c. 1-3. Leipzig: B. G. Teubner.

NAUCK, A. (1889[2]). *Tragicorum Graecorum Fragmenta* (2. basım, ilk basımı 1856). Lipsiae: B. G. Teubner.

PCG = KASSEL, R. – AUSTIN, C. (ed.) (1984). *Poetae Comici Graeci*, c. III/2: *Aristophanes, Testimonia et Fragmenta*. Berlin/New York (NY): Walter de Gruyter.

RADT, S. (ed.) (1999[2]). *Tragicorum Graecorum Fragmenta*, c. 4: *Sophocles* (2. basım, ilk basımı 1977). Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.

WEST, M. L. (ed.) (1972). *Iambi et Elegi Graeci: Ante Alexandrum Cantati*; c. 1: *Archilochus, Hipponax. Theognidea*; c. 2: *Callinus, Mimnermus, Semonides, Solon, Tyrtaeus, Minora Adespota*. Oxford: Clarendon Press.

Aristophanes

CHANTRY, M. (1994). *Scholia in Thesmophoriazusas; Ranas; Ecclesiazusas et Plutum*. Groningen: Egbert Forsten.

COULON, V. – van DAELE, M. (ed., çev.) (1963re). *Aristophane*, c. 5 (yeniden basım, ilk basımı 1930). Paris: Les Belles Lettres.

DOVER, K. J. (ed.) (1993). *Aristophanes: Frogs, edited with Introduction and Commentary*. Oxford: Clarendon Press..

HALL, F. W. – GELDART, W. M. (ed.) (1907). *Aristophanes Comoediae*, c. II. Oxford: Clarendon Press.

HALLIWELL, S. (çev.) (2009). *Aristophanes: Birds, Lysistrata, Assembly-Women, Wealth*. Oxford: Clarendon Press.

HICKIE, W. J. (çev.) (1901). *The Comedies of Aristophanes; Literally Translated with Notes and Extracts from Metrical Versions*, c. II: *Lysistrata, The Thesmophoriazusae, Frogs, Ecclesiazusae and Plutus*. London: George Bell and Sons.

ROGERS, B. B. (çev.) (1946). *Aristophanes: The Lysistrata, The Thesmophorizusae, The Ecclesiazusae, The Plutus*. Cambridge (MA): Harvard University Press.

SOMMERSTIEN, A. H. (ed., çev., yor.) (1988re). *Aristophanes: The Knights, Peace, Wealth* (yeniden basım, ilk basımı 1978). New York (NY): Penguin Books.

——— (2001). *Aristophanes: Wealth*. Warminster: Aris and Philips.

USSHER, R. G. (ed.) (1973). *Aristophanes: Ecclesiazusae*. Oxford: Clarendon Press.

Aristoteles

OPPERMANN, H. (ed.) (göz. geç.) (1968). *Aristotelis Ἀθηναίων πολιτεία*. Leipzig: Teubner

LONG, H. S. (ed.) (1966). *Diogenis Laertii vitae philosophorum,* 2 vols. Oxford: Clarendon Press.

Herakleitos

YILDIZ, E. – ŞAR, G. (çev.) (2016). *Herakleitos: Fragmanlar, Testimonia-Fragmenta-Imitationes* (ed. E. Gören). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Homeros

MÜHLL, P. von der (ed.) (1962). *Homeri Odyssea*. Basel: Helbing & Lichtenhahn.

Pindaros

GÖREN, E. (çev.) (2015). *Pindaros: Bütün Zafer Şarkıları.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İkincil Literatür

AKTUNÇ, H. (2000[2]). *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklıklarıyla)* (2. basım, ilk basımı 1999). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ALLEN, W. S. (1968). *Vox Graeca: A Guide to the Pronunciation of Classical Greek*. Cambridge: Cambridge University Press.

BEARE, W. (1949). "XOPOY in the *Heautontimorumenos* and the *Plutus*." *Hermathena* 74: 26-38.

BILES, Z. P. (2011). *Aristophanes and the Poetics of Competition.* Cambridge: Cambridge University Press.

BİNGÖLÇE, F. (2001). *Kadın Argosu Sözlüğü*. İstanbul: Metis Yayınları.

——— (2011). *(Tanıklarıyla) Osmanlı Argosu Sözlüğü*. Ankara: Altüst Yayınları.

BOWIE, A. M. (1982). "The Parabasis in Aristophanes: Prolegomena, *Acharnians*." *The Classical Quarterly* 32/1: 27-40.

——— (1993). *Aristophanes: Myth, Ritual and Comedy*. Cambridge: Cambridge University Press.

BREMMER, J. (1983). "Scapegoat Rituals in Ancient Greece." *Harvard Studies in Classical Philology* 87: 299-320.

CANTARELLA, E. (1987). *Pandora's Daughters: The Role and Status of Women in Greek and Roman Antiquity* (çev. M. B. Fant). Baltimore (MD): Johns Hopkins University Press.

COMPTON-ENGLE, G. (2013). "The Blind Leading: Aristophanes' *Wealth* and *Oedipus at Colonus*." *Classical World* 106: 155-170.

——— (2015). *Costume in the Comedies of Aristophanes*. Cambridge: Cambridge University Press.

DILLON, M. (1987). "Topicality in Aristophanes' *Ploutos*." *Classical Antiquity* 6/2: 155-183.

DEVELLİOĞLU, F. (1980[6]). *Türk Argosu: İnceleme ve Sözlük* (genişletilmiş 6. basım, ilk basımı 1941). Ankara: Aydın Kitabevi.

DOBROV, G. W. (1995). "The Poet's Voice in the Evolution of Dramatic Dialogism" (ed. G. W. Dobrov). *Beyond Aristophanes: Transition and Diversity in Greek Comedy*. Atlanta (GA): Scholar Press, 47-97.

ERASMUS, D. (1528). *De recta Latini Graeciq ue sermonis Pronunciatione: Dialogus. Eiusdem Dialogus, cui titulus Ciceronianus, sive, De optimo genere dicendi*. Basel: Froben.

FISHER, N. (2008). "The Bad Boyfriend, The Flatterer and Sykophant: Related Forms of the *Kakos* in Democratic Athens." *Kakos: Badness and Anti-Value in Classical Antiquity* (ed. I. Sluiter – R. M. Rosen). Leiden/Boston (MA): Brill, 185-231.

FORSDYKE, S. (2012). *Slaves Tell Tales: And Other Episodes in the Politics of Popular Culture in Ancient Greece*. Princeton (NJ): Princeton University Press.

FUKS, A. (1972). "Isocrates and the social-economic situation in Greece." *Ancient Society* 3: 17-44.

GROTON, A. H. (1990). "Wreaths and Rags in Aristophanes' *Plutus*." *The Classical Journal* 86/1: 16-22.

GÖREN, E. (2014). "Yakındoğu Kökenli Yılan Motifinin Yunan-Roma Dinindeki Alımlanışı." *Yılan Kitabı* (ed. E. G. Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

HANDLEY, E. W. (1953). "XOPOY in the *Plutus*." *The Classical Quarterly* 3/1-2: 55-61.

HENDERSON, J. (1991[2]). *Maculate Muse: Obscene Language in Attic Comedy* (2. basım, ilk basımı 1975, Yale University Press). New York/Oxford: Oxford University Press.

HODGES, F. M. (2001). "The Ideal Prepuce in Ancient Greece and Rome: Male Genital Aesthetics and Their Relation to *Lipodermos*, Circumcision, Foreskin Restoration, and the *Kynodesme*." *The Bulletin of the History of Medicine* 75: 375-405.

HULTSCH, F. (1862). *Griechische und römische Metrologie*. Berlin: Weidemannsche Buchhandlung.

KANAVOU, N. (2011). *Aristophanes' Comedy of Names: A Study of Speaking Names in Aristophanes*. Berlin/New York (NY): Walter de Gruyter.

KOERPER, H. – KOLLS, A. L. (1999). "The Silphium Motif Adorning Ancient Libyan Coinage: Marketing a Medicinal Plant." *Economic Botany* 53/2: 133-143.

KONSTAN, D. – DILLON, M. (1981). "The Ideology of Aristophanes' *Wealth*." *The American Journal of Philology* 102: 371-394.

KURKE, L. (1997). "Inventing the Hetaira: Sex, Politics, and Discursive Conflict in Archaic Greece." *Classical Antiquity* 16/1: 106-150.

LANG, M. – CROSBY, M. (1964). *The Athenian Agora: Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens*, c. 10: *Weights, Measures and Tokens*. Princeton (NJ): The American School of Classical Studies at Athens.

LSJ = LIDDLE, H. G. – SCOTT, R. – JONES, H. S. (1996[10]). *Greek-English Lexicon* (10. basım [yeni ekiyle birlikte], ilk basımı 1843). Oxford: Clarendon Press.

MAJOR, W. E. (2002). "Farting for Dollars: A Note on Agyrrhios in Aristophanes *Wealth* 176." *The American Journal of Philology* 123/4: 549-557.

MacDOWELL, D. M. (1976). "*Hybris* in Athens." *Greece & Rome* 23/1: 14-31.

——— (1995). *Aristophanes and Athens: An Introduction to the Plays*. Oxford: Oxford University Press.

McLEISH, K. (1980). *The Theater of Aristophanes*. New York (NY): Taplinger Pub. Co.

NEWIGER, H.-J. (1957). *Metapher und Allegorie. Studien zu Aristophanes* (Zetemata, Monographien zur klassischen Altertumswissenschaft, 16). München: Beck.

OLSON, S. D. (1989). "Cario and the New World of Aristophanes' *Plutus*." *Transactions of the American Philological Association* 119: 193-199.

——— (1990). "Economics and Ideology in Aristophanes' *Plutus*." *Harvard Studies in Classical Philology* 93: 223-242.

PLATTER, C. (2007). *Aristophanes and the Carnival of Genres*. Baltimore (MD): The Johns Hopkins University Press.

REVERMANN, M. (2006). *Comic Business: Theatricality, Dramatic Technique, and Performance Contexts of Aristophanic Comedy*. Oxford: Oxford University Press.

RUSSO, C. F. (2002). *Aristophanes: An Author for the Stage*. London/New York (NY): Routledge.

SCHLEGEL, A. W. (1846). *A Course of Lectures on Dramatic Art and Literature* (çev. J. Black; ed. A. J. W. Morrison). London: H. G. Bohn.

SIFAKIS, G. M. (1971). *Parabasis and Animal Choruses: A Contribution to the History of Attic Comedy.* London: University of London/The Athlone Press.

SILK, M. (1980). "Aristophanes as a Lyric Poet." *Aristophanes: Essays in Interpretation* (ed. J. Henderson). Cambridge: Cambridge University Press, 99-151.

SLATER, N. W. (2002). *Spectator Politics: Metatheatre and Performance in Aristophanes.* Philadelphia (PA): University of Pennsylvania Press.

SOMMERSTEIN, A. H. (1973). "On Translating Aristophanes: Ends and Means." *Greece & Rome* 20/2: 140-154.

——— (1984). "Aristophanes and the Demon Poverty." *The Classical Quarterly* 34/2: 314-333.

——— (2009). *Talking about Laughter and Other Studies in Greek Comedy.* Oxford: Oxford University Press.

WHITE, J. W. (1906). "The Manuscripts of Aristophanes I." *Classical Philology* 1/1: 1-20.

WILLI, A. (2003). "New Language for a New Comedy: A Linguistic Approach to Aristophanes' *Plutus*." *The Classical Journal* 49: 40-73.

——— (2006re). *The Languages of Aristophanes: Aspects of Linguistic Variation in Classical Attic Greek* (yeniden basım, ilk basımı 2006). Oxford: Oxford University Press.

WILLS, G. (1970). "Phoenix of Colophon's Κορώνισμα." *The Classical Quarterly* 20/1: 112-118.

WILSON, N. G. (2007). *Aristophanea: Studies on the Text of Aristophanes.* Oxford: Oxford University Press.

WILSON, P. (2000). *The Athenian Institution of the Khoregia: The Chorus, the City and the Stage.* Cambridge: Cambridge University Press.

WHITMAN, C. H. (1964). *Aristophanes and the Comic Hero*. Cambridge (MA): Harvard University Press.

WOLFSDORF, D. (2008). "Εἰρωνεία in Aristophanes and Plato." *The Classical Quarterly* 58/2: 666-672.

WOODWARD, A. (1934). "Evidence for Greek Pronunciation." *Greece and Rome* 3/8: 105-112.

ZIMMERMANN, B. (2014). "Aristophanes." *The Oxford Handbook of Greek and Roman Comedy* (ed. M. Fontaine – A. C. Scafuro). Oxford: Oxford University Press, 132-159.

Antik Yazarlar ve Yapıtları [Index Locorum]